

१३ दशम १८५५

१८५५

श्रीगणेशाय नमः ॥ नीलयासेततत्रविश्वतत्तलपत्तात्मनि
 १ विश्वरूपे लयेन यत्पुष्पचूर्णात्कृतं शिवं तनोत्यश्वरिर्ममासौ
 १ महो महत्सुमाराध्य समाकर्ण्य गुरोर्गिरः समुत्पन्नो नीलकेशो वक्तुं श
 तिकपोषिकं २ प्रतारकैरा इतमत्र किंचिन्मया तु निर्मूलतया तदुज्जितं
 ऊनोक्तिना नो न हितेन काचित्पुष्पहीना यचिति न हीयत आद्य
 प्रायशः निदानके हि यमात्रा निष्पन्नवर्तकं पापप्रयोजकं यथैकमंशं राम
 तिके क्षयादिहरदानादावतिप्रसंगे यार्त्तुनिदानं तं तं आसुष्म १

निष्पन्नवर्तकं त्वारयितुं हेति प्रायश्चित्तवारयितुं मात्र पदं प्राय
 ॥ श्रुतेत्यासुष्मिका निष्पन्नवर्तकं मपि अमिन्नारप्रत्यामवारादौ वारा
 तुपापाप्रयोजकमिति तयोः फलतो हि सात्वेन तदनुष्ठाने प्रायश्चित्
 तोक्तं श्रुत्वा प्रयोजकत्वात् अनिष्पन्नवर्तकत्वे च शांतिकस्य तन्निदान
 पापनाश रूपसामग्रीविघटकत्वेन पुष्पफलकं वैधेयकर्मपोषिकं त
 त्रपरिभाषामार्कंडेयपुराणां शिरस्त्रातश्च कुर्यात्तदेव पित्रमथापि वा
 प्राप्नुवित्वा पित्रमश्रुकर्मचकारयेत्तत्रैव देवार्चनादिकर्माणि तथापु
 र्वमिवादनं कुर्यात्सम्पगावम्पप्रयतोपि सदादिजः बृहन्मनुः प्राणा

शां० म० नायस्य ज्वीतसर्वकारासंयत्ता माह्वेयसंकल्पविधिवत्कुप्यास्र
 नदानवत्तदिकोदेवता मासपक्षतिथानोचानमिता नाचसर्वशः सन्नेख
 २ नमस्तुर्घोरोनतस्पर्शालभाभवेदितमासपक्षातययप्रयोगाधिकर
 णभूताः सर्वेपियत्तुअने कदिनसाध्यकमेणिआदिदिनेसंकल्पकाली
 नातिथिमधिकरणात्येनोद्भव्यज्योतिषोमेनाहयस्यइत्यादिसंक
 ल्पवाक्यप्रयुजतेयः यत्तुकाःतत्तुपदानमन्वययोगादनादित्वे
 यदपिकैचित्तैतैतैरूपराप्रयोगगतयः विहितानामेवमासादी
 नामु स्वेरपडातितदपिनमानाभावात्अविहितमासादिकआधा

राम
 २

नादोमासपक्षतिथानो ज्योतिषोमणकादशीवतादेच मासपक्षयो
 ह्नेरुभावप्रसंगाच्चअतो ज्योतिषोमादावेकादश्यादिपूराणामातानामुद्दे
 एव३ खमन्यत्रापतिदिकचत्रचमूद्राणामप्यधिका रश्चवयस्त्वेवरावरा
 नकत्वाब्राह्मणामप्येतदित्यादिवाक्येभ्यः प्रा
 वरास्मृत्यर्थतयारागप्रास
 लेनतद्विधोवाक्यवेयर्थपत्तेराजाववक्ष्याश्रवणविधिनातेषापुरा
 णाश्रवणाधिकरेणज्ञानसद्वातवैदिकमन्त्राभावेकपतद्वत्सुकमेख
 धिकारइतिचेत्तद्वत्तुधर्मस्तुधर्मज्ञाः सताधर्ममनुष्ठिताः मन्त्रव
 र्जनदुष्यतिप्रशंसोप्राप्नुवतिचेतिमनुनामन्त्रवर्जनात्यतुमेधातिथिम

श्री. ३३ त्रवर्जितेष्वपवासादिव्यधिकारात् न दंतसमंत्रकेषु मंत्रपर्युदासार्थ
 ३ मितितन्त्रमंत्रकोपवासादिव्यधिकाराविधिर्नैवाधिकारसिद्धावतहाक्या
 नर्षक्यापतेः अतएव मोक्षधर्मेषु मंत्रवर्जितदुष्पति कर्तारामोषि
 कीर्तिनामिति अत्रैतद्व्यस्यपाररात्वेन तस्मान्न्योपस्थित नैरा
 क्रियोदेशेन मंत्रवर्जनविधौ प्रोच्यते किं तु देशविशेषरात्वेनोचित
 तैरावच मनुवाक्यस्यैतस्य चैव श्रुतिमूलत्वेन कलत्तैर्गुण्यपार
 वेत्यादौ विनायकः पूज्यते तु कलदेवताः शः कः पुराणहवाच
 विधिविष्णो माधुपयाविधिप्रधानः कमरा मादावेतैवोदनादुदय
 कमप्रदीपकमादिषु तु सर्वत्र मन्त्रैः सगराधिपः राजनीः प्रयत

न पूजिताः पूजयंतिताः प्रतिमासच शुद्ध सतिखित्वाकापराद पुत्रपुत्रास्त
 पुत्रेषु नैवेद्ये अष्टपविधैः कुडालग्रावसोद्गारासतवार घटनतुकारयेत्
 च धाराजनातिनीचानवाहिताः आयुष्कारि वशात् यत्नं स्वातंत्र्यमाह
 पञ्चपितृभ्यस्तदनु आहूतानमुपक्रमेदिति अत्रैतद्विदो गकातीयपर
 न्योपातुनवदेवत्ये अन्येषां सुहृदो च गयापाच क्षयेहनिश्चमातुः
 पकश्चादमन्यत्रपतिनासहेति वचनात् सर्वत्राचार्यो यजमानसमंशारखी
 एव अन्यथाचार्यस्य यजमानशारखाध्ययनाभावेतच्छारखीयपदार्थानां नि
 हारवनस्यात् त्वं शारखयानुष्ठाने तु वैगुरापंतथाच परशरयस्वशारखी
 रित्यप्यपरशरयो समाश्रयेत अत्र मारा मृषिकृत्या सोधेत मासमनुतीति
 अत्रिजस्तुमिन्नशारखीमाश्रयिसंवेष्टाचार्यव त्विजो मधुपर्कशारख्या

शा.न.

46

१ क्रत्विजो धृत्या मधुपर्कमाहरेदित्याश्वलायनकैः संपूज्य मधुपर्के राश्रत्विजः क
र्मकारयेदिति विश्वामित्रोक्तैश्च यजुर्वेदस्य चार्वीयकर्मकरोति तच्छाखात्
न प्रकरेण कौशानुसमयेन मधुपर्कं कुर्वन्ति पायजकाः केचित् परे यजमानं शास्त्रे
कैर्न यजमानेन स्वशास्त्रे यः पदार्थाश्चनेकेषु
क्रत्विक्षुपदार्थानुसमयेनानुष्ठेयादितुं युक्तं तत्तच्छाखाध्ययनजन्यज्ञान
स्योगत्वादकप्रयोगविधिपरिग्रहश्च क्रत्विगम्यो देयमुक्तं लिङ्गपुराणोक्तं
सुमंतथाप्पूरके परं कर्त्तव्यं भूषणं अंगुलीभूषणं च मणिवेधस्थभूषणं के
गभररायुक्तानि शरभेधमर्कमरापुरहितामदत्वा पक्रत्विगम्यश्चापि दः राम
पयेत इति आपः पूर्यन्ते स्मिन्निष्पूरजलपात्रं मत्स्यपुराणो यजमानः सप्त
लीकः पुत्रपात्रं समन्वितः पश्चिमद्वारमाश्रित्य प्रविशेद्यागमं देवसंग

राम

4

हेतुमाततः सद्धर्मान्तरिरेव साक्षिमेव त्रयात्परिस्वतः पंचगव्येन प्र-
 दत्तं दद्यात्तु मेव त्रयापोहकात्तत्रैव ततः स्वस्वपूजेन जपततत्र हेमाद्रिवासा-
 पूजापूजे समस्तं दद्यात्तत्र तीर्थयात्रादिषु पूज्यं च वासायागततः कृत्वा
 सादृशं जपेन वा वासायात्रादिषु पूज्यं च वासायागततः कृत्वा
 समर्चयेत्तत्र शारदायाः पूजायां होमस्तु भिन्नस्तत्रैकैकं पञ्चगव्यात्ततः
 तत्रापायाः एकप्रकारं पात्रधानसमतंत्रतया वा शारदायाः पूजायां हो-
 मपूजेनैकैकं सर्ववैशातकैकैकं कर्महादानादिकैकैकं कर्मैकैकं श्रुति-
 स्मृतिग्राह्यं सोमानामाहुतयत्तु मनुर्वैवाहिकैकैकं वैवाहिकैकैकं वैवाहिकैकैकं
 पावित्र्यपंचमहविधातत्र पञ्चविधं हि कोट्यहं ततस्तत्पञ्चगव्यात्

५ मः तपरैवैवाहिकदातवदारदायाद्यकालीनयोरप्युलक्षकं तत्सजातीयसंस्कारस्यैवसाधनतावच्छेदकत्वात्। यदपि याज्ञवल्क्यस्मात्तर्कमविवाहाग्नौ कुर्वीत इत्यहमहोरात्रकालात् तेषां पिश्रुते वैतानिकाग्निप्रतिष्ठा। तत्रापि सामान्यस्मात्तर्पणात् उपसृज्यते एतेनाहवनीमादयान्तिरस्ताः। यदा हवनीमेजुर्हतीत्यतः अश्वपुतिग्रहणैर्वैदिकत्वसाम्येन वैदिकाश्वदानप्रतिग्रहोपस्थितिवत् वैदिकहोमापस्थितश्च मध्यप्यत्र गार्हपत्यं स्मार्त एव श्रोतवैतानिकरायतिनियमेन स्मृत्युक्तं पिकर्मणि श्रोतस्मार्ताग्नौ प्राति संभाष्यते। तत्रापि न साहचर्यमात्रमप्यत्यस्तं यत् राक्षितलौकिकसाधारणज्यलनत्वेनैव श्रव्येधाहुतिप्रक्षेपश्चात्

हवनीमत्याहोरात्रात् प्रातिष्ठेत्। अत एव सर्वो धामिनश्चो न सनातनवातरे तानिकाग्ना हवनीनगात्पुनित्वा एव कार्यं श्रुतमप्यसर्वमर्थसाम्यं सारकदापि सज्जगत्सर्गात्यन्तं स न कुर्वीत संध्यातुल्योपके स्मार्तैव लौकिकैकसंख्यातवैतानिकाग्निप्रतिष्ठामतुनाराधयति संध्याधाना नासीमतीक्ष्णं नादिगार्हपत्यं कर्मापि स्मार्ताग्निस्तुत्याहोरात्रात् तत्र मूलो धामिनस्तत्रैव यदपि विज्ञाने श्वराग्रहमज्ञेयं सासन इत्युच्यते। तत्र मूलमन्येषां कातीयपरवाततात्तत्सूत्रे तस्मात्तत्रैव श्रुतं रात्रि साधनं यजमानो लौकिकोऽग्निमवावोचते। अतः स्मृत्युक्तं लौकिकरायतिकुलरत्नाक रत्नमवाचते कोऽप्यस्मत्तनाग्निप्रणयधुधः तस्मादेव श्रव्येरात्रयेना

भिमुखेचनेगोभिलीयेकाहयचैवद्वेताव्यायापत्रविहृतोतलजपाल
 सहमेववक्षिस्पात्कोविहमेजुताशनःपूराङ्कृत्यमूलनामशक्ति
 वरदःसदा॥अन्यसंस्तारादिकर्मस्वयेनामविशेषाःपयोःरत्नहोमे
 विशेषोगामिलीयेनमुक्तकैशसहमानानुपातितजानकःउतानेने
 हत्तेनअंगुष्ठाग्रेणापचितेसहतेगालपाशासुवाग्यतौलुडपद्वि
 रितिवृक्तर्तयेहोमप्रत्याहुतित्यागागतैःहोमारमएवसकदेता
 लघ्यतेनोरश्यसंशिताद्व्याशितजेदितिहोमाध्यादमएतिपारभा
 पात्रपयिनोयकस्तपनमात्रवत्पयःपिनायकःकर्मविघ्नसिद्धय
 विनियोजितःगरानामाधिपत्येचरुदरावतरातधातनापसब्दः

नि
 सत्सलक्षणांनियोपतत्प्रवेगएतेत्यर्थेलेतलेचपरपातकःपामवा
 तसम्पन्नव्याश्रयिरीहतिअत्यजंरुदमःपुःसहैकत्रियातध्वजजत्र
 पितृपात्मानेमन्यतेनगतेपरेःउपसृष्टमदुतःलाप्रस्योतसंपायते
 तत्रमंजातिवानलवगाहनमात्रविवक्षितेतस्यसमसूचकत्यात्माअतः
 जैश्चांजलैः॥प्रत्यक्षलक्षणायाहविमनःविफलारमःससीदत्यनिमि
 त्तःतेनोपसृष्टोलभतेनराज्यराजनेदनः॥कमारीनेवमतीरकपल
 गममंगलःआचार्यत्वेऽत्रियश्चनशिव्याध्ययनतथा॥वशिकेला
 भवताप्रातिहासिकापिरुषीवलःससीदतिकारणाविनादीनमनस्का
 भवतिरातदुपलक्षणांमस्यपरिच्छेदसचैदृषसामग्रीसत्येनप्रप्राति

स्तोमः
९

तदा तदुपद्रुतबोधः रातुदुपद्रवपारहारार्थकर्म कर्तव्यं कर्तव्यं पते
दि विधिपूर्वकं अत्र पतेपहीत्यविशेषविशेषपरार्थकर्मविधिस्त
पक्षे च तच्च वारं राधिपरास्तु चतिष्य च वीरनसने तस्य वारं रा
ति च वीरदेवतापूजोक्तं तेनैव मकेशतस्य ज्ञानं तमीमं
तपः स्मर्य पितरस्तु अकर्मसि तेषां धर्मधरं तदं न
गोलं च वारं राधिपरास्तु चतिष्य च वीरनसने तस्य वारं रा
राः मज्जि राधिपरास्तु चतिष्य च वीरनसने तस्य वारं रा
पुधकारा शानेश्वर लक्ष्मतदाधिपरास्तु चतिष्य च वीरनसने तस्य वारं रा
स्मर्य गौरसर्षपकल्कनसात् नोत्सादितस्य च वीरधर्मसर्वगधेर्वि

लिपिशिरसस्तथा मद्रासनोपाविष्टस्य स्तवा आदजः सुभा गौरसर्षप
विधेन गोघृतं तैलं नोत्सादितस्योदात्तस्य सद्यः प्रथमं घटनं परिश
वे बुधमं सीहरिद्वैदं मुराशेलेयचंदनवचकं रमुसा च सद्यः पध
पुकांतितां शतसर्वगधश्च नैकं कर्मागस्तु सारिका ज्ञातं तलादिभिः
वैद्योसितवस्त्रप्रस्थापितश्रीधरा पीठं द्वासनस्य स्तिवाच्योः स्व
स्तिवाचनीयाः स्मरादरा स्वस्तिवाचने कोरयेदित्यर्थः अथ स्म
ना कृजस्थानादुत्मीकालसगमादुदात्तमुक्तिकारोचना गंधगुणलचा
निष्पतया आहता एकवर्गश्च तुभिः कलशैर्द्रुदात्तचमणयान
हेरकैः स्थाप्य भद्रासनततः आनहुतं चर्मचवेषा पागैर्विभूध्वलोमा

शो. म.

८

वस्थाप्यमिति विज्ञानेश्वरः या आपते च त्वारोपिकलशाभदासनस्य
वोदिचतुर्दिक्षु स्थाप्या इति सांप्रदायिकाः पूर्वादिक्रियावस्थितकलशोदके
नाभिषेकक्रमेण मंत्रानाहसहस्राक्षशतधारमभिभिः पावनेकृततेन त्वं
भिदिचामिपावमानी पुनतुते भगते वरुणो राजभरोः स्तुत्यो ह हस्यति भग
मिदं श्रुत्वा पुश्च भनं ससर्षये ददः यते केशेषु दोर्भागं सीमते पञ्च मूर्द्धनिल
लाटे केशकोरस्यो रापस्ते धृतुते सदा सहस्राक्षवदुःशक्तिकपावमानी
रित्यनेतरमापदति रोषः भगवत्प्रासादोर्भागं प्रमकल्याणोददग्दिगवस्थि
तेनाभिषेके पूर्वोक्तं स्वयं एव मन्त्राः सर्वे श्रुतुर्पमिति विज्ञानेश्वरोक्तलि
गातकिच स्नातस्य सार्षपतेले सुवेरगा दुंतरसाहु। जुहुयात्तूर्धनिक

८२

रम

८

शानपरिगृह्यच॥ सम्यपाणिगृहीतकुशां तर्हिते सार्षपतेले सुदुंबरनिर्मितेन सुवेणयमान
मूर्धनि जुहुयादाचार्यः॥ मितश्वसमिति वतथाशालकटंकटो॥ कूर्भाडो राजपुवश्वे संते
स्वाहा समन्विते॥ नामभिर्वलिमंत्रैश्च नमस्कारसमन्विते॥ नमः स्थितिस्वाहिती
चतुर्थी एतानि षट् विनायकनामानि इति विज्ञानेश्वरः॥ अपूर्वकस्तुनाल
कटकटइत्येकवचनांते पपाठ॥ तेन तन्मते पुंचे वाहतयो भवन्ति॥ अत्रैवौकि
केग्नोः स्थालीपाकविधिना चकृत्वातिभ्य एवाहुतिष्वं कृत्वा दिदृशलोका
लेभ्यस्तत्तन्नाम्ना बलिं दद्यात्॥ इति कितास्तुत्या॥ तत्र चरुहोमे इत्यादिभ्यो
बलिदाने च मन्त्रं चित्यं॥ अन्ते स्वाहा समन्विते नमिभिर्जुहुयात्॥ नमस्कारसम
न्विते श्वेत्यादिभ्य एव बलिं दद्यादिति वक्ष्यमाणे न संवध्यत इति तु युक्तं रथा

वृष्येस्यैकुशानास्तीर्यसर्ववाः॥कनाकतास्तंडुलांश्चयलकोदनमे
ववा॥मत्स्यान्यक्तास्तथैवामात्मांसमेतावदेवतु॥पुष्पचित्रेसुराधिचसुरा
चचिविधामपि॥मूलकंपूरिकापूपास्तथैवोदिरकस्वजः॥दध्यन्पायसं
चैवगुडपिष्टं समीदकं॥एतान्काशीन्समाहृत्यभस्मोक्तवानतःशिरः॥कवाह
नान्स्फुटवृहतान्पललोदनः॥तिलपिष्टंमिष्टंओदनंइतिमिताक्षर्या॥
अपक्वमांसमिश्रओदनइतितुयुक्तं॥पललंक्रुधमामिषमिति कोशान्॥
आमान्पक्वान्मांसमेतावदेवतु॥पक्वमपक्वमांसमन्यदित्यर्थः॥त्रिविधा
सुरागोडीपेष्टीमाध्वीच॥मूलकंकराकारेभक्ष्यविशेषइतिमिताक्षर्या॥
स्वरूपतएवयाह्यमितितुयुक्तं॥उभयमपिग्राह्यमितिमहाणवे॥अप्

पाःस्नेहपक्वागोधूमविकाराइतिविज्ञानेश्वरः॥उंउरकाःपिष्टविकारानानाविधास्ते
स्वजइत्युच्येते॥गुडपिष्टंगुडमिश्रंशात्यादिपिष्टंअसुराभासंचाऽब्राह्मणविष
यं॥ब्राह्मणैस्तुमांसकरस्यानेतुसलवणंपायसंदुग्धंचग्राह्यं॥पायसलवणेपि
तंमांसस्थानेअकल्पयेत्॥दुग्धलवणसंमिश्रंसुरास्यानेप्रकल्पयेदितिस्मरणा
दितिमहाणवादिषुविनायकोविकारायत्रीभ्याविनायकमंविक्वांचनुमस्कृत्य
पूर्वोक्तद्रव्यजातंतयोरयतउपहृत्यतछेबंदूरेनिधायचतुष्पद्यैरुर्पसंस्थाप्य
बलिदद्यादेतेर्मन्त्रैः॥बलिंरह्मन्निर्मदेवाआदित्यावसवस्तथा॥मरुतश्चाश्विनो
रुद्राःसुपर्णाःपन्नगाग्रहाः॥असुरायतुधानाश्चपिशाचाभातरोरगाः॥शा
किन्योयक्षवेतालायोगिन्यःपूतनाशिवाः॥अमकाःसित्पगंधर्वाणांविद्याधरा

शां.म.

१०

नगाः॥ दिक्पाला लोकापालाश्च ये च विप्रविनायकाः॥ जगतां शान्तिकर्तारो ब्रह्मा
द्याश्च महर्षयः॥ माविमंभाचमेपापं भासुं परिपायिनः॥ सौम्या भवन्तु तेषां
भक्तमेताः सुरवावुहाः॥ दद्यादित्यत्रापि देहकीदीपवदन्ति॥ विनायकस्य ज
ननामुपतिष्ठन्तर्बिकेः॥ दूर्वासर्षपपुष्पाणां दत्तार्थं पूर्णमंजलिं॥ अनंतरं
विनायकमंबिकां च दूर्वाद्यैजित्वमर्घ्यं च दत्त्वा पतिष्ठेत्॥ उपस्थानमंत्रमा
ह॥ रुद्रं देहियशो देहि भगं भगवति देहि मे॥ पुत्रान् देहि धनं देहि सर्वान् कामा
न् देहि मे॥ भगवन् नित्यं विनायकमस्युपतिष्ठेत्तेति विश्वेश्वरः॥ अत्रम
दनः॥ विनायकोपस्थानं कृत्वा बिकेपस्थानं कार्यमिच्छाह॥ किंचि॥ ततः
शुक्लांबरधरः शुक्लमात्यानुलेपनः॥ ब्राह्मणान्भोजयेद्द्यादृष्ट्युष्मसुरा

१०

रपि॥ गुरोराचार्याय अपिशताहसिणामपि एवं विधेः कर्मकतः फलमुक्तावे
विनायकपूज्यः प्रहोश्चैव विधानेनः कर्मणां फलमाप्नोति श्रयमाप्नोत्यनुत्तमा
अस्याः कर्मगत्वेन पौषिकत्वेन च वर्णाचतुष्टयस्याप्यत्राधिकारः शूद्रस्य
तुमत्रवर्जतः नृप्रक्रम्यमेव वर्जनं नृप्यति कृत्वा रणाः पौषिकी क्रिया मिति मे
रमभिप्रेति इति विनायकशान्तिः अथ प्रयोगः कर्त्ता देशकालो सेकी
त्यविनायकोपसर्गतिस्तत्पथं मन्त्रमुक्तकर्मणो निर्विघ्नता सिद्ध्यर्थं वा
विनायकस्य पने करिष्येति संकल्पयेत्ततः पुराणाहवाचनादिना दीप्रा
द्वाते यथा क्तकृपातः अग्रे पुराणाहवाचनेनेति अग्रे तस्य कर्तव्यत्वा

२२

शा.म.

११

तत्र प्राचार्यत्रयविकचतुष्टयं च वृणुयात् कल्विजोनसंतापिकेचित्त
दाचार्य एव वृष्ट्यमाशामभिवेकं कुर्यात् यजमानः प्रतिमास्वक्षतपुजेषु
बोशिवपावती गरीशं वसुदेवकृतं अकं भौमे अकं गुरु बुधं शनिं
चंद्रं राहुं स्कंदं कृष्णं च वात्यपूजयेत् तदाचार्यः वेचवर्गं चुरौः पूर्वादि
चतुर्दिं सुचत्वारिंशत् संस्थपेधां चैकमिति स्वस्तिकपंचकं नैलिख्यम
ध्यस्थं स्वस्तिकोपर्यात् उहं रक्तं चर्म प्राचीनग्रीवमर्धलोमं संस्थाप्य तस्यो
परिष्ठापयतीति संस्थाप्य सितेन यास्त संस्थापयेत् एतत्तु दासनमिति चतु
र्बुधस्वस्तिकेषु पूर्वादिदिशु च लरोपि कलशं कलशां संस्थापयेत्तुः प्रा
चार्यो वा तत्रापेप्रकारः महाधौः पृथिवी चनेति भूमिस्थानं संप्राप्य अप

राम

११

नयस्वामिति वक्तव्यं दत्त्वा आकलशे स्थितेषु कलशे संस्थाप्य इमे मे
गंगेति तीर्थोदके नाश्वर्गंधद्वारा मिति च दनागरुकस्तु रीकुपू गरीश
चनादीन् गंधात्तु गुलुं च निक्षिपेत्तया अषधी रितसौषधीः अष
धयः समितियवान् कोजलांशं दिति दुर्वाः अश्वत्थं वृत्तिपंचपल्लवा
नस्यो नापि वीत्यनेन उद्धृता सिवराहेरा कृष्णैर्न शतवाहुना भूतिकेह
रमेपापं पद्मयादु कृतं कृतमिति अनेन च पंचमृदः क्षिपेत्तया फलिनीरि
ति फलं सहिरत्ना निरुति पंचरत्नानि हिरण्यं रूपं इति हिरण्यं युवा सुवासा
इत्यनेन च त्रारक्तं सूत्रेण च वेष्टयेत् पूरणादधीति धान्यं पूरणापात्रं कलशाप
रिनिदध्यात् अत्र च वरुणावाहनपूजेने अपि केचिदाहुः ततः कलशे स

१२

शा: म:

९२

वै समुद्रादिति गंगाद्यावाहनं ततः ऊर्ध्वमभिप्रेतं शां कलशस्य मुखे विष्णुः कंठे
 रुद्रः समाश्रितः मूलतः स्थितो ब्रह्मा मध्ये मातृगणाः स्मृताः । ऊर्ध्वं तु सागराः
 राः स प्रमसद्दीपाव सुधराः कर्णवर्धय जुर्वदः सामवेदोत्थं यर्वराः । अंगैश्च
 सहिताः सर्वे कस शतु समाश्रिता इति । ततः ऊर्ध्वं प्रार्थनां देवदानवसेवा
 द्वै मध्यमाने सरोदधौ उत्पन्नौ सितदाक्षं भविष्यतो विष्णुना स्वयं त्यक्तो मे
 सर्वतीर्थानि देवाः सर्वे त्वयि स्थिताः । त्वयि तिष्ठन्ति भूतानि त्वयि प्राणाः
 प्रतिष्ठिताः शिवः सत्यमेवासां वस्सुस्त्वं च प्रजापतिः । आदित्यावसवो
 रुद्रा विष्णवे वाः सपत्न्याः । त्वयि तिष्ठन्ति सर्वे पितरः कामफलप्रदाः त्वत्पुत्रा म
 सादादि मयं कर्तुमीहे जलोज्ज्वलाः सान्निध्यं कुरु मे देव प्रसन्नो भव सर्व ९२

देति ततः कृत्विजः श्रानो भद्रं दुति शान्तिं सूक्तं पठेयुरिति कैचित् श्रानो मद्रेति
 शान्तिं सूक्तं स्मरन् हगणा विश्वदेवास्त्रिष्वपुः । आद्यापंचसमीच जगत्सोषणं
 विराट् शेषास्त्रिषु भः शान्तिं सूक्तं जपे विनियोगः । श्रानो भद्राः शान्तिवातः यवता
 मित्यादिको वा । तस्मिन्नेव समये आचार्यो भद्रं सनस्योत्तरं तदंशान्यावावस्तु
 आदितपीडादौ विनायकप्रतिमां मेविकाप्रतिमां च ग्मुत्तराणां प्रतिष्ठाप्य
 जशोपचारैः पूजयेदिति निबध्नतः तत्र विनायकमंत्रः । गणानां त्वा गत्समदो
 गणापतिर्जगती गरा मत्यावाहने विनियोगः । गणानां त्वा तत्सु रुपाय विद्महे
 वक्रं तं जाय धीमहि तन्नो दतिः प्रचोदयादिति वागौ यास्तु गौ रार्मि माय दीधि
 तमा उमा जगती गौ र्यावाहने विनियोगः । गौ रार्मि माय सुभगा ये विद्महे काम

शा.म.
१३

मालिन्येधीमहितज्ञो गौरीप्रवादयादिति अत्र मिताक्षरायोचरुहोमेषुक्तः
 शिष्याश्च कुर्वन्ति तस्मिन् पक्षे आचार्यो गृह्योक्तविधिना कुं उच्छिडित्वा
 ग्निं प्रतिष्ठाप्य प्रादेशमात्रं समिद्धं पमादायास्मिन् होमे देवतापरिग्रहार्थं
 मन्वाधानं करिष्यदिति सकलपञ्चक्षुषी आर्ज्येनेत्येतमुक्ता अत्र प्रधानं
 मितं संमितं शालं कदं कूष्माण्डराजपुत्रमेताः प्रधानदेवता एकैकपा-
 चवाङ्मत्वा यक्ष्यं शेषेण स्वैकतमित्याद्युक्ता आवाध्यात् अपराह्म
 तेतुपचैव तयस्तन्मतेन्वाधाने होमद्वयवचनध्वानुसंधेयतत्परि राम
 समूहमादिनरु अमराणां कृत्वा गोघृतलोहोक्तं न गौरसर्षपकल्के त १३
 दुर्जितारं सर्वो न चैवः केसरी को गुरुचदनादिभिर्विलिप्तशरसं

जमानमाचार्यो भद्रासने उषवे शयेत ततामजमानः स्वस्तिवाचनं कर्त्वा तत्र नं
 तरं रूपगुणशालिनीभिः स्वसिनीभिर्नाराजने कारयेत् ततो भद्रासनात् पूर्व
 देशावस्थितं कलशमादायामिषिचेत आचार्यमंत्रश्च सहस्राक्षशतधार
 मृषिभिः पावनं कृते तेन त्वामिषिचेत्तामिपावमानो पुनर्नुते ततो दक्षिणादे
 शावस्थितं कलशमदाय भगते वरुणाराजभगस्यो बृहस्पतिः । भगमिदं
 श्च वायुश्च भगं समर्षयोददु रित्यनेनामिषिचेत्ततः पश्चिमदिगव -
 स्थितमादाय पते केशो बुधौ भाग्यं सीमं ते यच्च मूर्ध्निलललाटे केशयो रक्षो
 रापस्तं पुनर्नुते स देति । तत उदके देशावस्थितं कलशमादाय पूर्वोक्तो
 भिमं वैरमिषिचेत् बृहत्पराशरान्येपि मंत्रा उक्ताः एतद्वै पावने स्नाने स

शा. १५ हन्त्राक्षमृत्तिस्मृतं तेन त्वाशतधारेणापाचमन्य पुनस्तुमांशकादिदशदि
 कपालोवृत्तेशः केशवादमः आयुस्ते द्वाते दोर्मापशातिपदस्येदास्तु
 मित्रियानावप्रापधमः सतुदमित्रीयस्तस्मै सतुपोस्मान्दोषियचैव
 दिष्मसमुद्रागिर्योनघोमुनयैश्चपतिवृत्ताः दोर्मापशातिपदस्येदास्तु
 अतस्येदा। पादशुक्रोरुजघादा। नतं वादरनामिषु। स्तनोरुपादुहस्ता
 ग्रीवाश्रसाधिसंधिपुनासाललाटकर्णश्रुके शोतेषु च यस्थिते तदा यो
 दोर्मापशातिपदस्येदा इत्येतेरभिपिचैदितिकचित्चतुर्थकलशा
 भिवचने एवैते पवनीयाः अधवा नीयजमानस्य पश्चिमतो स्तिष्ठन् स
 द्यपारिगृहीतकेशतर्हितयजमानाशिरसि आदेवरेणस्येदासादये

तैलेजुदुपायः अमितायस्वाहा यजमानोमितायेरं नममेतित्यजेदित्येवं स
 त्रापि अमितायस्वाहा अशालाय अकतं कलामः अमाजा
 यः अराजः अत्रावेति अथाचार्यो न च नद्या ज्यभागाते कृत्वा चरुणा
 मतादिभ्य एव जुहुयाद्यजमानस्तु पूर्ववत् जेत आचार्यः स्तिष्ठेदा
 दिप्रणताविमाकातकर्मणः समापयेत् यजमानस्त्यभिषेकशालाया
 मिद्रादिदशलोकपालभ्यान्मन्त्रादिभ्यो विदिष्टं च वलीनदद्यात्तराता
 निःश्वस्त्रस्थापनचरुहोमदिक्रपालबलिदानानि मिताक्षरामनरुध्यो
 क्तानिततोमिताय एष बलिने ममेति पायसेन माषभूतेन वामितादि
 म्पोवलिदत्त्वा विनायकाविकयोरग्रतः सरुदवहतं लानां मासे

न तिलपिष्टेन वा मिश्रमोदनं मत्स्यमांसं कृमपक्वच गो जापेष्वा माध्वीति
 त्रिविधां सुराचवाह्यं स्यमांसस्थाने सलवरापायसं सुरास्थाने सलव
 रांदुग्धचित्रं पुष्पस्तुगंधिद्रव्यमूलकं परिकाः अपूपपाउंडरकं स्वजः दध्म
 न्नं प्रायसंगुडं मिश्रतंदुलादिपिष्टमोदकाश्च पात्रे संस्थाप्य तत्पुरुषाय वि
 द्यह इति मंत्रेण विनायकाय सुभगाय विद्महे इति मंत्रेण चां वि कापे निवे ३
 दयेत् अथाचार्यो नूतं शूर्यसंमपहारशयसंस्थाप्य चतुष्पदं गतं राम
 तत्र गोमयेनोष्णं जलं शान्तीं यतत्र शूर्यं प्रादुर्भूतं संस्थापयेत् त्रयं १५
 नस्वेतं मंत्रैर्वलिदद्यात् वलिं गृह्णाति मे देवाः अदित्या वसवस्त
 तो याश्चिनो रुद्रा सुपर्णाः पन्नगा ग्रहाः सुराः तृधानाश्च पिशाचा

मातरो रगाः शाकिनी यक्षवेतालाया गिन्यः पूतनाः शिवाः तं भकांसिद्वर्गधर्पना
 गाविद्या धरनगाः कुक्कालालो कपालाश्च ये च विष्णुविनायकाः जगतीशा
 तिकतीरो ब्रह्मादिमहर्षिभूतप्रेतं भयं दं नममेतित्यागः
 भवन्तं तेषां भूतप्रेताः सुरावहाः इति देवादित्यवसुमरुदंश्चिरुद्रस्तुप
 रापन्नगग्रहाः सुरयातृधानपिशाचमात्रुरगशाकिनी यक्षवेतालयोगिनी
 पूतना शिवजंभकसिद्वर्गधर्वना गविद्या धरनगादिकपाललोकपालविष्णु
 विनायक जगच्छांतिकर्तृब्रह्मादिमहर्षिभूतप्रेतं भयं दं नममेतित्यागः
 ततः शिरसाभूमिं गत्वा पुष्पपुतमर्चयेत् पुरुषाय नमः त्रैराविनायकाय
 सुभगाय इत्येविकापैच दद्यात् ततो दूर्वासं सर्वपुष्पाणां पूर्वोक्तं विना

शा.म.
१६

यकमेवैराविनायकायां जलितं द्यात् अयिकायेतन्मेवैरातयेव दद्यात् ततो
विनायकमेविकाचोपतिष्ठेत्तमेवस्तु। रूपं देहि पशो देहि मगं मगवति दे।
हि मे पुत्रान् देहि धनं देहि सर्वान् कामान् अश्नं देहि मे अस्मिन् मगं मेवैरा मगवत्
देहि मइत्युच्य विनायकमुपतिष्ठेत् अनेतरं पजमानः ॥ अरुचोपविष्ट उद्
अरुवानाचोपादीन्युजयित्वा चार्याय वासांसमस्तु पासुवराच अन्पेभ्यापि
हिरण्यं दक्षिणां दद्यात् तत उत्तिष्ठ ब्रह्मणस्पत इत्यनेन पातु देवगणा
इत्यनेन च विनायकमेविकाचोपस्थाय विसृज्य प्रतिमां दत्वा वासां मग्रीमा राम
चार्याय दद्यात् ततो यथा शक्तिः ॥ यसी दक्षिणां दीनानां भेषा दत्वा य १६
था शक्तिं विनायकप्रीत्यर्थमविकाप्रीतं यच्च ब्रह्मणस्पतं मोजयित्वा सदा

त्पयापस्तु स्मृत्या युक्तान् नानातिरिक्तं सर्वं संपूर्णमस्ति तितितान्न सं वार्थ
तेरनुज्ञातः स ह्युनोत्तुजीता ॥ श्रीमत् शंकरभट्टस्तरेस्तु भट्टनीलकण्ठकृतो मा
स्करं शोतिमपूरये विनायकशोतिपदं ॥ ॥ अथ ग्रहयज्ञः स्कादेव दानवरा
धवाय धरः सुसाकेन रापी अतेग्रहपीडाभिः किंपुनरु विमानवाः शनैरुत्तरा
सौदासो नरमासं नियोजितः राडुणा पीडितो राजानो भ्रातो महीतलो अंगार
कविरो धेनुरामो राधूनिवासितः ॥ अथ मे न शंकेन हिरण्यकाशिपुर्हृत्तः रावे १४
रासप्तमस्थेनरावरो विनियोजितः ॥ रासप्तमस्थेनरावरो विनियोजितः ॥ रासप्तमस्थेनरावरो विनियोजितः ॥
धनः पांडवा बुधः पीडायां विकर्मणि नियोजितः ॥ षकेनोशनसो युद्धे हिरण्य
लो नियोजितः ॥ एते चान्ये च बहवो ग्रहदेवैस्तु पीडिताः पाशबन्धनैः ग्रहाधी

शा.म.
१७

नामरं दशगामुक्त्या यतनानि च भावाभावौ च जगतस्तस्मात्पुण्यतमाग्रहः प्रयोग्या
रिजाते उत्पत्त्यपरिमले कार्यारंभेषु सर्वेषु प्रतिष्ठास्वध्वरेषु चानववेशमप्रवेशे च ग
भीधानादिकर्मसु आरोग्यस्नानसमये संक्रांतौ रोगसमवे अभिचारे च यः कु
र्याद्ग्रहपूजाविधानतः सो भीष्टफलमाप्नोति निर्विघ्ने न संशय इति याज्ञव
ल्क्यः श्रीकामः शांतिनामो वाग्रहयज्ञसमाचरेत्वा हृद्यासु पुष्टिकामो वा त
थेवा। मेचरन्निपिमा ह्येवाग्रहयज्ञासिद्धाप्नोति पुण्यानि कौविप्रयमा
ऽयुतहोमश्च लक्षहोमस्ततः पराहृतीयः कोऽहोमस्तु सर्वकामफलपदः
ग्रहस्यांतरपूर्वगामउपकारयेद्ग्रहः रुद्राद्यतनभूमे वा चतुरस्त्रमुदकं १७
बादशहस्तमथावौ न हस्तान्ते न हि ध्यातव्यं तस्य दशगामाः कारिका

व्यानिनिचक्षुः स्कोदे नवग्रहमखेकुं उः स्तमात्रं समं भवेत् चतुरस्त्रम
धो हस्तयोनिचक्षुः समेखले यो निरेवयत्र पस्पतत्र पुत्रादिकामनया तु योन्या
द्याकोरा अपि भवता चतुरंगलविस्तारमेखलातद्दृष्ट्वा तत्र विशेषपदेश
देकैव मेखला मात्स्ये ॥ वितस्तिमात्रं यो निःस्थः तपेटसंतागुलविस्तरता ॥ कर्म
पृष्ठात्रतामध्यपार्श्वयोश्चागुलोऽधस्ता ॥ गजोष् सदर्शीतद्द्वयता ॥ छिद्रसं
तामेखलोपरिसर्वत्र अश्वत्थदलसंनिभा ॥ एकैकुं उचमेउपेशानभागउदी
च्यावेति हेमाद्रिः ॥ अयुतदिहोमं प्रकृत्यवसिष्ठस्तकुं उत न्मध्यभागे तु का
मेचतुरस्त्रिकं ॥ कुं उस्पेशाभागे तु पूजावेदिप्रकल्पयेत् उल्पाह ॥ अत्र चतुरस्त्रमि
त्यनेन कृत्रियादिपुरस्काराविहितानामा कारविशेषाणां स्त्रीपुरस्कारे

शामः
१८

राविहितस्योन्माकारस्य नृत्तिः। यो नैषुत्राशुमंदलेद्वामदत्याधाकाम्या
स्वाकारामवेत्येव॥ वेद्याविश्वमाहोमिल॥ कुंडस्य प्रागुदीच्यावाप्राच्यामु
त्तरतोपिया॥ चतुरस्वचतुर्द्वारं कर्तव्यग्रहपीठकं॥ श्रीकामः पूर्वतः कर्पात्तु
व्यर्थदक्षिणतनु॥ पश्चाद्विजन्मसिद्धार्थं शात्यार्थं चोत्तरं रातु। ईशान्योस
र्वकामायत्वाग्नेय्यात्तुभिचोरकं नैऋत्यापुत्रलामापुष्पार्थं यवेनात्य
तिवेदीतुस्थंडिलपक्षीपिकार्या॥ वसिष्ठः लिख्येदष्टदले पद्मे वेदिकोपरि
तः कुलैः॥ अत्रैकाग्रित्वाचार्यपक्षमुत्तातेषानवसंख्याकुंडेषु ततः
हाकाराश्च हव्ययोगपारिजाते भगवतः॥ मनोरमेषु चोदशे हीमशालाम
लेकता॥ कृत्वा तु संहृतो प्राज्ञो ग्रहस्थाने प्रकल्पयेत्। तन्मध्ये भास्कर

शाम
१८

स्तु

स्थानं वेत्स्योत्तरबुधः॥ पूर्वस्मिन् नृगवस्थाने सोमो दक्षिणा पूर्वकः।
दक्षिणास्यां कजस्थाने राहो दक्षिणा पाश्चिमे॥ शते स्तपश्चिमे स्थानं के
तोरुत्तरपश्चिमे॥ उत्तरस्यां गुरोः स्थानं एवं च स्थंडिलं भवेत्॥ स्थंडिलम
ग्नेय्यं॥ भास्करस्य तु दत्तस्याच्च द्रुस्य चतुरस्वकं॥ कजस्य तु त्रिकोरा
स्याद्द्वाराकारं बुधस्य तु॥ गुरोर्दीर्घचतुष्कोरां पंचकोरां सितस्य तु
॥ चापाकारं शनैराहोमूर्ध्वं केतोर्ध्वं जाकृता नवधा विभजेदग्निश्रोत
कर्मविधानतः॥ ऋत्विजश्च यथा योगकुंडेषु वा हव्याः पृथक् पृथक् पशु
वेराजुङ्गपात्सूर्यपावकरुडकात्॥ ऋत्विजास्तु कुंडेषु सर्वेषु वैरावप
थक् पृथक्॥ अथौचशकलान् गव्यसमारोपणमग्निषु॥ प्रधानाग्नी

शा.म.
१८

विद्यायेमानित्यहोमेसमाचरेदिति। अत्रैवंस्थं डिलमवेदित्यनेन स्थिति
लानां कृतानां च सप्त आकारस्तत्तद्विस्तृत्य निवेशश्चात्तः ब्राह्मणः पृथ
गित्यनेन नवाचार्या नवब्रह्मणः श्रुत्युक्तं॥ अत्रापि सप्तोपपद्यमाना
जाते। मध्यकुंडे स्मात्तां गिप्रणां ततो नवाचार्या अष्टसु कुंडेषु गिप्र
णाया ज्यभोगांतेकादिसमिद्रिगुणदेहादिहविर्भराज्येन च ग्रहादिम
त्रैर्दुत्वा व्यस्तसमस्तव्याहृतिमिश्रितिलान् दुत्वास्विषकदाहामशे
षकृत्वा पूर्णदुतीर्जुं हुयुरिति॥ कुंडमुक्तास्कादेति स्पष्टान्न पूर्वरास्थे राम
लहस्तमात्रकत्रिवर्षचतुरस्त्रे चोक्तेस्तु द्वायसंमितं॥ स्थंडिले वा द्वा १८
प्रायेखलामात्स्यद्विरा लोष्ठतो वपुष्यमसमुदाहृतं॥ अगुलं कृ

यसंज्ञतेव प्रद्वयमथोपरि॥ अगुलस्तत्र विस्तारः सर्वेयं कथितं बुधेः॥ तत्रय
हानाहया लवल्क्यः॥ सूर्यः सोमो महीधुत्रः सोमपुत्रो हस्तिः॥ शुकः शनैश्च
रां दुःकेतुश्चैति ग्रहाः स्मृताः स्कादेन वग्रहमखेकपादित्वजश्चतुरः शुभा
व॥ अथवा चेकमभ्यर्च्य विधिना वग्रहणं सहा तथानवग्रहमखे विप्रः श्रुत्या
रोवेदवादिनः। अथवा कत्वजो शांतो ह्यवेव सति कोविदो ह्यवेवायुत होमनु
नयसंज्ञेन विस्तरे इति त्रिविधमपिन वग्रहमुपक्रम्य वसिष्ठस्तपोऽशब्राह्म
णान् शुद्धान् देमान् तत्र विवर्जितान् तेषामध्यं अष्टममाचार्यं तं प्रकल्पयेद
ति अत्र पारिजातेन वा चामा एको ब्रह्म षडुत्विजः॥ आचार्यं भोजनवभ्यश्च गृ
हार्चनफलेतत इत्युक्तं॥ आचार्यकर्म एकैव कुपीत॥ परेतत्त्वार्चनमात्रे धे

२५ मः न्यायाग्रहदक्षिणा अर्पितेभ्यः अवदेया इत्याद्युक्तं तदयुक्तं उपक्रमे एकाचार्यश्च
 तैराचार्यानां चार्यसमुदाये प्राणावदुपपदधातीति वत्तलिगसमवायमात्रेण नव
 भ्य इत्युपसंहारस्य पदोपपत्तेः उपक्रमेऽपि। मध्यम्याचार्यस्य संस्कार्यत्वेनैकत्व
 मविषयित्वे। तथाप्याचार्यस्य भूतमायुपयोगाभावात् संस्कार्यत्वात् उपपत्तेः॥ इ
 त् आचार्यः स्वकर्मकुर्यादिति कल्पिते वाक्य उपादेयत्वादाचार्यस्य भवत्येकत्वेऽपि
 वक्षितं॥ उपपादितं चेदमध्यर्षुदृष्टांते हेतौ तारं दृष्टांते पुरोहितं दृष्टांते इत्यत्र मि
 श्रेः॥ जन्ममूर्गा त्रमग्निश्च वरणाः स्थानमुखानि च॥ यो २०
 ज्ञात्वा कुरुते शोतिग्रहास्तेनादमानिताः तत्र वरां जन्मनी आह दामोदरीये॥
 वृद्धपराशरः॥ रक्तकश्यपजो भानुः शुक्लो वृद्धसुतः शशी॥ रक्तोरुद्रसुतो भो

शा २
 मः पीतः सोमसुतो बुधः॥ पीतो र्षभिः स राचार्यः शुक्लः शुक्लो भूतः दहः रुक्मः रा
 नीरवेः पुत्रः रुक्मो राहुः प्रजायते॥ रुक्मः केतुः रुक्मः रुक्मः पापास्त्रिभिः
 मी॥ स्कादे॥ उत्पन्नो र्कः कलिगेषु यमुनायां च चंद्रमाः॥ अंगारकस्त्ववत्याया म
 गधायां हिमांशुजः॥ संधवे पुरुजतिः शुक्लो भोजकते तथा॥ शनैश्चरस्त
 सौराक्षरादुर्वैरिठिनो पुरे॥ अतर्वेधांतया केतुरित्येताग्रहभूमयः॥ यस्य प
 स्य चयः॥ द्वात्रैतैव दृष्ट्या म्यतः परं॥ आदित्यः काश्यपे गोत्रे आत्रेयश्च द्रुता
 भवेत्॥ भारद्वाजो भवेद्गोमस्तथात्रेयश्च सोमजः॥ शक्रपूज्यो गिरो गोत्रः शु
 क्रो वै भार्गवस्तथा॥ शनिः काश्यप एवाथराहुः पैठीनसिस्तथा॥ केतवो ज
 मिनीयाश्च ग्रहाग्निस्तदनेतरं॥ आदित्यः कपिलो नाम पिगः॥ तस्मात्तदु

शाः मः ते॥ धूमकेतुस्तथाभौमोजा ठराग्निरुधः स्मृतः॥ गुरोश्चैव शिखरानामशुक्रो म
 वतिहाटकः शनेश्चरो महतेजराङ्गके लोर्दुताशनः॥ रातानिग्रहविशेषतो ग्नि
 नामानिकर्मविशेषतोपि देवीपुराणशुभोग्रहविद्योद्यग्निलक्षणेपराजितः
 कोटिहोमेशिवौदिकः सर्वकामप्रदा यकः कृत्तुः॥ लक्षहोमतुवङ्गिः स्वत्को
 टिहोमेदुताशन इति स्कादेभास्करोगारकोरक्तौ श्वेतौ शुक्रनिशाकरो॥ सोम
 पुत्रोगुरुश्चैव तावुभोपीतको स्मृतो कृष्णं शनेश्चरं विद्या द्राक्षु वित्राश्चैत
 यः मध्ये तु भास्करं विद्या शने पूर्वदक्षिण॥ दक्षिणो लाहितं विद्या दुधं पूर्वा राभ
 तरे रातु॥ उत्तरे रागुरुं विद्या तूर्वेणो वतु मार्गचं॥ पश्चिमे नशनि विद्या द्राक्षु
 क्षिरा पश्चिमो पश्चिमोत्तरतः केतुः स्थाप्यो वै शुक्रततुलैः अवावरोके

कायाः कार्याः स्मृतादिधातुभिः॥ याज्ञवल्क्यः तावकात्स्फटिकादृक् चंदनात्प
 रं जायुभौ॥ रजताय सस्तः सात्को स्यात्कार्याग्रहास्तथा॥ वसिष्ठः यथासाद
 प्रमाणेन प्रतिमाः कल्पयेत्सुधीः॥ अत्र सर्वत्र ग्रहारां सूर्यादः क्रमः सुषोभा
 धायनस्तः सूर्यागारकशुक्रचंद्रबुधगुरुशनय इत्याह॥ स्कादेभानुतुमउ
 लाकारं सोमं तु चतुरस्रं॥ अगारकं त्रिकोणं च बुधं दाराणां हतितथा॥ दीर्घ
 चतुरस्रं गुरुं पंचास्रं भार्गवं तथा धनुस्तुल्यं शनिं विद्या द्राक्षु मूढा कृत्तितथा॥
 ध्वजाकारकं तवश्चरा शतत्ररूपिणं रूपिणं हस्तपादोद्यवयवम
 ॥ स्थापयेत्शुक्रततुलैर्वराकैर्लेख्या इत्येतत्पक्षयोर्मेउलाद्याकारतति
 हेमाद्रिः तत्रैव शुक्राको प्राप्नुवौ ज्यो गुरुसोम्याबुदभुर्वौ॥ प्रत्यङ्मु

शा: म: ख: शनि: सोम: शे: पादक्षिरातोनुखा: इदं च शुक्रादीनां प्राङ्मुखत्वादिभ्यादि
 २२ न्याभिमुखः सर्व इति मात्स्याक्तादित्याभिमुखत्वेन विकल्पने ॥ पतुहेमाद्विधि
 कल्पपरि: ॥ ही धिया प्राङ्मुखः ऊर्ध्वदृष्टौ उदः स्खो वामदृष्टौ प्रत्यङ्मुखो
 धो दृष्टि: दाक्षिरातो मुखः दक्षिरादृष्टम इति व्याचष्ट तत्र मूलचित्पा विरो
 धतादवस्थपचवरोस्तपगुणैर्मुक्तान् व्याहृत्यावाहयेत्तान् ॥ मात्स्यपुराणे
 दिवि प्रकथिते कृत्वा ब्राह्मणावाचनं अग्निप्ररायने कृत्वा वेद्यामावाहाये राम-
 त्तुरा ॥ देवानां तत्र संस्थाप्या विंशतिर्दशधिका ॥ आदित्याभिमु २२
 खा: सर्वे साधप्रत्यधिदेवता: विष्कधमोत्तरे अतः परं प्रवक्ष्यामि यो दे
 वयोग्रहः स्मृतः आग्ररर्कः स्मृतः सोमो वरुणाः परिकीर्तितः अमागार

सूत्रा-५८

कः कुमारश्च धश्च मन्वाः हरिः ॥ बृहस्पतिः स्मृतः शुक्रो देवी च पार्वती प्र
 जापतिः शनिश्चैव राहुर्योगराधाधिपः ॥ विश्वकर्मा स्मृतः कतुर्येग्रहा
 स्ते रुराः स्मृताः अत एवाग्रादि लंगकामंत्राः सूर्यादिस्थापन उक्ताः
 स्कंदे अग्निहोतृदिने शायचंद्रा स्वत इत्यपि ॥ स्थाना पश्चिमी मोमाय इ
 देविष्णुर्बुधापच इदं आसो सुरेज्याय शुक्ल्योतिः सितापच प्रजापते
 ति सोमश्च आयंगारि तिराहवे ॥ केतवे ब्रह्मजज्ञाने स्वे स्ये मंत्रैः प्रतिष्ठि
 ताः ॥ एतेषां च मंत्राणां व्याहृत्यावाहयेत्तानि युक्ता मि व्याहृत्य भिराज
 हने विकल्पः ॥ मदनस्त्वावाहनस्थापनयोर्महाहूतिभिरावाहये
 तैर्मंत्रैः स्थापनमित्यूचे पारिजाते वा मनस्तप्ररावत्वादितः कृत्वा भूर्भु

शा.मः किरीटिनेश्वेतां रधरं दशाश्वं श्वतभूषणोपाशयाशिंहिकाद्वेन युदेशजम
 २५ त्रिगोत्रमात्रेयाधमनुष्यपूदसेश्वेतावरधरश्वेताभरणाभूषितश्वेतगंधानु
 लेपनेश्वेतश्चपताकिनेमुकुटकेयूरमशिशाभितमारुत्यरथेदिव्यमेरुप्र
 दक्षिणीकुर्वीरांग्रहमेउलेप्रविषमधिदेवताप्रजापति सहितेप्रत्यधिदेव
 तोमासहितेचतुरस्रमेउलेप्रत्यअखं सोममावाहयामि किरीटिनेपीतमा
 ल्यावरधरेपीतवर्णकशिंकारसमघुतिस्वज्ज्वमंगदापाशिं सिंहस्थवरदे
 मगधदेशजमत्रिगोत्रजभारद्वाजाध्विजं वृहतीं छंदसेपीतावरधरपीताभर
 णाभूषितेपीतगंधानुलेपनेपीतश्चत्रध्वजपताकिनेमुकुटकेयूरमशिशाभितमारुत्यरथेदिव्यमेरुप्रदक्षिणीकुर्वीरांग्रहमेउलेप्रविषमधिदे
 २५

यम
 २५

यताविष्णुसहितेप्रत्याधदेवताविष्णुसहितेपीतेवारामेउलेदक्षिणां मुखं
 धमावाहयामि किरीटिनेपीतवर्णं चतुर्भुजं दंडिवरं देसाक्षस्तत्रकमेउलेसिधुद
 राजमंगिरसगात्रेवासिष्ठाध्वं अनुष्यपूदसेपीतावरधरपीताभरणाभूषि
 तेपीतगंधानुलेपनेपीतश्चत्रध्वजपताकिनेमुकुटकेयूरमशिशाभितमारुत्यर
 थेदिव्यमेरुप्रदक्षिणीकुर्वीरांग्रहमेउलेप्रविषमधिदेवतेद्रसहितेप्रत्यधि
 देवताब्रह्मसहितेपीतदीर्घचतुरस्रमेउलेगुदअखं शरुमावाहयामि किरीटि
 नमिंदनीलसमघुतिं श्रुलधरवरदं गंध्रवाहनेसवारासनधरं सौराष्ट्र
 देशलंकाशपपगोत्रं जभृग्वीर्यगामत्री छंदसकृष्णावरधरं कृष्णाभरणाभूषि
 तेकृष्णगंधानुलेपनेकृष्णध्वजपताकिनेमुकुटकेयूरमशिशाभितमारुत्य

शमः २५ रथेदियं मेरुप्रदक्षिणाकुर्वीरांग्रहमेतलेप्रविष्टमधिदेवतापूजायतिसहितं
 प्रत्यधिदेवतायमसहितं रुक्मधनुर्मंडलेप्रत्यशुखं शनैश्चरमावाहयामि॥
 किरीटेन करालवदनैर्यज्जर्ममूलधरं सिंहासनस्थं पर्वदे शजपाटलिगो
 त्रमागिरसार्वभनुषुपुच्छं दसे रुक्मांबरधरं रुक्माभरं रामभूषितं रुक्मगंधा
 नुलेपनं रुक्मचत्रध्वजपताकि नमुकुटकेयूरमणिशोभितं मारुत्यरथं
 दियं मेरुप्रदक्षिणाकुर्वीरांग्रहमेतलेप्रविष्टमधिदेवतासर्वसहितं प्रत्य
 धिदेवकालसहितं रुक्मशूर्पमेतलेदक्षिणामुखे राक्षसावाहयामि धूम्रान् राम
 दुष्टहन्तृपाशधरान् विक्रान्तान् नान् गृध्राह्वान् नान् किरीटिनं मध्यदेशजा
 न् नैमिनिगोत्रजान् गौतमापीनान् नाद्यदसंश्चित्रांबरधरान् चित्राभर

रामभूषितान् चित्रगंधानुलेपनान् रुक्मपिंगलध्वजपताकिनो मुकुटकेयूरम
 णिशोभिना रुत्यरथेदियं मेरुप्रदक्षिणाकुर्वीरांग्रहमेतलेप्रविष्टान्
 अधिदेवताग्रहसहितान् प्रत्यधिदेवताचित्रगुप्तसहितान् रुक्मपिंगलध्व
 जमेतलेदक्षिणामुखे राक्षसान् केतून् आवाहयामि स्तोत्रे ईश्वरं मास्करं विंधाडु
 मां विंधान् निशाकरं स्कंदं मंगारकं विंधाटुधेनारामरां विटुगुरावेदनिधिं
 विंधाशुकेशक्रोविधीयते शनैश्चरं यमे विंधाद्रहो कालस्तथैव च चित्र
 गुप्तो धियः केतो रत्येतं ग्रहदेवताः वेदनिधिर्वह्ना ॥ तत्रैव वसे स्थानानि
 देवानां मांश्चरादिमया क्रमेण स्तूपं स्मृतं तुरेशभुमुमांस्तोमस्पदक्षिणं स्तु
 दं मंगारकं स्पेवदक्षिणां स्मृनिवेशयेत् ॥ सोम्यात्पश्चिमतो विष्णुप्रह्लादी

शाः मः वस्प पूर्वतः॥ इन्द्रमैत्र्यासिताद्विद्धिमदाग्रेयतोयमं॥ राहोः पूर्वोत्तरकाले सर्वभू
 २६ तमपावहं॥ केतोः नैर्ऋतदिग्धागेचित्रगुणनिधापयेत्॥ स्कादे अतः स्थापन
 मंत्रो अक्षययास्यस्तु पूर्वशः॥ इश्वरं अंबकं चेति श्रीः श्रुते चेति पावती पदकंद
 ति च स्कंदविष्णुविष्णोरराडिति॥ आग्रहमिति ब्रह्मारासजोषेद्रतिवास
 वायमायन्वेति च यमकालं कार्धिरसीति च चित्रावस्थिति मंत्रेरावित्रगु
 प्र निधापयेत् अग्निरापः क्षितिर्विष्णु रिंदश्चैंद्री प्रजापतिः सप्तर्षिर्ब्रह्मा च
 निर्दिष्टा अधिदेवा मपाक्रमे॥ अग्नित्तमिति त्वग्रेर्वरुणास्पउदुत्तमं स्यो राम
 नायधिचीमेदिन्या इदं विष्णुस्तु विष्णवे इन्द्रायेंदो इतो इत्येतानं परेश २६
 ची स्थितो॥ प्रजापतेः प्रजेश स्पराषवहोति वै विधिः मंत्रानमोस्तु सर्वभूः

सप्तर्षीणां स्थापने मतः॥ ग्रहदेवाधिदेवानां नैवेद्यं कृत्वा सुमानि च ग्रहवच्चासनं
 दानं स्थापनं चानु पूर्वशः अत्र सूर्यादयोग्रहा इश्वरादयो देवाः अग्न्यादयो
 धिदेवाः तत्रेश्वरादिदेवानां स्तूपैस्त्वैतरेषां भूमिन्वादिना पूर्वस्थलानुक्ता
 नि॥ अग्न्याद्यधिदेवास्तु ग्रहदेवयोर्मध्ये स्थाप्याः तथा च मदनरत्नेनाः
 मिलवसिष्ठी॥ ग्रहदेवतयोर्मध्ये अधिदेवान्निधापयेत् तत्रैव सग्रहे
 तु इश्वरादयो देवा अधिदेवतात्वेन व्यवहृताः अग्न्यादयस्तु पृथगधिदेव
 तात्वेनांतरां स्थानांतरं चोक्ते अधिदेवादक्षिरातो वा मे प्रत्यधिदेवताः
 स्थापनीयाः प्रपन्नैतव्याहृतिभिः पृथक् पृथक् तत्रैव वा सिष्ठा ये तदे
 वतानां स्थानांतरं क्वचिन्मंत्रांतरं चोक्ते रुद्रं अंबकं मंत्रेणारवेरुत्तरतो

शामः

२७

न्यसेत्सोमस्याग्नेयदिग्भागेऽप्यश्वतेमेनकात्मजा॥यदकंदेतिभौमस्यस्कं
दंयाम्येप्रदापयेत्॥विष्कंविस्मोररादेतुयजैत्पूर्वधस्यतु॥राशेरुत्तरतःभ्य
र्च्यब्रह्माब्रह्मेतिमंत्रतःसजोषेदेतिस्रकस्यपाच्याशकंनिधापयेत्॥रा
नेःपश्चिमतःस्थाप्यायमापत्वेत्पचायमः॥कास्मिरसीतिमंत्रेराशहोःका
लेतथोत्तरचित्रराशंतुकेतनांचित्रावस्थितिर्नैर्कतेग्रहश्चदेवताःस्था
ताःश्रृणुष्यातोधिदेवताःअग्निरापोधराविष्णुरिंद्राणीषजापतिः॥स
र्पाबृहन्नचनिर्दिष्टाअधिदेवापथाक्रमेग्रहदेवतामर्म॥अधिदेवानि
वेशयेत् रातानिचवासिष्ठीनवांसकैश्चिन्नादिपतेत्॥पारिजानेपद्य
प्राग्दलमारम्पदलानेषुकामान्न्यसेत्इंद्रादिलोकपालाश्चततम

राम

२७

त्रैःषड्रजः॥विनायकं तथा देवायुमकाशमेवचआवाहयेत्॥ह
मिस्तथैवाश्विक्विरकोपतेचविनायकाद्याःपंचगृहेभ्यःउत्तरतःस्था
प्यदितिसंप्रदायिका॥दशरापश्चिमवापकोत्तरपूर्वधस्यपाक्रमे
त्येराशुमंददिनेशानामुत्तरस्थायपाक्रमेराशोदुर्गावाः॥श्वराजकेत्यो
श्रृपश्चमः॥आकाशमश्विनौचेतिपंचैतांस्थापयेद्बृहदितिसंग्रहानुसा
रेणोतिपितःमहचरणाःरूपनारायराश्वस्कांदेउत्तरेशानिस्तयीभ्यागुरु
केत्योश्चदक्षिणो॥गराधिपंप्रतिष्ठाप्यसर्वदेवनमस्कृतो॥रविशानिके
तुगुरुंरामध्वदितिफलितार्थःविनायकपदमुपलक्ष्यरातेनगोदया
द्यत्रैवस्थाप्यादितिकेचित्॥चंदनदिनियमस्तत्रैवादिवाकरकजाभ्या

शाः मः

२६

क्रमात् ॥ ईश्वरादिदेवानां स्वस्वसमिद्धिरेव होमः ॥ १५ ॥ मा द्वौ देवीपुत्रा रोगराणा
धिपतये देया प्रथमात् वरा दुःखिताः ॥ अन्यथा विफलं विप्रभवती हन संशय
इति ॥ अश्वत्थानः ॥ जुहुयात्समिदन्नाज्यनाभिर्कर्मिभ्यं याक्रममि
तिसमितस्तु विशेषमाह याज्ञवल्क्यः ॥ हीतमामधुसामं म्याद आक्षीरं
वायता इति ॥ न च त्रसप्रतिपन्नदेवता कानेकद्रव्याणां मेकैवाहुतिः सान्ना
प्यवदिति वाच्यं आदातु समिदन्नाज्यैः पथगव्यात्तरं शतमिति वा सिष्णात् ॥
अन्यत्रापि संप्रतिपन्नदेवता कस्मान्नैकं कर्म ॥ नेकद्रव्यैकैः पथगव्यान् इति ॥ राम
तिस्रोऽपि दायिकाः बहुषु यमस्तु प्रायो वचनात्पथेयं स्कादे आकृतेन स २६
हस्तो शोरि मंदेवातं यदेव ॥ अग्निर्मूर्द्धति मौमाय उद्ध्वस्व बुधामचावृ

हस्पतेति चराः शुक्रान्तात्य रिश्रुताः ॥ शनैश्चरस्य मेजोपेशो नो देवी रुदाहृतः ॥
कपान इति ॥ होश्च केतुं कुरावे सत्केतवे मात्स्यं आचोराजेति रुद्रस्य बलिहोमं
समाचरेत् ॥ आपदिष्टु मापास्तु ॥ स्मोनेति स्वांमिनस्तथा ॥ विष्मोरि देवि
स्फुरितत्वं मित्सुतिस्वयं भुवः ॥ इदमिदं वतातय इतींद्रस्य प्रकीर्तितः ॥ तथा यम
स्य चाग्नेरिति ॥ होमः प्रकीर्तितः ॥ कालस्य ब्रह्मजज्ञानमिति मेत्रः प्रकीर्तितः
॥ वित्रगुमहस्पचाज्ञातमिति पौराणिका विदेः ॥ अग्निहोतृष्टरीमह इति व
द्रुदाहृतः ॥ उदुत्तमेवरुति ॥ अपामेत्रः प्रकीर्तितः ॥ भूमेः पथिव्यात्
क्षमिति वेदेषु पठ्यते ॥ सहस्ररीषा पुरुष इति विष्मरुदाहृतः ॥ दुद्रायेद्र
मरु त इति शक्रस्य शस्यते ॥ उत्तानपर्णे सुभगे इति शम्भाः समाचरेत् ॥

सर्पेभ्य इति.

शामः प्रजापतेः पुनर्होमं प्रजापत इति स्मृतः नमोस्तु संपराणां मे त्रय्यते ॥ एष ब्रह्मा
यकृत्विज इति ब्रह्म एषुदात्तः विनायकस्य चातुन इति मे त्रौ बुधैः स्मृतः
जातवैदसे सुनयामदुर्गा मे त्रौ त्रय उच्यते ॥ पूरां दुति च मूढनिदिव इत्यभिषा
तयेत् ॥ स्यादेतैवेद्यशेषं दुत्वा च होममत्रादनंतरं ॥ अथ व्याहृतिभिर्दुत्वा ए
कैकस्य पथाक्रमे ॥ अष्टोत्तरं च साहस्रं शतमष्टादिकं तथा ॥ अष्टाविंशतिर
ष्टौ वा एकैकस्य तु होमयेत् ॥ होतव्यं च घृतं तत्र च रुर्लक्षादिकं पुनः ॥ मे त्रै दशा
दुतीर्दुत्वा होमो व्याहृतिभिः स्मृतः ॥ अथेति अथ वेत्यर्थः ॥ गृहीत्वा ताम
थां विकामिति वतः ॥ मदनस्थपयेत्येवंपठ्यते तन्मे त्राणां व्याहृतीनां च
परस्परं विकल्पः ॥ अष्टोत्तरं सहस्रादिसंख्या तु पक्षद्वये विनैवेद्ये

१२

[illegible]

शा. म.

३१

त्येकं दशाङ्गुलीस्तन्मन्त्रेर्द्व्युत्पाते नैव द्रव्येण व्यस्तसमस्तं व्याहृतिरियुतल
 क्षकोद्यन्ममसंख्यया जुहुयादिति हेमाद्रिमदनौ। तानि च द्व्याणि देवीपुराणे
 मयव्रीहिघृतक्षीरतिलकंगुप्रसः सिकाः। पंकजः शीरचित्पंकदलाहो
 मेवकीर्तिताः। उदधुरवाः प्राञ्जुरवावाकुर्पुष्पाद्यणपुगयाः। मेवपतश्चक
 र्तव्याः चरखः प्रतिदेवते। इत्यावतश्चरुः सम्पकृततः होमे समारमे।
 चर्वादिके च घृताः सन्ते होतव्ये होतव्ये दत्ता घृतं चरुमक्ष्यादिकं पुनरि
 ति मास्यात्। मन्त्रेद्राज्ञादि॥ चरुर्नैव धर्मिण्युपराजो दनादिः। तानि द्रव्या
 ण्युक्ता इत्येतानि हवीं विष्णुः समित्स्वरूप्यसमाहृती रित्याश्वला मन्त्रैः
 ॥ अधिदेवतादिभ्यापि होमहेमाद्रौ॥ चरुणा च सांख्यिश्च सति पा

शम

३१

वतिलैः क्रमात्। तन्मन्त्रेण होतव्याः क्रमादत्राधिदेवताः। गृह्यपरिशि
 षे। प्रधानदशांशेन पृथ्व्यैव योरिति। अत्राधिदेवतादिहोमे संख्यायां सि
 के। द्वित्राश्च वाधिदेवत्याः पंचाने चैव पंचधेति। द्वित्राः पंच पंचानो गरा
 शादीनां॥ पंचानां प्रत्येकमित्यर्थः। केचित्तु द्वैत्रयोवाद्युतः। विनायका
 दीनां पंचधा एकैकामितिकेचित्। प्रयोगपरिज्ञातो। द्वैत्रादिलोकपा
 लाश्च तन्मन्त्रैः पूजयेत्। तन्मन्त्रेणैवैकैर्जपेज्जपान्तो होमे समारमे मेतत्
 सिंहपुराणे। ततो व्याहृतिभिः पञ्चाङ्गुलपाञ्चतिलादिकं पावकं
 ज्योतिः संख्यालसंवाकोटिरेव वा वाशब्दादक्षतमपि। ग्रहपक्षश्च न नियत
 कालीनः। स्थवापक्षसज्यत इति मविष्यात्तरात् ततो व्याहृतिभिर्जपे

तः

शा.मः तिलहोमं पत्तनः प्रमत्तो युतहोमः स्यात्सहोमो द्वितीयकः तृतीयको
 दिहोमः स्यात्त्रिधो ग्रहपञ्चकः। एकरात्रे त्रिरात्रे वापंचरात्रमथापि वा
 । शिवगाथाविष्णुगाथायाः प्राह्मणामोजने समापयेत्प्रतिदिने रात्रे म
 त्समन्यत इति वासिष्ठे करत्रादिग्रहसंनिपमानादराधेयं अत्र
 क्तादिजपोपितृलादानवाः। तिकेतावासिष्ठे। अथाभिषेकमंत्रेण वाद्य
 मंगलगीतकैः। पूर्णाङ्गमेतन्नेनेयमाते प्रागुदस्य वैः। अयं गापय वै
 ब्रह्मन् ह्ये मस्य ग्यामभूषितः। यजमानस्य कर्तव्यं कृतं स्नापनं ह्ये
 । अभिषेकमंत्राः प्रयोगवक्ष्यन्ते। तिसिष्ठे। स्यात्सर्ककलपेलश्चात्कु
 रत्ये शानमागतः। यजमानाभिषेकार्थं तत्रः। दासनेत्यस्ये ३२

खस्योपविष्टस्य यजमानस्तत्र वा अभिषेकेततः अर्धः। तच्चायाः षोडश
 त्विजः। यि। धेमंगलदधैः सूतमागधनेः सहततस्तस्याभिषेकस्य र
 क्षार्थं बालमुत्राः। तदिन्द्रादिभ्यो चित्रान्नेदीयेनीराजयेत्ततः। शुक्लमा
 ल्यावरधरः शुक्लगेधातुलेपनः। ततो मय्यमागसेध्यावेदमिग्रहान्तरान्।
 प्रत्येकं प्रतिमं। दद्यात्सुधाजलं तत इति। यामनः। आचार्यमृतिमपश्च
 ग्रहार्चनफलेततः। सानिदाज्यचरुणां च तिलहोमफलचयत्। ब्रह्मलेजोभ
 पूजः। याचाचनस्य फले च नत्वा। गरापेक्षेन। दुर्गादेव्यंगदेवता
 सौजयफलसम्पकं गृहीयोक्तुलपूर्वकं। एतानि च यामनवचासिनि
 मूला नीतिपितामहचरणाः। वासिष्ठे गोमिलवचसामपिकचिदाङ्ग

शा: म:
३५

केतवेष्टागमांसा निसर्वेषामेवकाचनमिति। तत्रैवायस्तपीडाकरोनित्यं स्व
ल्पवित्तस्यवाग्रहः। तमेव पूजयेत् भक्त्या दक्षिणाभिः स्वशक्तितादा नोघो
ते। आश्वलायनः। यथाशक्तितैविषात्त्वजश्चित्तानपि। एकमेका
ङ्गता विप्रहोमे त्वन्नेन भोजयेत्। अर्था मध्यमश्चापि विप्रमेकेश
ताङ्गता। सहस्रसङ्कतेयं कजघ्नोपि प्रभोजयेत्। तत्रैवातस्यादात्त
शक्तौपि दक्षिणां चान्नमेव वा जपे प्रणामे स्तोत्रैश्च तापयेत्तपयेत्। ततः
रुं। स्कोदायथाग्रहोद्विजस्तद्विधिज्ञो बंदपारगः। तोषयत्तमृद्व। राम
स्त्राद्यस्तुष्टमेन विसर्जयेत्। अन्नहीनादहं द्राघुमत्रहीनश्च कृत्विजः। ३५
यजमानमदक्षिणो नास्ति यत्तु स मोरिषु। तत्रैवायथासमन्विते प

त्रेयत्रे प्रतिहन्यते। एवं समुच्छित्तं धरंशी घृष्टात्पाविनश्याता। अहं सक
स्पदा तस्य धर्माजितं धनस्य च। नित्यं च नियमस्थस्य सदा सत्तु ग्रहः
हा। ग्रहाणां नरं द्वाश्च ह्यराश्च विषयता। पूजिताः पूजयेत्येते निर्ह
हृत्य पमानिताः। ग्रहाणामिदमातिथ्यं यत्सि वत्सरादीषां आरोग्यव
त्सं पन्नो जीयेच्च शरं शतं। मात्स्या रावे समग्रं निष्पाद्य स यान् देवा
न् विसर्जयेत्। तत्र मे त्रयोत् देवगणः सर्वपूजा मादाय पार्थिवी दृष्ट्वा
मपद्रानार्थं पुनरगमनाय च भविष्योत्तरतः समासेय जेतुं कारयेत्तु म
होत्सवं शंखतूर्यनिनादेन ब्रह्मघोषं परवेश्य तमास्ये अनेन विधिना य
स्तु ग्रहपूजा समाप्ता भवेत्। सवांत्कामानवाप्नोति। त्रेत्यस्य गेमही यते स

शाः मः दैवायुत होमोयनवग्रहमखः स्मृतः विवाहोत्सवयज्ञेषु प्रतिक्रिदिषुकर्मसु
 ३५ । निर्विघ्नार्थं सनिश्रुतधौ हेगाम्दुतपुचाव श्यकर्मभिचारादितथैवोच्चा
 टनादिकनवग्रहमखकृतितः काम्यसमारभेत अन्यथाफलदं पुस्त
 नकाम्येजायते क्वचित्तस्मादयुत होमस्य विधाने तु समारभेत विवा
 हेत्यादिना च विवाहादिषु काम्येषु च कर्मस्वगत्वमुक्तौ अत्र ग्रहस्वरू
 पवर्णदेशगोत्राग्निस्यानमुखाकारस्थापनहोममन्त्रे दनधूपने च राम
 य समिद्धिक्षिप्यधिदेवताप्रत्यधिदेवतोपदेशकवाक्येषु चाधिदेवता
 प्रत्यधिदेवतादिनामकादिपंचकलकपालानामनेकस्मृतिपराशरमे
 दनभूषाविसंवादिभरनेकैः पर्यापश्य रूपस्थितानां वैकल्येन च

राम
३५

निःसः तापमेत्रयत्ने नैकशब्दापस्थिताः शब्दविशेषदेवता अत्यंत
 स्मारकतमामेत्रयिनियोगेन मेत्राणां देवताशब्दकलापागाततेषां यत्नं
 त्येनासृष्टलिगलच्च अत इव त्यागादिषु स्वरूपादि निर्देशकस्मृति
 मंत्रवर्णपस्थितशब्दानामन्यतमेन शब्देनोद्देशग्रहादीनामातशिक्षा
 यः रोषेये अत्र व्याहृतिकरणाकेयुत होमो गप्रवापुसस्य प्रजापत न एव
 देवताः ऐन्द्रादियत्तत्पकाशत्येन विनियोगाभावात् अत्रावकाशः
 ते अमृभुवः स्वश्चेति स्तोत्राहृतयोजयेत अत्रिष्ट होमेति स्मृति
 श्रुतौ पीत्यात्तमासत इति समस्तभिरवहोमः सचाग्निवापुसस्य देव
 त्य इति तु मदनः सर्वथा व्याहृति होमेन ग्रहादिदेवता इति प्रधाने च

नश्रहाः ४

दिग्निश्चक्राः

शा: नः
३६

त्रग्रहपूजातश्चेत् पुतहोमांश्च। श्रीकामः शान्तिकामो वाग्रहवत्समा
चरेदित्यादिना तत्पूजातश्चेत्तयोः फलसंबन्धात्। ग्रहपञ्चसु धेतुत्वात् प्रथ
मो पुतहोम इत्यादिना पुतलक्षकोटिहोमानां ग्रहयज्ञविशेषत्वान्नोप
क्रमात्तस्मादपुतहोमस्त्वविधाने तु समाचरेदित्युपसंहारो ग्रहाग्र
हदेवत्वैकर्मसमूहे प्राप्ता भूतजपदधातीति वदन्नासमुवायेन ग्रहप
ञ्चशब्दः तातचरणौ स्वपुतहोमादीनामेव ज्ञान्ये ग्रहहोमस्त्वगाम
त्याहुः। तदाश्विनजाने माहि कामश्चेन्न फलसंबन्धः। श्रीकामः शान्तिकामो वाग्रहवत्समा
चरेदित्यादिसत्तापेक्षया पूजाहोमपारबोधितः।
ग्रहसंबन्धप्राप्ते ग्रहपञ्चशब्दस्तन्नामत्वात्तन्वापुतहोमादीना

कलसंवेधतत्पुकरतापागतदहपूजाहोमदेगोतिवाच्येतिपरितलेख्य
 प्रसूचितोऽमुतहोमादिशब्दानां ग्रहपञ्चासाधनाधिकारपेनग्रहप
 ज्ञानमर्त्वतुलितं मवापननतदंत्वेनार्थवादिकफलसंवेधस्त
 । अनेनविधिनापस्तं पूजासमाचरेत्सर्वान्कामानवाप्नोति
 । तत्स्यर्गमहीयतइत्यत्रपञ्चदेवपूजासंगतिकारणनेष्टितिअनुश
 षयाजातमपासदेवमुतहोमपासद्वयपक्रमनिर्विघ्नार्थमात्रेष्ट
 त्वादिनात्यमुतहोमादीनामपिस्मृत्युत्तुपयार्थवादिकमपफलअत्रका
 मशब्दोपनीतफलेस्तत्पार्थवादिकसंवेधतेनवेनित्तुविचारातराकृतप
 ज्ञवत्प्राप्तस्मृत्युत्तुपयतहोमादीनविधिनाप्युत्तवादःअतोग्रहपू

शा: मः
३७

जाहोमयोः प्राधान्याभावेन त्रयेति कर्तव्यता संवर्धनस्या तत्र तो ग्रह पूजा
होमयोरपि प्राधान्यमिति अत एव क्वचित्केवलग्रहमख्युतः देवकेषु वशा
त्तिकादिकमख्येकस्य सुक्ते गमधानादरेणास्यत्यतरोक्तप्रधानभूताय
ताहोमयिनापि शार्वतरोक्तेः हयागोतराभ्यासांतरादनैकशरणाग्र
हभ्यासमात्रागमिव पूजाहोमयोरप्येवमयानुष्ठानकथंचित्प्रशि
ष्टानां संगच्छते ग्रहपूजाहोमयोरप्येवमयानुष्ठानमेव स्यात् अथ
ग्रहदीनलक्षणातिनास्मिन्प्रासनः पदमप्यग्रगर्भसमप्रद्युतिः
ताश्वर्यसंस्थश्च द्विभुजः स्यात्तदारविः चितः श्वतोवरः पददशा
श्वेतभूषाः गदापाशाश्चाङ्गकर्तव्यचरदः शरीरकमालावर

राम
३८

धरः तन्निष्पन्नगदाधरः चतुर्भुजः मेघः मोवरदः स्फुटारस्तः पीतमाल्या
दरधरः कार्तिकारसमप्रद्युतिः खड्गचर्मगदापाशाः सिंहस्थोवरः सुधः
वदेत्यगुस्तद्वत्पीतश्वेतौ चतुर्भुजौ देवितौ चरदोकायोसाक्षी सत्रकम्प
ल्लूङ्गदनीलद्युतिः शूलोवरदः ध्रुवाहनः वारावारासनधरः कर्तव्यो
र्कस्तसदाः करालवदनः खड्गचर्मशूलोवरप्रदः नीलः सहासनस्थश्च
राक्षसप्रशस्यते धूम्रादिवाहवः सर्वगदिनो विह्वलाननाः गरुडः सनगतः
नित्यकृतवः सुवर्णप्रदाः सर्वकिरीटिनः कार्यागृहालेकहिताय हास्य
गुलेनोष्ठिताः कार्याः शतमण्यतरसदृतिः ॥ अथाधिदेवताप्रत्यधिदेव
तालक्षणातिविस्तृतमतीतरे पंचवक्त्रं वृषास्तुः प्रतियत्रैः तलोचनं

शामः
३८

कपालभूलखट्वांगीचंद्रमौलिः सदाशिवः। अक्षस्तत्रैव कमलं दर्पणो च क
मंडलः। उमाविभर्ति हस्तोऽप्युजिताविदशैरपि कुमारः परामुखः कार्यः।
शिखंडकविभूषणः रत्नावरधरो देवो मयूरधरः वाहनः। पद्मः श्वेतः पं
टातस्पदक्षिराहस्तयोः पताकावैजयंती स्याद्वक्तिः। कार्यो च वामयोः। वि
ष्णुः कौमोदकीपद्मशखचक्रधरः क्रमात्। प्रदक्षिरादक्षिराधः करद्व
रम्पनित्यशः। पद्मासनस्थो जटिलो वृत्ताकार्यश्चतुर्भुजः। अक्षमाला
सुवर्णभूषणस्तर्कचकमंडलः। चतुर्दंतगजारूढो यज्जीकुलिशभूत्करः प्रा
चीपतिः प्रकर्तयेन्नानाभरणाभूषितः। ईषन्नीलो यमः। कार्योऽहं स्तोविज्ञा
नतारक्तदंष्ट्राशहस्तः श्वमण्डमहिषवाहनः। कालः करालवदनो नीलोग

राम
३८

श्वविभीषणाः पाशः। स्तोदः। हस्तः। कार्यो हश्चिकरो मवान्। अपीत्यवषस्वाका
रं दिभुजं सौम्यदर्शनं दक्षिणालेखनीं। चक्रं गुणवामे त्रपात्रं कं पिंगले श्मश्रुकं
शाक्षः पीनांगज उरं रुणाः। अक्षस्थः साक्षस्तत्राग्निः सत्तावः शक्तिपात्रः।
चिह्नितं च मरेणास्पकरमन्यं प्रकल्पयेत्। आ पः स्त्रीरूपधारिणः श्वेताम
करवाहनाः दधानाः पाशकुलिशा मुक्ताभरणाभूषिताः सुक्तवर्णा महीकार्मा
दिव्या भरणाभूषिता चतुर्भुजा सौम्यवपुश्च जेशु सहशो वराः। रत्नपात्रं स
स्पपात्रं पात्रमोषधिसेतुतोपमं करे च कर्तयेन्मुक्तादयने दनं। दिङ्मागानां
चतुर्णां सा कार्यो यथा गता तथा विष्मरिद्रस्पचात्। यामेशव्याः करे कार्यो सौ
म्यासेतातमजरी। वरदामौलिता कार्यो दिभुजी च नपाशचीपज्ञापवीतीह

शा: मः
३८

सस्य राकवक्त्रश्चतुर्भुजः अक्षं सुवैविम्रं कुण्डिको च प्रजापतिः अक्षं अक्षमा
लोकं कुण्डिको कमेतुं अक्षं सूत्रधराः सर्पाः कुण्डिका पुष्पभूषणाः राकमोगास्त्रि
मोगावासर्वे कार्या विभीषणाः अक्षलक्ष राभुक्तेः ग्रहाणां दक्षिणे पा
र्श्वे स्थापयेदधिदेवताः ग्रहाणां सुतरे पार्श्वे न्यसेत्प्रत्यधिदेवताः अथ विना
यकादिलक्षणाणि चतुर्भुजस्त्रिनेत्रश्च कर्तव्यो त्रैलोक्यजाननः नागपक्षी प
वीतश्च शशांककृतशेखरः दक्षदंतं करे दधाद्वितीये चाक्षं सूत्रधरं तृतीये प
रशुं दद्याच्चतुर्थे मोदके तथा शक्तिं वारो तथा शूलं चतुर्दशैः च दक्षिणे च
द्रविं च मधो वा मेत्येव मूर्द्धं कपालं च स्वकेतं च विभीषणां सिंहं सुवर्णं दि
ग्भुजां तथा देवीं समुद्रिच्छादुर्गादुर्गातिहारिणीं धावद्वारिणां च कस्तूरध

त्रधा होसमीरणाः वरदानकरो धूमवर्गाः कार्या विजानता न लोत्पलाभंगगनेत
वर्धनं चरधारि चंद्रार्कहस्तकर्तव्यः प्रभुर्जं सौम्य उवत्तु दिग्भुजो देवमिषजो
कर्तव्यो रूपसंस्थितो तपोरोषधयः कार्यादिव्यः क्षिराहस्तपोः वामयोः
पुस्तकं च योः त्रीनीयो तथा द्विज एकस्पदः क्षिरोपार्श्वे वामे चान्यस्य पादव
नारायणप्रकर्तव्यस्तस्मै चारुदर्शने रत्नभाउकरे कार्ये च द्रुमलो वरे तथा अ
पलोकपालरूपाः सात त्रैलोक्यमरूपा अप्यधिप्रत्यधिदेवतास्तोक्तानि रव
ज्ज्वलं धरो वल्गुः नैर्ऋतिर्न वाहनः उर्ध्वं केशा विरूपाक्षः करालः कालिका
प्रियः नागपाशधरो रक्तभूषणाः पादानी प्रियः वरुणां वपेतिः स्वर्गवरो मक
रवाहनः चापुर्विनायकादिपंचके उक्तेः सोमो ग्रहेषु अनेतः सर्वः संप्रत्य

शा:मः
६९

[illegible]

गुनी
५९

पमलेन दक्षिणां भस्तयैव च। द्विस्ता विस्तृतं दृष्टुं हं स्तापुतं पनः तस्य
 मेमवेत्कुं उमो निवत्रां न मेखले व्यासता द्विस्ता विस्तृतं फलतश्चतुर्हं स्ता।
 यते भवतीत्यर्थः तथा तस्य तत्तरपूर्व रावितस्तित्रयसं। तत्तरादुदयभव
 रातदृष्टतुरस्त्रसमेततः विष्णुमाहृष्टिते प्रोक्तैस्त्रिंशत्तैर्विष्णुकर्मणां सं
 स्थापनापदयानावप्रत्रयसं। वते। तेस्मिंस्त्वावाहये देवान् पूर्वयत्न्यते
 दुर्लभं। गरुत्मानधिकस्तत्र संपूज्य श्रियमिच्छता सामध्वनिशरीरस्त्ववाहने प
 रमेष्ठिनः विषपापहरे नित्यमतः शांतिं प्रयच्छ मे। अयं गरुत्वावाहनमंत्रः।
 पूर्ववत्कंभमा मे अतदुहो मे समाचरेत् सह सायां शाते हुत्वा समित्संख्या
 दिक्पुनः पूर्वयद्देवसं। पदाज्यचरुहो मे पूर्वोक्तैरेव मंत्रैः कृपातः। रुतं त

Indira G

शाः मः ५१ स्तसुपत्तोसिगरुत्मानिति इंद्रे मित्रा मतिवामेनः घृतं कुंजवस्तोक्षरं पातयेद
 नलोपरि उडवरीमपाई चक्रज्वीकोटरवर्जितो वाङ्मुमात्रो सुवेकृत्यातत
 स्तेभद्वयोपरि। घनधारांतथासम्यग्देहपरिपातयेत्॥ श्रावयेत्सुत्तना
 ग्रेयं वैष्णवं रोदमैदवं महादेश्वानरं सम्यक्कृतं सामवया ॥ यत्तत्स्वानेदम
 जमानस्य पूर्ववत्स्वस्ति यः चनेदातव्यायजमानेन पूर्ववद्। एराय चकृत्
 मक्रोधाहीनेन क्रत्विग्न्यः शोतवेतसातद्वदशचाष्टौ चालक्षहायेपि
 क्रत्विजः। कर्तव्या शक्तिस्तद्वच्चतुरोया विमांसराः। वृहत्तार्चसहितान् ५१
 मेवेपसंख्यति केचित्तजवग्रहमस्तत्सर्वलक्षहोमेदशांतरं। दद्याच्च मु
 निशाहलभूपराः। न्यपि शाततः शयनानि स्वयं यत्तत्साहे मानियः ५१

कानिचावृत्तांगुली पवित्राणि केवसु चारिण शक्तिः। नञ्जयीदक्षिरा। हीनेपि
 तशाव्येन गानवः। अदत्त्वा मोहलोभात्कुलक्षयमवाप्नुयात्। अन्नदानेप
 ५१ पाशक्त्यापतव्यमिति छतत्त्वं हीनेकतोयस्मात्तमि क्षफलदोभवेत्तथा
 तस्मात्पिडाकरोतीव पशवमवतिग्रहः। तमेव पूजयेद्भुत्त्याद्योवात्रीन्वाप
 याविधितथा पूज्यतां शवत्याके च वस्वादित्यमरुदुःशोः। धावत्कल शत
 त्पयोऽप्यमोक्षमवाप्नुमात्तथा। पुत्रापीलभते पुत्रधनापीलभते ध
 नेभायीपीलभते मायुज्जमारी च सुभेपाः। मयराज्यस्तथा राज्ञ्यश्रीजा
 मः। श्रियमाप्नुमात्तथा यथा यतका मतेतमाहोति उच्छले निष्कामः
 कुरुते यस्त परब्रह्मसंगच्छति इति लक्षहोमः। अथकोऽहोमः तत्रो

शा.मः ५२
 प्यपुतलक्षहोमप्रकरणावनिमित्तान्युक्तानि। मविष्णोतरोपसंवरणोऽथ
 चमगन्तमहदुत्पातसंभवमूपकेपने नि धातेपोसुवर्षेचग्रहमंगेत
 येवचजन्मनस्तत्रपीडास्तत्रिनाद्यामयेषुच। कुरासग्रहपीडासुदु
 मिक्षराद्यविद्वरेव्याधीनांसंभवेनातेशरीरेचातिपीडितैर्लेशेषुति
 चोत्पन्नैर्किं कर्तव्यंनरातमेः स्वर्गस्यसाधनंयत्तत्कीर्तितेधनदेतथापि
 ब्रूहित्येद्विज्ञश्रेष्ठतथागीपप्रदेन्तु। सनत्कुमारोवाचमृगाराजन्
 प्रवक्ष्यामिशान्तिकर्मरापनुत्तमेकादं। माख्यमतुलेसर्वकारफलप्र
 देप्रहस्यादिपापानिमेननश्यन्ति। तत्क्षणात्तुत्पाताः प्रशमेयान्तिम
 हत्संपद्यतेसुखंविधानंतस्त्वपक्ष्यामिश्रराग्येकमना भवादवागा

रेचमयनेतीर्षवाशिवसोन्नधो पर्यनेवाथकुर्वीतयइष्टेत्सुमनात्मनः।
 शुभनक्षत्रयोगवदारेसर्वगुणान्भते यजमानस्यानुकूलकौटिहोमसंभा
 चरेन्पूजयित्वाप्रयत्नवाह्यरावेदपागं यस्त्रेविभूजरीश्वरगंधमा
 ल्यान्तलेपनेः प्रणामविधिवत्संभवात्मानेचिनिवेदयत्तत्त्यमेयतःपिता
 मातात्वगतित्यपरापरात्तत्सोदनविप्रर्षेसर्वमेस्यात्मनोगतेश्चापदि
 मोक्षायचमेकरूपज्ञमनुत्तमकोटिहोमाख्यमतुलेशोत्पथंसार्वकामिकै
 पुरोहितस्ततःपुनःशुक्लापरधुरशुचिःब्राह्मणः संवृतःपुरोपैःसंपतःसु
 सनाहितैःभूमिभागेसमशुद्धेप्रायदक्यवरोतथापुराणहवाचयेत्पूर्व
 कृत्वादिप्रोक्तभोजयत्ततःसमाहितोविप्रैःस्त्रयेन्द्रपंशुभंजतमे

शाः मः शतहस्ततददैनतमधमं अधमंतुत ददैनशक्तिकालाघपेक्षया। म
 ५३ ध्येतुमंडपस्यापि कुंडं ऊर्ध्वं च क्षराः अथ हस्तप्रमाणेन आयामेन त
 ध्येवचमेखलात्रितयतस्य दृष्टं शोणं लविस्तरतत्पुमाराणोतपापोनि कु
 वीतसुसमाहितः कुंडस्य पूर्वभागे त्वेदी कुपो द्विचक्षरा चतुहस्ता स
 माचवेहस्तमोत्रोद्युतः तृपास्थापने च सदेवानां ऊर्ध्वं च तनेन बुद्धिमा
 न् उपलिप्पततो भूमि मंडपस्य प्रकल्पयेत्स्थापयेद्द्विजसवा सुतोर
 णानि विचक्षराः एव संभृतं संभारः पुरोधाः सुसमाहितः सुरापाहजय राम
 यो वैराहो मकर्मसमाचरेत्स्थायित्वा सुरान्वेषावक्ष्यमाणान् ५३
 रिंदमा ब्रह्मरा प्रपभागे तु मध्यदेवं न नार्दनं पश्चिमे तु तपारुद्रं

सन्तुतरतस्तथा। ईशान्या वग्रहान्सर्वान् आनेप्या मरुतस्तथा। वापेसा
 म्पातपेशान्या लोकपालः नृक्रमरात्। एवमिस्थाप्य विबुधान् यथास्था
 नेन पोतमा पूजये द्विधिवदस्त्रिगंधमाल्यात्तलेपनैः वेदीकृतमंत्रैस्तद्धि
 गैः पुराणोक्तैः उपकथ्य कथादिभ्यां स्वोरुद्रालोकपालास्तु प्रवच
 ॥ ब्रह्माजनादंश्चैव शूलपाणि महेश्वरश्च त्रिसंहिताः सर्वं भवेत्तु
 सुरवमागिनः। पूजो गृह्यतु सर्वत्र मया मत्तु पपादिता ॥ प्रकुर्वंतु समं
 सर्वं यत्कर्तुं समाहिताः एवमपूजयित्वा तान् देवात्तपत्नेन शुद्धधीः
 नैवेद्यैर्विधैर्मह्यैः फलेश्चैव सुशोभितैः ततस्तत्तैर्द्विजैः सर्वैः कुंडस्य
 विधिद्वयं कर्तुं कर्मात्संस्कारकरणं यथोक्तं वेदवित्तमैः ततः समाहूय

विर

रामः दृष्टिनामाख्याते घृतार्विते। निपोलये। हृजांस्तत्र शतसंख्या। पोतमा
 अलोभेतुबहुना च यपालामनिपोलये। तद्विधातितवपोहृजान्तरस्था
 नसंज्ञे। द्विजान् स्वकर्मनिरतान् सुखज्ञानशीलान् प्रपन्नतः। चित्तपे
 वे तत्र देशे चोपास्येनृपायकाः। सुखानितस्पचत्वारिसप्रजिह्वानिपा
 र्थिव एकजिह्वमथेकततस्मृतसार्वकामिकाः। धुमायमानेनृपाहो
 तयज्वलितेनतेः क्रमिः। दुर्पमुखैः कार्पायदुर्भिश्चोतरामुखैः साम
 भिः पश्चिने कार्पायवर्षादुर्भिः। सुखैः आघातवाज्यभागे तु पूर्व राम
 दुर्त्याविचक्षणाः परितश्च परितोः। कल्पिते च तथा सने वा। राम
 पूर्वमेवं तस्य पश्चात्समाचरेत्। ह्यमोयात्। तमिश्च वसन्तं।

धियतप्रवावा। मिश्चत। गैः स्या। कारातः। जितैः। जयात्सर्व। वामां
 दगायेचा वकल्पिता। एवं प्रकल्पयेद्येनेतिहोभारव्यमुतमेतिलाः।
 घृताभ्यन्तः। किंचिद्दीहिसेमान्विताः। किंचिद्वसमाउक्ता। तद्व्यादाति
 चित्वावः। होतव्याः। कोटिहोमेतुसा। पथः। सुपलाशजाः। पूराः। सहस्र
 तुदद्यात्पूरा। दुतिश्रुमां। पंचमेतत्सुखेराजन्सर्वमा। मर्षासद्वये।
 दुत्यः। समारव्याताः। कोटिहोमेनराधिपः। सहस्राशान् पश्चदशशस्त्रवि
 शारदैः। शारंभुदिनमारभ्यवाह्योर्ध्वत्वादिभिः। होतव्यं यजमानैश्च।
 वासुदेवाहितैः। क्रोधलोभादयेदीपावजनीयाः। प्रपन्नतः। यजमानेनराज
 इत्येवका। मालमीशता। मात्स्ये। अस्माच्छतगुणाः। प्रोक्ताः। कोटिहोमः।

शा.मः ५५ पंभुवा आहुतीभिः प्रयत्नेन दक्षिणामिः फलेन च पूर्ववत्प्रहदेवानामावा
 हनवि सज्जने॥ होमत्रास्तरावाक्ताः स्वानदानेन चैव चाहुतमेव पवेदीनां विश
 पोयेनिवाधमेकोदिहोमेचतुहस्तचतुरस्तसर्वशानिचक्रपुनापेतं
 तदष्टाद्विमेवले सर्वशान्तिमिति विस्तारायामर्यते चैत्यर्थः
 योनिचक्रद्वयोपेतमिति एकयोनिश्च मतो न्यादक्षिणतश्चातहेमा
 द्विः पञ्चकण्ठः योनिः पञ्चमिति ताम् उचरणां वैदिष्टातिहो
 मेस्तद्विस्तारानां चतुष्टयं चतुरस्तसमाहृतं नाम धैः स नृचताये राम
 पञ्चमाशक्तयेन कापसापाद्व्यवृत्तसंज्ञितं मितं पादुकाशह ५५
 स्तः स्तः तमेव न चतुर्मुखः पूर्वद्वारे च संस्थितः चैव दक्षिणे

१ जन्मेन यस्यास्येष्टा सामयागनां प्रवृत्तं न तद्वदन्तरे स्थिते ये दुध
 । अथैतुहोमकाकार्यवेदपदोगवेदिनः रावद्वादशतान्विशान्वसुमा
 यानुलेपनेः पूर्ववत्पूजयेद्वैः सयामराभूषितैः रावस्तुक्तेचोदेव
 मानसमेतलेः पूर्वतो बद्धचशान्तिपठनात्तद्वदन्तरे स्थिते ये दुध
 मयचको भेदोति मेव च पठन्तुः । अथैतुहोमकाकार्यवेदपदोगवेदिनः
 रामथवेराजमाग्रे यद्वदन्तरे स्थिते ये दुध मयचको भेदोति मेव च
 मेपदेनां शान्तिस्तुक्तेराटवतया शान्तिकेन मायौ विचंचमहाराज
 नरेणाथवेदितं पवैः सप्तभिर्वाथ होमकार्येन पूर्ववत्सुनदा
 नंतुमत्राः स्थस्त एव सति सतमावसाहोरात्रिधानं तलेः होमवदि

शाम
५६

ष्यते। अनेन विधिना यस्तु कोटिहोमसमाचरेत्सर्वान्कामानवाप्नोति त
ते विष्णुपदं वृजे तयः पदेष्णुमादीपिग्रहशान्तित्रयनरः सर्वपापशुद्धा
त्मा परमिंद्रसंगच्छति अश्वमेधसहस्राणि दशचापैश्च धर्मवितरकत्वात्
फलमाप्नोति कोटिहोमानंदं भूतेष्वहत्यासहस्राणि भूणहत्यावृद्धा
निचनं शपति कोटिहोमेन यज्ञं वेदवभाषिते इति कोटिहोमः अथ शत
मुखकोटिहोमसंस्कारा उवाच वहुलात्कर्मणां प्रहृष्टः कोटिहोमः सुदुष्
साकालेन महता चैव कर्तुं शक्यः कथं च नानि यमावृत्तं च यथा दुष्करं इ
ति मे स्मृतिं निरोधो वा ह्यराणां न भूशय्यादि सुदुष्करा कार्याणामलघो
स्वातंत्र्यकालाद्यपेक्षया रातद्विज्ञापनं प्रहृष्टः सर्वशास्त्रेषु पण्डितको

शाम
५६

टिहोमः स्वसंस्कारं वेदं यज्ञं संपत्तयः स्य गुरुतां ज्ञात्वा नेकप्रमत्तपर्वराः
यथा संक्षेपतः कार्यः कोटिहोमस्तथा शृणु कल्पकं उशते दिक्पथोक्तमा
न ते मित एकस्मिन् प्राकुं उदश विप्रा निमोलयत्सचः पक्षि विप्राणां
तह स्वपदकीर्तितं एकस्थानं प्रणीते गेता सर्वतः परिभाषिते एकस्थानात्
सर्वतः सर्वस्मिन् प्राकुं उदश विप्रा निमोलयत्सचः पक्षि विप्राणां
सर्वकुं उदश विप्रा निमोलयत्सचः पक्षि विप्राणां
हुत्वं स्थानं वनज्ञानिभिर्घततथा कुं उशते पत्रघता विविचिजते एक
एवमवेधज्ञः कोटिहोमानसंशयः एवं यः क्रियते क्षिप्रं व्याकृतैः कार्य
नौरवात् शताननः सविज्ञेयः कोटिहोमानसंशयः स्वत्वे रहोभिः कार्यस्या

शा.म. ७७ दीर्घकालादिकेपि वा तदा शतमुखः कार्यः कोटिहोमः शुभे मते विप्राणां द्वि-
 शते तत्र प्रविभज्य नियोजयंते पिविज्ञातशीलाः सुहृन्तवन्तो जितेन्द्रियाः यत्र
 कुण्डल्येकल्य विभज्य च विभावसे ॥ होमं कुर्वन् द्विजामूयः संस्कृत्य विधिपूर्-
 वकं शते तत्र नियोज्य च विप्राणां प्रविभज्य वै मां सेषवा इमां सेवां कार्यका-
 लेत्युपस्थिते तदापि द्विमुखः कार्यः कोटिहोमो विचक्षरो यदा तु स्व-
 क्त्या यज्ञे यजमानः समापयेत् कालेन बहुधराजंस्तदा येन सुखेन राम
 वेत्त एकैकं उस्थितां वाङ्मरकां वृत्तेः समाहितैः यथा लाभस्थितैर्विप्रे- ४३
 नशीलेर्विचक्षरानसंख्यानि यमश्चाप्राह्यराजानां नरोत्तमनकालेन य-
 मश्चैव स्वेष्टं यज्ञे सृज्यन्ते तदा हत्याकृतं कामस्य वातुमीत्यादि कर्मव-

३२

तान् तदा प्रसक्तैः कार्येषां शयं सार्वकामिकः प्रथमकमुत्तेराजन् कालेन
 बहुधरा मयेतव हृदि धृष्टकलो वै तस्मात्संश्रुपमाचरेत् यतो वै वित्तमा-
 पुश्च चित्तं वै वा स्थिरं सदा ॥ अतः संक्षेपतः कार्यधर्मकार्यप्रशस्तौ ।
 ततः समासे यज्ञे तु कारयेत्समहोत्सवं शेषं तर्पयन् निनादेन ब्रह्मघोष-
 वेणावाततस्तदक्षये द्विप्रात्कृत्विजः श्रद्धयान्वितः । एकैकं कनक-
 श्रेवकुण्डलैर्विधिर्नृपगोशतं वै वदात्तव्यमश्वा नो वशतं तथा । सहस्र-
 तुस्तुवर्गस्य सवैषामपि दापयेत् । ग्रामे गजे रथै रश्वैः पूजयेच्च पुरोहि-
 तैः । दीनो धनं पुराणान्सर्वांस्तव स्वात्तैश्चापि पूजयेत् ततश्चावमृषे स्तु-
 पात्तैर्घृतैः पूर्वकल्पितैः । लक्षहोमोक्तं मे त्रेण सदा विजयकारिणः सुख-

शमः समापयेद्यस्तकोटिहोममखं सुभं। तस्यारोग्यं प्रिया पुत्राश्चायुर्वीहस्त
 ५८ धैवच। सर्वपापक्षयश्चैव जायते नृपसतम। अनादृष्टिभयं चैव उत्थात
 मयनेव च दुर्भिक्षमयपीडाश्च प्रशान्तिं याति भूतले॥ एतत्पुण्यं पापहरं स
 र्वकामफलप्रदं। सनत्कुमारमुनिना पार्थिवाय निवेदितं सर्वोपसर्गशमनं
 भवनाशने च नकारयेति मनुजान् प्रकाटिहोमो मोगी न वत्स्य मनसा धि
 मतां च प्रकामते याति शक्रभवनं भुवि सुदुस्तथाः। अत्र यथैते साहस्राः सा
 धस्का इत्येकसंज्ञायो प्रकृते क्रमाद्गतेषु च निकान्संज्ञकेषु मार्गेषु प्रथमं
 न स्यान्मानधर्मकस्य धर्मात्तरं घनाद्भातधर्मकेषु निकायित्वा जातर ५८
 सामान्यास्तहस्तसाधस्काः क्रिस्तामकत्याश्च प्रवर्तते इत्यष्टमेनिकापि

नातु पूर्वस्यान्तरं प्रवृत्तः स्यादित्यन्तरसात्तम तमेह वा विधोमहारा
 जकोटिहोम इति चतुर्णां कोटिहोमत्यान्तरसामान्यतः सधर्मस्तकमु
 खस्य धर्मात् अनाद्यातधर्मकेषु हस्तसाधस्का इत्येव प्रवर्तते तन्नेपापि हस्तिले
 तत्र द्विमुखितायुक्ते उदये पृथ्वीप्रांतेषु शतपचा इत्येव विंशतिहस्तमंड
 पेधुमधर्ममनवमार्गकोटिहोमस्य धर्ममनवमार्गकोटिहोमस्य धर्ममनवमार्गकोटिहोमस्य
 इति प्रकृतौ यवनेनात्रापि तथा प्रातः तच्च कुंडलं येषु शतदशलक्षं
 तेहोमपट्टकरं संप्रवृत्तं इति भविष्यत्पुराणात् पचहस्तं याकुंडं पच
 करं योक्तुं दशलक्षं कुंडलं क्रमादिति तत्रोत्तराश्च दशलक्षं तरमेकोनप
 ण्चदशं पचषट्करं इत्यष्टमः एकहस्तत्वमसतहोमीयप्राकृतं परि

शा.म.
५८

मारात्त्वद्वयार्थत्वं पत्या प्राकृतकार्यत्वं द्वाध्यते अर्थात्परिमाणमिति
 कात्यायनोक्तेः श्रुतत्रपंचविंशतिहस्तमंडपे मध्यममांशो दक्षिणतः
 कुंडलद्वयनिविशते कथंचित्प्रकृतान्तो द्वादशो लमेखलाप्राप्तेः इति
 योक्तुमंडपयोः सुगमस्य निवेशः सौंदर्यमुखे पिप्राकृते कृतस्तत्त्व
 धेनपंचकराणि पट्टकराणि वा दशकुंडलानि तेषु प्रत्येकं दशलक्षान्
 कुतयः तत्रपंचविंशतिहस्तमंडपे मध्यममांशो पूर्वादिषु चतुर्दिक्षु म
 ध्ये संलग्नानि चत्वारि कुंडलानि प्राकृतमध्यममांशो अधिकरणात् स्युः राम
 वृत्ते भवन्मुग्रहसंज्ञास्यत्वात् प्राचिनपमांशो प्राकृतचतुःकरः ५८
 वेदी सप्तस्वशेषेषु पट्टकुंडलानि यः कश्चिदेको शस्तरिक्तस्य कुंडलद्वय

मध्यममांशो अथ स्वशोऽत्रापि लपिकेचित् शतमुखेन पंचविंशतिह
 स्ततावन्मंडपे शतकुंडलानि पञ्चोवाधितस्य पञ्चशतस्य घपिसंभवे
 तितपि सप्तहस्तविप्राणां सुखेन निवेशावाधितः अतः शतहस्त
 वनिवेशोच्यते तत्र मध्यममांशो प्राग्भागे सुदक्षस्थानोपेक्षानामेका
 पंक्तिः तेषां च कुंडलानां प्रत्येकमंतरं सार्द्धं पंचहस्ताः सार्द्धं समागुला
 नि चततः प्रतीच्यामेतादृशमेवान्यपंक्तित्रयं कार्यं प्रतीनामंतरैश्च
 पञ्चहस्ताः अथ दशगुलानि च। एवं विंशतिकुंडलानि मध्यभागे अथ
 षष्ठसंज्ञागेषु मध्यमद्वयं च सुदिक्षु अवष्टाविति प्रत्येकं दशदशेति
 ननु शतकुंडलेषु प्रत्येकं लक्षादुति प्राप्तिः न चैतत्सप्तकोटिहोमपक्ष

शःमः

५०

ने

मित

संभयति कृत्वा कुं उशं दिम्ययत्ते हस्तसंमिति शतमुखप्रकरणां लं जा
नाहस्तपरिमः शो कौरति तत्र केचित् हस्तसंमितमित्यत्र हस्तभ्यां हस्तैः
संमितमिति ग्रहसा द्वित्रिचतुर्हस्तापि युज्यते द्विहस्तमितुलसमा
हुतयसंमालेय अतएव हेमाद्रौ युत्त्यथ होतये लं उस्था हस्तमात्र
कद्विगुणल सहामेतकादिहोमेव चतुर्गुणमिति यद्यप्यौत्सर्गिक एकव
चनानैव विग्रहस्तथाप्यनुपपत्त्या द्विद्वयवचनातेनापक्रियते य
थासप्तदशश ज्ञापत्यान्पशूनालभते इत्यत्र चोदक प्रातेकपश्वानि
अन्तर्हृदयाधिकादशावदानगणानानुरोधेन पञ्चापतिर्देवतायसः
सोऽजपत्यः प्राजापत्यश्च प्राजापत्यश्च प्राजापत्या इति कृतं तद्विज्ञ

राम

५०

दुर

नामकरो बो नह अये चापे चापे दे इत्येकशेषोत्तरं तद्विज्ञादकपा
धायते रित्युक्ते एव च द्विचतुर्हस्तैः कुं उसंपत्य युज्यते एकैकं कुं उ
लसमाहुतयस्याहुतात् चरणास्त व्यासल्यत्वातेन षड्पचवतुस्त्रि
द्विगुलानां पंचमेखलानां विशत्यगुली चतुर्धा च मध्यावकाशविग्रधा
एकैकहस्ते क्षपिशतचारवलसमाहुतयः कर्तुं अनारभ्याम्रातपचमे
खिलापक्षेराप्राकृतमेखलत्रिमयधैस्तुमदिष्टैकहस्तानुराधेने
तिसुक्तमाहुः अत्रैकस्मिन्कुं उज्ज्यभागाते कृत्यान्पकुं देष्यग्निप्र
मनमितिकेचित्तत्तन्नवारुणा प्राधासिकदक्षिणोत्तरवेधोरनुधीनम
नायोमारुत्यामाग्नेयाघञ् हविष्णुचाचाराज्यभागप्रयाजाधंगानोऽ

शा.म. ५१ यगत्पुष्पानवदिहापितिसंश्रुतीर्जुहोतीति वत्संख्ययाभिनेषुकोटि
 संख्याकेषु होमेषु लक्षशः शतकुंडेषु नुष्ठीयमानाश्चाजमागतस्विष्ट
 कृदाद्यंगानुष्ठानभेदस्येयन्याप्यत्वात् किंच अत्र प्रमादार्थेन दीक्षाकाली
 नेन जागरणानदीक्षोपपुक्तत्वेभारसेरक्षणेऽपि प्राप्ताया घर्षसंभार
 संरक्षणार्थं तिदेशिकजागरणावृत्तिवदिहाप्यग्निसमिधनार्थं ध्या
 धानावृत्तिर्यथमप्यवाप्येव न त्याचार्यकेऽस्थेऽनौसामिदेकेऽंतरस्था
 नांसमिधनेभवति अतएवासुतहोमे पूर्वोत्तरि पितृतत्तद्गृहकारनयके राम
 उपक्षेप्रधानायतनादग्निमिभज्यकेऽपुप्रणीयन्वाचार्योऽग्ने ५१
 भागात्तत्कृत्वेत्यादिनाहोमशेषसमाप्यपूर्णदुतीर्जुत्येतेन जा मा

गातानां स्विष्टकृदाद्यंगानुष्ठानावृत्तित्तिस्वनं प्रयोगपारिजातीये संश्रु
 ततदेव च कोटिहोमचोदकात्वासे प्राकृतावत्संख्याकाधेन नवनयनपितृ
 ख्यामात्रे विधीयते मघापि प्रणयनंतरं तत्पापितदुर्मकमवसर्वयोगा
 नामावृत्तिरेव। एतावात्परिविशेषः शतसंख्यायाकेऽपुनवसेख्याग्रहा
 जाकारस्थलविशेषाश्च निवर्तते॥ अतीग्निस्थपनोतरमेव प्रणयने
 यत्पारिजाते मध्यकेऽपुप्रणयनमुक्तं तत्तत्तदुदगपवर्गप्रचारवाधात्
 तेनैतत्संरक्षणार्थं नैर्ऋत्यं ऊडादेव प्रणयनकार्यं अस्तवाकथविदे
 नुतहोमे मध्यकेऽपु सप्तावातस्वचसर्वप्रधानभूतस्पर्धेयस्यत्वात्
 अद्विततत्प्रणयनशतमुख्यतु मध्यकेऽपु निवेशाभावात्तत्तत्तत्प्रणय

शा. मः पनंमध्यस्थलसमीपवर्तिधनेकज्जुउपतुविनिगमनाविरहः सर्वोभये
 कोटिहोमविचारस्तातवरसौहार्दनिरीयेसुविष्टतइतिनेहविस्तारश्च
 यप्रपो मास्मानुसारिणीभट्टकृतोपद्रुतिप्रनुसृत्यहमखप्रयोगः
 कर्ताप्रारंभदिनात्पूर्वंसुदिनेदानमस्तुयास्मत्प्रकाराराणामन्यतम
 प्रकारेणाप्राचीनसाध्यतत्तत्तत्सुध्यायेमउपनिदेशयोग्यचतुरस्रच
 त्परकृत्यापूर्वाह्नेपशकालास्मृत्यामुककर्मकर्तुं देउपकारष्यइति
 कल्पगणेशकूर्मशेषयस्तुधाद्विजात्रसेपूज्यः कल्या
 रितावस्तुधत्तकधारिगालइतिसिवराहसशैलवनकाननामेउ गम
 पकारयाम्यचलदुर्ध्वशुभलक्ष्मणहाराध्यायपतेप्रसन्नामुन

तद्विधिवस्तुधायाश्चार्चयन्त्यानामपिजीतोवायिभ्यमेउपेतदुदी
 च्योनामवालेडेपेचक्रनीतामेउपश्रुताहोमधहस्तशहस्त
 केउहस्तमात्रचतुरस्रलेकमेखलापेदीमेउपेतरनगहस्ताविस्तृतावि
 तस्सुधितावप्रचनप्राकारातत्रप्रपमोवप्रस्त्रेगलोष्टयःतेदुप
 रितनोप्रलकेध्रगलेष्टितःविस्तारस्तसर्वेषामपिप्रलेकेअंगुलः
 शहोमेतुमेउपोदशवतुर्दशशहस्तोपिक्लृप्तनफलतश्चतुः
 करोतदेयव्यासतोद्विकरोद्विचतुरंगुलश्चतुमेखलेतत्रोप
 नीचतुरंगुलविस्तारश्चधारातश्चपिप्रलेकेध्रगलेष्टितः
 कडादीशान्यासाहस्तविस्तृतातदर्थेष्टितेयनप्रपराहयवनि

शमः वद्रावेदी कोटिहोमे तु शततद्वृत्तदद्वेवोऽशान्यत नहसो मे उपपन्नं
 ५३ अथ हस्तदशहस्तपोऽशहस्तवाफलतः तच्च व्याससंख्यातं म उपम
 ध्येत स्य दक्षिरापश्चिमयो यो निद्वप्यो दक्षप्राच्या द्विहस्तविस्त
 तेति विश्वः द्विमुखदशमुखशतमुखेषु तु निर्वायावसरस्तन्निवेश
 उक्तः कर्ता सुदिने मासपक्षादिसंकीर्णश्रीकामादिग्रहपीजनि
 रणाक्षमावायुतहोमलक्षणमे कोटिहोमवाकरिष्यति स वा सम
 ल्यागोश पूजास्वस्तिवाचनमाह पूजावृद्धिश्चाद्या च यो दिवराणा ५३
 निज्जयात् तत्रायुतहोमे चत्वारं कृत्विजो ह्येवालसहमे द्वादशाह
 चत्वारो वा कोटिहोमे षोडशे मासि चत्वारो ह्यारजावकादतिद्यावश

अमुतलक्षकोटिहोमेषु विश्वपिपाडशजापह्याचा यो नमो नमध
 एव। संपन्नवरणामेवास्तु आचार्यस्त यथा स्वर्गशक्रादीनां हस्तपतिस्त
 ध्यात्वे मम यज्ञे स्मिन् आचार्यो भव सुवर्त यथा चतुर्विधो प्रलयः स गैल
 कपितामहा तथा स्मिन् मम यज्ञे त्वं प्रलयः भवद्विजन्त मे। अस्यागस्त
 ष्यतो भवेत्तौ भयर्षितामया सुप्रसन्ना प्रकृवंतु शान्तिके विधिपूर्वकं को
 टिहोमे तु गुरुप्रार्थनात्वे मे यतः पिता माता त्वे गतिस्त्वे परापरान्त्वत्स
 सादेन विप्रर्षे सर्वमे स्यान्मना गते। आपदि माक्षायव मे कुरु संशेम
 नुत्तमा कोटिहोमाख्यमनुले शांत्यर्थं सार्वकामिकमिति। ततः सर्वा
 नाचार्यादीन् स्वशाखायानामुत्तिकृशाखीयानां च परार्थान् मनस
 मयेन मधुपर्कं रासं पूज्यां शुक्लमा ल्यावरातुलेपनः स पत्निकस्त

शं.म.
५७

त्विक्रहि तोमदेक रां मरितिवेदघोषेणामेउने प्रदक्षराः कृत्य पश्चिम
द्वारेण प्रविशेत् । तत आचार्योपदत्रसंस्थिते भूतस्थानमाश्रित्य सर्वदा
स्थानेत्यत्कातु तत्सर्वं यत्र स्थितवगच्छतु । अपक्वा मेतु भूतानि पिशुवा
सर्वतोदिशोः सर्वेषामविरोधेन ब्रह्मकर्मसमाभ्युदयसर्वपानि
कीर्मशुचीपोहव्येति स्मृता न्विद्वानिति चतुर्वाभ्या आवाहिष्यत्याहिमि
श्रुभवे प्राणस्य स्तुनने ताक्षमिति कृगृह्ये पुवेत् । ततो मेउपनिर्हृति
मा मेतु स्तमितापदीकृत्या । तस्यापस्वप्रसार्यतत्र सुपत्तिदिशालोपा राभ
नवरेखाः प्राकपश्चिमायता नवचद । सुतोतरायताः कृत्या मध्यका
ष्वचतुष्टयमेकीकृत्य प्रतिकोरां विषुपदे तत्वेदचारुतथावत् विंश
तिरद्वैतदानिसंपदेता मेउलसा द्विषादिपुकोरपुशे चतुष्टया

शंतु भूतलेनागालोकपालाश्च सर्वतामं पेत्रावतेष्टे तु आ पुर्वलकराः स
देति मेनरा निरवाम अग्निभ्यामथ सर्वभ्यामवाप्त्यन्तः समाश्रिताः ते
भ्यो बाले यथा मधुराण मोदनं तमेनेर्क्याधिपति देवनेर स्यामे
चराक्षसाः । वलितेभ्यः प्रयष्टा मिस्तर्गह्णेतु मेवितोर्जेन मयायुरक्षे
भ्यो ये चान्येतासमाश्रिताः । वलितेभ्यः प्रयष्टा मिपुराण मोदनं मुतमरुद्वे
भ्यश्चैव सर्वेभ्यो ये चान्यतः समाश्रिताः । वलितेभ्यः प्रयष्टा मिगृह्णेतु
सततोत्सुका इति मेत्रैः शंक्रपार्श्वेषु यथाक्रमेण प्रतिमेत्रेणामावभक्तं
लिन्दत्यः शान्तिर्यशोवती कांतिर्विशाला प्राणावाहिनी सती स मना
नंदा सुभद्रा इति नवप्रागा यतरेखा देवताः पूजयित्वा । हिरापाः सुप्र

शा.म.
५५

मालक्ष्मीर्विभूतिर्विमलप्रिया। जयः कलाविशोका इति नवदक्षिणोत्तरा
यत्तरेखा देवतासंस्पृष्टा मध्ये व्यस्तमस्तव्यं तत्तिमिर्वास्तुपुरुषमावा
ह्य। वास्तोष्पते प्रतीतिसंपूत्य वलिं च दत्वा। मध्यपदचतुष्टये वास्तो
र्हृदये ब्रह्मराणा मावाह्य पूजयित्वा। अथ ह्यरे नमो वलिं समर्पयामीति
पायसादिदलिदद्यात्॥ ततः पूर्वपदद्वये दक्षिणास्तनेऽर्च्यमानमद
क्षिणापदद्वये जठरदक्षिणा मागे विवस्वते नमः पश्चिमापदद्वये लम्बा राम
मन्मगे मित्राय० वामस्तने पृथ्वी धराय नमः उत्तुदकपदद्वये। आग्ने ५५
यकोरासूत्रं द्विधा कृतं ब्रह्मपदसंलग्नपदद्वयोत्तरार्द्धद्वये दक्षिणा
हस्ते सान्निवाय दक्षिणार्द्धद्वये सान्निवाय० एवमैर्ऋत्यपरद्वये

वीर्ये वृषराजं विषधाधपाय० तत्वाग्निमर्द्धये जेताय० वा
पुपद्वयमदक्षिणार्द्धे वामहस्ते राजनक्षत्रोत्तरार्द्धे वृषराजं
नपद्वयमदक्षिणार्द्धे वृषराजं दक्षिणार्द्धे वृषराजं आपवत्साय० हृत्तोय
यं कृते ईशानपदक्षिणार्द्धे शिरसि शिखरे तदाक्षरासाधे दे
क्षिणार्द्धे त्रेपर्जन्याय० तदक्षिणपदयोर्दक्षिणाश्रोत्रे जेताय० तदक्ष
रापदयोर्दक्षिणांसे कुलिशासधाय० तदक्षिणार्द्धे दक्षिणावाहोसे
याय० तदक्षिणार्द्धे दक्षिणावाहावेव सत्याय० तदक्षिणासाधे दक्षिणा
कूर्परभूशाय० तदक्षिणाग्रे पदयोर्दक्षिणावाहो आकाशाय० तस
श्चिमाधे दक्षिणावाहावेव वायवे० तत्पश्चिमसाधे दक्षिणामरि

शाः नः ५६ बंधे पूर्यते ॥ २३ ॥ तत्त्वश्चि मयोर्दक्षिणा पार्श्वे वितथाय ॥ तत्त्वश्चि मयोर्दक्षि
रा पार्श्वे एव गृह्यताय ॥ तत्त्वश्चि मयोर्दक्षिणा रोयमाय ॥ तत्त्वश्चि मयोर्दक्षि
रा जानौ गंधर्वा यनतत्त्वश्चि मेसाई पदे दक्षिणा जंघायाम् ॥ भृंगराजाय ॥ तत्त्व
श्चि मेनेत्रे तत्त्व पदाई दक्षिणा स्फिचिमृगाय ॥ तदुत्तराई पादयोः पितृभ्यः
॥ तदुत्तरे साई पदे वा मस्फिचि दोवारिकाय ॥ तदुत्तरे योः वा मजे घा पां सुग्री
वाय ॥ तदुत्तरे योर्वा मजानौ पुष्पं देताय ॥ २४ ॥ तदुत्तरे योर्वा मोरा वरुणाय
॥ तदुत्तरे योर्वा मपार्श्वे सुराय ॥ तदुत्तरे साई पदे वा मपार्श्वे शोषाय ॥ तदुत्तरे राम
वायव्याई वा ममशि वंधे पापाय ॥ तत्प्रागेई वा मप्रवाहो रोगाय ॥ तत्प्रागे ५६
कसाई वा मप्रवाहा वेवाहवे ॥ तत्प्रागेई वा मरूपरे मुख्याय ॥ तत्प्रागेई

यैवामयाहौमस्त्राटाय। तत्प्राक् द्वयकमवाहावेयसोमापः। तत्प्राग्द्वय
वामासेसर्पः। तत्प्राक्सर्पद्वयमश्वत्रैश्चदिले। तत्प्राग्द्वयामनेत्रेदिले
। ततउत्तरेवास्तोष्यतइतिवा स्तोष्यति। ततोमउलादृहिरिशानादिष्वचर
कैविदोर्नपूतनये। पापराक्षस्यै। ततःपूर्वादिषुस्किदायाः। अर्पमोः। जमका
यापलिपिष्यम। पुनःपूर्वादिषुइन्द्रादीन्। ततोमउलादीशानेकलशेसस्थ
प्यातत्रवरुरांतत्यायामीत्यायात्यपूजयेत्। मथाः। मेरुगिरेः। मृगदेवानां। मा
लयः। सदा। तयावर्हदिदेवानाममयज्ञेस्थिरोभवेतिप्रार्थयेदिति। ततउदुं
बरादिसमितिलाले। स्वतंत्रस्त्रुं। उलेऽष्टाविंशतिरथैवाप्रत्येकनामम
त्रैर्दुत्वा वास्तोष्यतइतिचतुर्भिश्चदुत्वा३०वास्तोष्यतेनमउतिमंत्रेरापेच

शाःमः ५७ विल्वफलानिद्रुत्वा। स्वधकृदादिपूराद्भुत्यंतं कर्मात्ततः मंडलदेवत,
 मयः पायसवलिदत्वा। हारपुष्पाजइति सूक्तादिना मंडपेन सूत्र्यायेष्य
 त्वा। वास्तुकलशोदकेन यजमानमभिषिच्य। पुनः संपूज्य। यथाशक्ति,
 दक्षिणां दत्वा। ब्राह्मणान् भोजयेदिति। शारदा तिलकेतुहोमो नोक्तः। ति
 दि लाज्याद्व्यासां चिकल्पइति ग्रंथांतरं। इति वास्तु पूजा। मात्स्ये। उपोषि
 तास्ततः सर्वकृत्वेव मधियासने मिति। पादौ। उपवासी भवेदेवमशक्तो
 नक्तमिष्यतइतिसद्यो धियासने वायकृमीधो विमलानरशतितत्रैवा राम
 त्तै। अधियासने वैवा। तत्र द्वारपूजा। पूर्वद्वारद्वारश्रियेन मः ऊर्ध्वदेह ५८
 त्तै अधः वामदक्षिणां संभमोर्गोशायस्कदायनमः। द्वारस्थितक

लशङ्खगंगाये मनाये। दक्षिणाद्वारद्वारश्रियेन मः ऊर्ध्वदेह त्तै अधः सं
 भयोः पुष्पदत्तः यनमः। कपदिने। कलशद्वये गोलवये। कृष्णाय इति। प
 श्रिमे द्वारश्रिये। ऊर्ध्वदेह त्तै अधः संभयोर्गोशायस्कदायनमः। द्वारस्थितक
 रेवाये। ताप्ये। उत्तरे द्वारश्रिये। ऊर्ध्वदेह त्तै अधः संभयोर्गोशायस्कदायनमः।
 मः भृंगिरो। कलशद्वये। वारौपचेरैषि। इति द्वारपूजा। अथ तोरणा पूजा
 तत्र पूर्ववहिर्हस्तमात्रे वट तोरणा माश्वत्ये वा सरुठवा मकेशयः मननाम
 कं वा शिखां किं तमग्निमीलइमे त्रैशान्यस्य संपूज्यराहुबृहस्पती तत्र न्यसे
 त्पूजयेद्वा। तत्रैकः कलशः स्याप्यः। तत्र महीधोरिति भूधरार्पणा। उपोष
 यः समितियवप्रक्षेपः। आकलशेषितिकलशनिधाने। इमे मे गंध

शाःमः
५८

इति जल पूरणं गंधद्वारा मतिगंधं प्रक्षिपेत्तथा केषधीरात सर्वं धि-
 ॥ अथ धूपं समितिपवान्कांडात्कोडादिति दुर्वा अश्वघोशतपेवप
 धूपान्। स्त्रीनाप्यधि वी इति पंचमृदयाः फलिनीरिति फले सहिरता
 नीतिपेवरत्नानि। हिरण्यरूपं इति हिरण्यं पुत्रास्तुवासा इति वस्त्रादि
 नावेषयेत्। पूरणीदधीति धालपूणीयात्रमुपरिति दध्यात्। तत्र अवावा
 हुने पूजनं वा ततो देक्षीरा औदुंबरं त्याजेत् वा सुमं देविकटे वा चक्राकितं राम
 तोरं रं इपेत्यौजैत्येति निधाय चंदनादि चर्चितं कृत्वा सूर्यमंगारके च तत्र पर
 न्यसेत्। ततः पूर्ववत्कलशं स्थापयित्वा। तत्र धरामावाद्या चर्चयेत् ततः
 पाश्चिमेत्याक्षौ दुंदुभरं वा सुकर्मस्तुभीमेवागदं कर्तं तोरं मग्न्या

पाणिनिन्यस्य संज्य चंदनादीना चर्चितं कृत्वा। शुक्ले पृथु चतुर्न्यसेत्।
 ततः पूर्ववत्कलशं स्थापयित्वा। तत्र धूपं कृत्या वा हुनपूजनादि। तत उत्तरे स
 ग्रीधमाश्रित्य पालाशं वा सहोत्रं सुप्रभं वा पद्माकितं तोरं शन्नो देवी
 ति निधाय। पूजितं कृत्वा। सोमं कैतुशा नैव तत्र न्यसेत्। ततः कलशं स्था
 पयित्वा तत्र विद्मेशं वा हुनपूजनादि। ततः पूर्वद्वारं शाखाद्वये कलशं
 दूयं दध्मस्तुतादि मुक्तं पूर्ववत् स्थापयेत्। तोरावतं कलशं दूयं न्यस्य चर्चयेत्
 तत्र पूर्वस्मिन् दूयं दोना वृत्तिजौ दूयं केवा शांतिस्तुक्तं जपार्थं त्वेन त्याम
 हं वृणा इति प्रलेकं मृज्येदः पग्रपत्राक्षौ गामत्रः सोमदेवतः अत्रिगोत्र
 स्तुविप्रेदः कृत्वि कृत्यं मे मरवे भवेति वृत्त्याग्निमील इति पूजयेत्। एत्थे

शाम
५८

हिसर्वाभरसिद्धसाधैरभिषुतोवज्रधरामरेशसंवीज्यमानोसरसंगरोन
रक्षाधरंनोभगवन्तमस्तेभोइन्द्रहगच्छइहतिष्ठेतींद्रसंगसपरिवारंसायु
धंसशक्तिकंद्वारकलशेआवात्यत्रातारमिंद्रमितिपूजयित्वाशुःशिशन
इतिपीतापताकोध्यजेचोद्येत।ततऐरावतस्थपीतवर्णसहस्राक्षदक्षि
रावामहस्तस्थवज्रोत्पलमिंद्रध्यात्वा।इंद्रःसुरपतिप्रद्योवज्रहस्तोमहा
बलः।शतयज्ञाधिपोदेवस्तस्मानित्येनमोनेमइतिनत्वा।इंद्रायसंगायसं
परिवारायसायुधायसशक्तिकायेतमाषभक्तवलिसमर्पयामीतिवलिंद
यात्।ततआवम्पाग्रेयकोशोगत्यापर्ववत्फलशेष्ठापयित्वा।तत्रपुंड
रीकममृतेचसंपूज्याएतेहिसर्वाभरहव्यवाहमनिप्रवर्धरभितोभिजु

राम

५८

ष।तत्तेवतालोकगतः।साईमनाधरंपहिकवेनमस्तेभोअग्रेइहागच्छइति
वेतिसंगा।एकमग्निफलशेआवात्यात्वन्नोअग्रेइत्यग्निंसेपूज्याग्रीहत
मि।तरक्तोपताकोरक्तध्यजेचोद्येत।ततद्यागस्थंरक्तदक्षिरावामकरधु
तशक्तिकमेडलयज्ञोपवीतिनमग्निंध्यात्वा।गुणःपुरुषारतःसर्वदेवमयो
व्ययः।धूमकेतुरजाध्यक्षस्तस्मेनित्येनमोनेमइतिनत्वा।अग्नयेसंगाया
एतमाषभक्तवलिसमर्पयामीतिवलिंदद्यादिति।ततःकृताचमनोद
क्षिरागत्या।प्रतिद्वारशाखंपूर्ववत्फलशेष्ठापयित्वा।वामनेदिगा
जेतत्राचयेत्।ततोयजुर्वेदिनोद्वाचेकंवादक्षिराद्वारेशांतिस्तुक्तजपार्पत्ये
नत्वा।महदृशाइत्युक्ता।कातराक्षोयजुर्वेदसैषुभोविष्णुदैवतः।कार्य

शामः
६

पेयस्तुविषेन्द्रकृत्यकत्वं मे सखे भवेति प्रत्येकं संप्रार्थयेत् ॥ जेत्येति पूजये
त् ॥ तत एव हि वै च स्वतः धर्मराजसर्वामरैरर्चितधर्ममूर्ते शुभाः शुभान् द
शुचामधीशशिवायनः पाहि मखे नमस्ते ॥ भो यम इहा गच्छ इह तिष्ठेति सांगा
दियममावात्या यमाय सोममिति संपूसा ॥ रुद्रमायताका रुद्रमेव ध्वजे चापे
गौरित्युद्येत् ॥ ततो महिषा रुदे धृतं देदुपाशदक्षिणवामकरमंजनपर्वत
तुल्यरूपमग्निसमलोचनेयमंध्यात्वा ॥ महामहिषमारुढे देदुहस्तं महाव
लं ॥ आवाहयामि यज्ञे स्मिन् पूजे ये प्रतिगृह्यतामिति नत्वा सांगाय यमाये ६
ते माषभक्तबलिसमर्पयामीति वलिं दद्यात् ॥ तत आचम्य नेत्राभ्यां पूर्वव
त्केशं स्थापयित्वा ॥ ऊमुददिगाजं दुर्जयं च संपूज्या ॥ सद्ये हिरक्षो गगना

यकस्तं विशालवेतालपिशाचसंघैः ॥ ममाधुरं पाहि पिशाचनापलोके
स्मरस्त्रं भगवन् नमस्ते ॥ भो नैर्ऋत इहा गच्छ इह तिष्ठेति सांगमावात्या सन्व
तमिति संपूज्या ॥ नीलोपताका ध्वजे च माधुरा इति जघ्नुः ॥ नरास्तु उर
इहस्तनीलवरो महाबलं महाकाये वदराक्ष स संसृते निर्ऋतिं ध्यात्वा
नैर्ऋत्य इहस्तं च सर्वलोके कपावते ॥ आवाहयामि यज्ञे स्मिन् पूजे ये प्रति
गृह्यतामिति नत्वा ॥ सांगाय निर्ऋतये एतं माषभक्तबलिसमर्पयामी
ति वलिं दद्यात् ॥ तत आचम्य यश्चिमे प्रतिहारशखं कलशनिधाय ६
जने दिगाजे न्यस्या चयेत् ॥ ततः सामगावृत्तिजावृत्तिजवावृत्त्या ॥ सामवे
दस्तु पिगाक्षो जागतः शक्रदेवतः ॥ भारद्वाजस्तु विषेन्द्रशान्तिपाठं मखे

शाः मः कर्त्तृतिप्रार्थ्याग्रायाहीति पूजयित्वा। तत एव ह्यादोगरावारिधीनाग
 शाने पर्जन्यसहाशरोभिः विधाधरेद्रामरगीयमानपाहित्वमस्मान्भगवन्
 मस्तइत्युक्ताभोवरुणादुहागछेहतिष्ठेति सांगवरुणमावात्वा तत्वाया
 मीतिसंपूज्याश्चेतोपतः कोध्वजं च मेमेवरुणोतिउच्छित्य मकरस्रपाश
 हस्तकिरीटनेश्चेतयत्वरुणाध्यात्वा पाशहस्तं पवरुणामरासापति
 मीश्वरं आवाहयामि यज्ञस्मिन्वरुणाय नमोनम इति नत्वा सांगाववरु
 णायैतमायमभक्तवलिसमर्पयामीति वलिंदघातात् ततः पस्त्रपवायव्यं
 ह्यवत्कलशं स्थापयित्वा पुष्पादेः सिद्धये च तत्र पूजयित्वा एव हिन
 जेममरझरायमृगाधरुवः सह सिद्धये प्राणाधिपः कालकयः

शम
६१

सः यगृहारा पूजां भगवन्मस्तभोवाजेदहागछेहातष्ठेति सांगादिया
 युमावात्वा तव वायव्यं नस्तइति संपूज्या वायोशतमिति धृम्रापतां
 ध्वजां चोच्छ्रित्यामृगास्तदे चित्रावरधरं पुवानेतरध्वजधरेदसिराया
 मस्तवासेध्यात्वा वासुमाकाशगेचैव पवनपगवर्जं ति आवाहयामि
 यज्ञस्मिन् पूजये प्रतिगृह्यतां अनाकाशे महीजा श्वयश्चादृष्टगतिर्दिवि
 तस्मै पूज्याय जगत्वाय वेह नमामि त इति नत्वा सांगाववायव्यं
 मायभक्तवलिसमर्पयामीति वलिंदघातात् तत आचम्योत्तरेपतिद्वार
 शाखं कलशं द्वयस्थापयित्वा सार्वभौमे दिगजं नमस्तपूजयित्वा थर्व
 विदावृत्तिजावुत्तरद्वारे शांति सूक्तं जपायित्वा नाहं वृणा इत्युक्ता ब्रह्म

शा.मः नैत्रोऽथर्ववेदीनुष्टुभोऽसुद्रदेवतः वैशंपायनः प्रेन्द्रशांतिप्रवंमखेऽर्चि
 ६२ तिप्रार्थ्यः शन्नोदेवीति पूजयेत्। एतद्विद्यज्ञेश्वरयज्ञरक्षाविधत्स्य
 नक्षत्रगणोत्साहं सर्वेष्वधोभिः पितृभिः सहैव गृहाणा वृजो भगवन्
 मस्तौ। मोसीमइहो गृहतिष्ठेति सोऽगं सोममेवाहं वयं सोमेति से
 ज्यो हरितोपतामि ध्वजे चाप्यमस्यातिस्फानरत्नतपुष्पकविमानस्तौ
 छेडलहारकमूरसेशमिते परदगदाधरदक्षिराणामहस्तौ मञ्जुद्विभ
 होयरेऽस्थलकायेद्रूपिगलनेत्रे तविग्रहे शिवसुखायेतवैरध्या
 त्वा। सधनक्षत्रमध्ये तु सोमो राजा भवस्थितः तस्मै सोमाय देवा म
 नक्षत्रपतेतमइति नत्वा सो गाय सोमायेतमावभक्त्या तस्य

भीतिवलेत्तत्तत ईशान्यागत्वा च पूर्ववत्कलदेवपायत्वा सुप्र
 तापनामाने गार्जने गच्छेत्तत्र तत्तत्त्वा। एतदा विष्णुश्चरन्स्त्रिस्त
 कपालं दृग्धरं सार्द्धं। लयनयज्ञेश्वरयज्ञसंक्षेपं गृहणा वृजो भग
 वन्मस्तौ। शानेहमग्रे हतिष्ठेति तमावाह्य। तमीशानं प्रति से पूज्या
 तौ सर्वयराणां पतामस्त्रिजं भित्तिदिवसापतात्पुष्टित्वा वृषस्त्व
 रदा वृषस्तपुतदाक्षिराणामहस्तद्वयत्रिनेत्रे शुद्धस्फटिकवर्णमीशाने
 ध्यात्वा। वृषस्येधसमास्त्वेष्टूलहस्तत्रिलोचने। आवाहनामिमज्ञेस्मि
 त्पूजे यप्रतिगत्वा तौ सर्वाधिपामहादेव ईशानः शुक्ल ईश्वरः। शूलपा
 शीर्विरूपाक्षस्तस्मै नित्यं नमोनमइति नत्वा सो गायेशानायेतमावभ

शाः मः किं बलि समर्पयामीति चलिदधात् ततश्चाचम्य शान पूर्वयोर्मध्यगत्वा रात्रौ
 ६३ हि पातालधरामरेन्द्रनागागनाकिनरगीयमानायक्षामरेंद्रामरलोकसंघे
 रनेंतरक्षाध्वरमस्मदीयांभो अनेनेहागच्छेहतिष्ठेति सा मनतमावात्था।
 यंगौरिति संप्रज्या मेघवर्णां श्वेतोपापताको ध्वजं चामनोरित्सुष्ठ्या।
 अनेने शयनासीने पराससकमरितो पद्मपराधरा ध्वजो दक्षिणा
 करद्वयचक्रगदाधरो ध्वजो वामकरद्वयनीलपरा मनतमावात्था।
 सायनेतरूपे राजह्यो उंसचराचरं पुष्पवद्वरयेन्मूर्ध्नि तस्मै नित्यं नमो राम
 नमः इति नत्वा सो गायनेता येते माषमक्तबलि समर्पयामीति वलिद
 धात् ततश्चाचम्य नैर्ऋत्य पश्चिमयोर्मध्यगत्वा एत्यहं सर्वां च

ते सुरेंद्रलोकनसां विप्रमुदताभिः सर्वस्य तास्य मितप्रभावो विशा
 ध्वरेनः सतं शिवायामो ब्रह्मनिहागच्छेहतिष्ठेति ब्रह्मो रामावात्था ब्रह्म
 जज्ञानमिति संप्रज्या रक्तापताको ध्वजे च ब्रह्मजज्ञानमित्युष्ठ्या चतु
 मुखं हंसारूढमक्षमालाकुशमुष्पिधरो ध्वजो दक्षिणाकरद्वयं सुवेकमंडलु
 धरो ध्वजो वामकरद्वयश्च श्रले जटिले लोदरं रक्तवर्णा विष्णोराध्यात्वा।
 पद्मयोनिश्चतुर्भूतिर्वैदावा सः पितामहः। यज्ञाध्यक्षश्चतुर्वक्त्रस्तस्मै नित्यं
 नमो नमः इति नत्वा सो गाय ब्रह्मरो एते माषमक्तबलि समर्पयामीति वलिदधा
 त्वा नैर्ऋत्य पश्चिमांतराले अनेने वलिदाने ईशानपूर्वांतराले ब्रह्मवलिदानं
 चेति रूपनारायणाः ततश्चाचम्य मउपमध्यं तु द्वंद्वोदशहस्तदीर्घं स्त्रि

शा:मः हं स्तविस्ततः पचहसदीर्घा हस्तविस्तारोवामहाध्वजः किंकिरादियुक्त
 ६७ इदं स्पष्टं भूइनिस्तः प्यः नत्रैव ब्रह्मपूजने च ततो मंडपोऽशस्तं भेषु
 सर्वेभ्यो नमः देवेभ्यो नमः। पेशु किं नरेभ्यो नमः। पृष्ठे पन्नगेभ्यो नमः।
 त्यर्चयेत्। ततः पूर्वभाग उपलिप्तं भूमापविष्णुत्रैलोक्यपनिभूतानि
 सारवराणि चराचरानि ह्यविष्णुदेवसंघं लोकं तु तानि मे देव
 दानवगंधर्वा यक्षराक्षसां नृगाः कृपयमाना यो गावो देवमातर एव च। राम
 सर्वे मनुजैः क्षांतैः कृतुमर्हन्ति तैः विष्णुशक्तैः च। ६८
 लग्नां सहारसं तु मंडपसर्वं तु क्षांतं ससर्वं इति पाठ्यं तानि
 तैः सभ्यैः चरैः भूतभोजनमस्त्रैलोक्यं मनुतेभ्यो नमः

तं विष्णुदेवसंघं नमः। ततः गंधर्वराक्षससंघं च
 तैः भ्यो मनुजैः भ्यो गोभ्यो देवैः तैः नमः। ततः खेदेः पूज्यं
 माषमत्तं दलितं दत्तं ततो यतः नः सदेव त्विग्भिः सह
 राक्षसैः पेशु विष्णुदेवसंघं पश्चिमं दक्षिणं गुर्वदयो
 यथा विहितं कर्म कुरुध्यातुं यत्तु तत्तु मे कैः कलसं
 त्विग्भिः स्थाप्यं इति कचित्। राक्षसाः स्युः इत्यन्ये ततो विह
 दं क्रमात् प्रागादिक्लेशु कृत्यं त्विजः गिरिस्तपयेयुः ततो गुरुजमा
 नान्वितो ग्रहयथा सर्वतो भद्रमंडले देवताः स्थापयेदिति पिता
 हचरणाः यथा। अद्येत्यादि मंडलदेवताः स्थापनमहं करिष्येति

शामः
६६

मसं मिसत्सवसंरत्तधामभिप्रियमातंकविर्जुर्ध्वयस्यामनिर्भाञ्चदिधुतत्त्वी
मनिहिरावपाशारमिमीतस्त कतृकपाश्वः १५ निर्कृतिवसुरामध्यभूतनागा
नाञ्चवेगोः सार्पराज्ञीसर्पायत्री ३० आयेगोः १६ वरुणावायुमध्यगंधर्वाश्च
रसः ३० अश्वरसामेतश्चक्षुःशृंगेधर्वाश्वरसोनुपुश ३० अश्वरसंगंधर्वाणां
१० ब्रह्मसाममध्यस्तेदेनदीश्वरंशूलनहाकालान्ता ३० कुमारं कुमारं स्फुरस्त्रि
पुश ३० कुमारं माता १० कृष्णमं ३० वमोपराजो कृष्णमानुष्य ३० कृष्ण
भमा शूलमं ३० कालाभानमं ३० ब्रह्मशानमध्यदक्षीयान्सखा ३० दात गान
लीक्याहहस्यतिर्दक्षानुपुश ३० अदितीत्यजानि ३० २० ब्रह्ममध्यदुशां ३०
विष्णुचातामायरां सोमार्दुगां ३० पुश ३० तामग्निवरां ३० इदं दित्तं

कारागमध्यातपिदिह्यमयत्री३३ इदेविस्तु२१ ब्रह्माग्नेयमध्यस्वधा३ उदी
 रतोशंसवस्वधाविष्ट३ उदीरतोस्तृतीया३२ ब्रह्मयममध्यमृत्युरोगाना३
 रमृत्योः संस्तुकोमृत्युरोगास्त्वष्ट३ यरमृत्योः क्रनु३५ ब्रह्मनिर्ऋति
 मध्यगतापति॥ गराजोत्यागत्समदोगरायातर्जगती॥ ३३ गराजोत्या३५
 ब्रह्मवस्तुमध्यत्रपः॥ शन्नोवरीषासंधुहीपद्म॥ योगायत्री३३ शन्नोदेवी३
 २७ ब्रह्मवायुमध्यमरुतः॥ मरुतोयस्परहूगरोगौतमोमरुतागायत्री३३
 मरुतोयस्य३२ ब्रह्मराः॥ पादमूलकरिंकोध॥ पृथ्वी॥ स्योना॥ मेधातिथिभू
 मिर्गायत्री३३ स्योना॥ पिबिर्त॥ तत्रैवगगादि॥ नद्यः॥ इमेमेसिंधुक्षिते
 यमेधोगगायमुनासरस्व॥ लोजगती३३ इमेमेगेगे३३ तत्रैवसप्तसागरान्

शा. म. धाम्ना धाम्नो राजन्नि तो वरुणानो मुंच। यदा पोः अघ्रा शति वरुणोति शपा मुहे
 ६७ ततो वरुणानो मुंच। मयि वापो मोष धा हि सीर ती श्व व्य चाम् स्वे तो वरुणानो मु
 व ३१ तड परि मेरुना म्ना ३२ वात्ये सोमा दिसमी पे क्र मेरा यु धानि। गदो त्रि
 ले व ज्ञ शक्ति दे खे ज्ञे यशे अंकुश। तद्वात्ये उत्तरा दितः गौतमो भरु ज्ञो वि
 श्वा मित्रा कश्यपो नमदग्नि वि सि धे न्नि अरु ध तो तद्वात्ये पूर्व दि ऐ द को
 मारी ब्राह्म। वारा ही चामु ज्ञ ये स्मयी न है श्वरी विना यक् मित्य व्य शक्त यः प्रति
 प्य प्रत्ये के सहा या त्य पूजये त ततस्त स्म मे व वे धा न स्त्र लिखि तव द्वा रा म
 मारा मे उ ले धा दि देवता स्था पये त पूजये च्छ। अस्मिन्कर्म शि ग्न हा दि
 स्थापने पूजने च करिष्य एति संकल्प ॥ प्रसाप स्य ब्रह्मा क सि परमात्म।

आदि

भू देवता देवी गायत्री छंदः। व्याहृतीनां क्रमेण जमदग्नि भरु ज्ञ भृगवो क्रुषक
 अग्नि वात्य सूर्य देवता। तेषां गायत्री देवी उद्दिमर देवी बृहत्प श्व द्वा स सूर्यो धा
 वाहने विनिर्वागः। केचिन्मेत्रानप्यावाहने आहुः। तत्र ग्रह दोष मध्ये वर्तुलेषाः
 अश्वे सूर्य रक्त पुष्या क्षतैः आकृस्मेन हिरण्यस्तपः सविता त्रि पृषस्तयो वाहने
 विनियोगः। ३० अ. कृष्म नरजसा। ३१ भू भुवः स्वः। कलिग देशो द्ववका शपगोत्र
 सूर्ये हाग छे त्या वात्ये हति ऋति स्थापयेत्। एव सर्व मेत्रा ते व्याहृती रुतै हरा छे
 हति ऋति स्थापयेत्। तत आग्ने ये चतुरसे प्रत्य अश्वे सोमे श्वेत पुष्या क्षिते राप्या
 यस्व गोतमः सोमो गायत्री सोमा वाहने। यमुना तः रा द्वव आत्रेय गोत्र सोम
 ततो दक्षिणो त्रिकोरो दक्षिणामुख भो मं रक्त पुष्या क्षतैः अग्नि मूर्धा विरूपो

शा.मः गारकोगायत्रीअगारकावहनेअपेतासमुद्रवभारद्वाजस्त्रीगोत्रभे.म.शततई
 ६८ शान्येयाराकारेउदङ्मुखधुंधपीतपुष्पाक्षतैउदुधधुंधुधुधसौम्योवधस्त्रिषु
 प्रामगधदेशोद्वयत्रेयसतोत्रवुध.०ततउत्तरतोदीर्घचतुरस्त्रेउदङ्मुख
 वृहस्पतिपीतपुष्पाक्षतैवृहस्पतिगुरुमदेवृहस्पतिस्त्रिषु॥संधुदेशोद्वय
 आगरसगोत्रवृहस्पतिपततःपूर्वपक्षकोशोपायुत्तमृक्तपुष्पाक्षतै
 शुक्लःपारशरःशुक्लोद्विपदायिराहमोजकउदेशोद्वयमार्गपसगोत्रस्त्रि
 ६९ ततःपश्चिमैधनप्रत्यक्षरेशनिमपुष्पाक्षतैरामश्रिरावजःराम
 शनिस्तद्वयसौम्यपक्षकोशोपायुत्तमृक्तपुष्पाक्षतैरामश्रिरावजःराम
 दिगाभुम्भाङ्गसहस्रपुष्पाक्षतैःकपातवामदेवारादुर्गायत्रीराक्षाकाह

नारायणापुरद्वयपुष्पाक्षतैःगारकोगायत्रीततःपुष्पाक्षतैःकरसिरा
 ७० ततःपुष्पाक्षतैःगारकोगायत्रीततःपुष्पाक्षतैःकरसिरा
 जैमिनिसगोत्रवृहस्पतिपततःपूर्वपक्षकोशोपायुत्तमृक्तपुष्पाक्षतै
 पुष्पाक्षतैःक्रमास्तर्पादीनंदारातःस्थापुष्पाक्षतैःकरसिरा
 विद्यमोःसर्वतजयःपुष्पाक्षतैःकरसिरा
 तमात्रमाजगतीसामदक्षिरायदकेतुदीर्घतमःस्त्रिषुपुष्पाक्षतैः
 र्घतमाविद्युत्पुष्पाक्षतैःकरसिरा
 मधुङ्गदाइशोगायत्रीद्यमायसोमयमोयमोयपुष्पाक्षतैःकरसिरा
 रावःकालोगायत्रीउपोवाजेप्रस्थरावःपुष्पाक्षतैःकरसिरा

शामः
९०

मो धेनुं गेतमः सामस्त्रिषु प्रतमी शानं गैः तमर्द शाना जगती साहसु शर्क नाराय
 लो नैतौ नुषु ईशान पूर्वयोर्मध्ये नंतः ब्रह्मज ज्ञानं गेतमो वा मये ये ब्रह्मा वि
 षु प्रनेर्कैत्य पश्चि मयोर्मध्ये ब्रह्माराः तत उत्तर क्षेत्रं चामदेयः क्षेत्रपाल
 नुषु वासाः प्यत वसिष्ठा यस्ताः विस्त्रिषु ततो लक्ष्मो मश्चेदिंद्रो मत्र
 मिति अनेना सामेध्वनि शरीरस्त्व वाहनं परमेष्ठिनः विपपा पहरानित्य
 मतः शांतिं प्रय मेडनेन वात रेण रुतम तमायात्धारवेः पूर्वेषा सोमस्य
 ग्रेवः सुकिं मो न ग्रेः सुके युधो तरे कर्काट के हस्यते र पदे राति पाशु राम
 मेशं स्वपाले राहो सरवते के ता पुरः कालिको पीताम्बा च्या अश्विन्या १०
 दिस यू नक्षत्राणि विष्कृमा दिस स योगा न्वा वद वालव कर सा सप्त

कं

पाने न र दे चाद क्षिराः प्याः स प्रनक्षत्राणि ॥ धत्या दिस योगान्
 कोलवतै तिल करे सो सप्त स रान् न र दे चा पाश्चैत्या दिस प्रनक्ष
 त्राणां वज्रा दिस प्रयोगान् गरव शि ज करे सो सप्त पाताला नि सामवे दे
 चा उत्तरे अभि जिदा दिस सप्त सत्राणि साध्या दिष ङ्गो गान् विवि करे सो
 हरा दीना सप्त लोकान् अथर्व वे दे वा वायव्ये ध्रुवे सप्त षीश्च ॥ अथ यथा
 काशो गंगा दिस सप्त सरितः सप्त कुल चलान् अथैव सप्त ॥ द्वादशा दि
 त्यान् राका द्वा रुद्रान् एकोन पंचाशन्मरुतः षोडश मात्या षडह नक्ष
 दश मासान् द्वे अपने पंच दश तिथिान् षष्ठी संवत्सरान् सुपर्णान्
 नागान् सर्पांस्तय क्षान् गंधर्वान् विद्या धरान् अशर सर क्षां सिंभूतान्

शा.मः ०१ नि।मनुष्यानि।कोटिहोमेतुवेदेःपूर्वेवत्सारां।मध्येजनार्दनं।पश्चिमेरु
द्राउत्तरंस्कंदमित्येतानप्यावाहयेत्पूजयेच्च।ततोस्मिन्कर्मणिदेवताप
रिग्रहार्थमन्वाधानंकरिष्यइतिसकलाचक्षुषीआज्येनेत्यंतमुक्तासूर्या
दीनग्रहान्समिदाज्यनैवेद्यशेषचरुभिरथसहस्राष्टशतं॥विंशत्य म
षान्यतमसंख्यायाधिदेवताप्रत्यधिदेवताविनायकादीन्लोकपालो
श्चामुकसंख्या एतैरेवद्वयंक्षेत्रपालादीश्चामुकसंख्यासूर्याद्याःसर्वा
देवतादशसंख्याकतिलाङ्गुलिभिःअग्निवासंसूर्यप्रजापतिचंद्रमालाप्रच १५
विंशतिशतमिनामिस्तिलाङ्गुलिभिर्यक्षुलक्षहोमेपचविंशतिसहस्र
मिताभिःकोटिहोमे पचविंशतिलक्षामिताभिरितिनिशेषः।ततःशे

वेरा।स्पष्टकृतान्तरादिपक्षइत्यंतमुक्ताःसावदुयकथापनिर्वापादिक्रम
गुणोदनादीन्तुवान्याश्चसहस्रयोविंशतिरितिद्विविंशतलवैववाचरु
नश्चयित्वापचभिःषोडशभिर्वीपचारैःसंपूजयेत्तत्र यस्वारिग्रहवर्णा
क्षिरविभूमयोरक्तचंदनेत्रंदशुक्रयोःश्वनचंदनेबुधगुरोःकुंभमयुते
शनिराङ्गकेतनोरुहमागरु।पुष्कराततद्वर्णानिधूपास्तु।सहस्रको।नर्पा
संघृताक्तपयारालमगरुसिलककवित्यमुतागरु।गंगुले।लक्ष।लक्षाःक
माङ्गायत्रादत्या।उद्दीप्यस्वेतिसर्वभ्योदीपान्दत्या।गुणोदने।पायसनीवा
रोदने।क्षिरयुतवाधिकोदने।ध्यादने।धत्तोदने।तिलमाषयुतमोदने।मा
षोदने।चित्रोदने।चक्रमान्निवेदयत्।अधिदेवतादिभ्यस्तवासोगंधपुष्पा

शा.म.
१२

शिवश्चेतानि। शुगुलुर्ध्वः। नैवेद्यपायसा। तृप्यालामे। सूर्यादिद्वात्रिंशताम
न्येषांच सर्वेषां पूजापदार्थानुसमयेनैव। ततो वेदी। शन्याकलशसंस्थाप्यत
त्रवरुणामावात्यसे पूज्याभिमंत्रयेन। तद्यथा। कलशस्य मुखे विष्णुः। कंठे
रुद्रः। समाश्रितः। मूले तत्र स्थितो ब्रह्मा मध्यमांशगणाः स्मृताः। ऊर्ध्वे तु स
गराः सप्तसहस्रीपावसुंधराः। क्रवे दोषयजुर्वेदः। सामवेदोऽथ यजुर्वेदः।
गौश्च सहिताः। सर्वे कलशतुसमाश्रिताः। अत्र गायत्री सावित्री शांतिः
पुष्पं नारीतथा। आयातु यजमानः। स्पृहुरतः। यकारकाः। देवदानवसेया
देवप्यमाने महादधौ। उन्नोसितदाकुम्भविध्यो विष्णुना स्वयं। त्वतो य
सर्वतीर्थानि देवाः सर्वे त्वयि स्थिताः। त्वयि तिष्ठे। तमूतानि त्वा। य प्राणाः।

गम
१२

तिष्ठताः। शिवः स्वये। मेवा। स विष्णुस्तु च प्रजापतिः। आदित्यावसवारुद्र
विश्वदेवाः सपैतृकाः। त्वयि तिष्ठे। तिसर्वाः। पयतः। कामफलप्रदाः। त्वत्प्रसा
दा। दमेयं तु कर्तुमीहे जलोद्भवः। सा। न्दध्यं कुरु मे देव प्रसन्ना भव सर्वदेति। त
तः फलपुष्पमालाशोभितं। वितानं ब्रह्मस्यति। देवतसूर्यादिभ्य इदं नमो
तस्मै। अग्रहवंधुपरिवर्ध्नीयान्। ततश्चैर्वाज्या सादनाद्याज्यभागाति यजमानः
सर्वा आवाहिताः। सूर्यादिदेवनाः। अग्निवासुप्रजापतीश्च। दिशसामिदाज्यव
रुतिलान्। होतुमुत्सृज्य नमोति। तज्जेत। ततः कृत्विजः। समिदाज्यनैवेद्यशे
षवस्तु कुरु मेराज। हिताभ्या देवताभ्योऽ॥ सह स्वाधन्यतमं संख्यया। स
मस्तव्याहृतिभिर्वक्ष्यमाणानि तन्मन्त्रैर्वाहुत्याघना कृत्तिलैः। ताम्भराव

शा.म.

१३

देवताभ्यः प्रत्येकं दशदशादुतीर्ज्वा सोमं राजानमिति स्विच्छ्रुतेऽङ्गत्वाच्च
स्तसमस्तव्यादृतिमिस्ति लैर्युतं लक्षं कोटिं वाजुदुयुः । तत्र होमेऽग्रे
दिनस्तावदावाहनोक्ता नेवमत्रान्येति । यजुर्वेदिनाहृत्यता । आहुस्तेन
हिरापस्तूपसयिता त्रिषु प्रः । सूर्यप्रीतये तिलाज्यः । मेयिनियोगः । ३० ।
आहुस्तेन नः श्वनः । स्वाहा इदं स्तर्याया । एवं सर्वत्र । इमे देवा यरुताः सोमो यः
। ३१ । इमे देवा नाराजाः । अग्निर्मूर्ध्वा । यस्त्वो गारको गायत्री । उदुध्यस्य
परमेष्ठा । उधस्त्रिषु प्रः । इहस्पतंगृत्समदो इहस्पतिस्त्रिषु प्रः । अत्रैनाय
जापतिश्च सारस्वतीदाः । शुक्रो जगती । ध्यानो दध्यङ्गा यर्वरा शनि
गीयत्री । कयानो वा मदेवो राहुगीयत्री । कतुमधु छदाकेतयोगायत्री ।

राम

१३

१ अथ धिदेवतानां । अथ केयसिष्ठीरुद्रोनुषु प्रः । अत्र प्रणीतोदके स्पृशेत्
श्रीश्चैतुतरनारायराजमात्रिषु ११ यदके दोमास्करजमदग्निदीर्घतमा
स्केदस्त्रिषु प्रः विष्मरराटमुतथ्यो विष्मर्यजुः । विष्मरराटचेत्वा । ५ आत्र
हानपजापतिर्वह्नायजुः । आत्रहानः ल्यता । ५ सजोषाविष्मामित्रइदस्त्रिषु
प्रः । सजोषा इदः ६ असिमोमास्करजमदग्निदीर्घतमसोयमस्त्रिषु प्रः ।
अत्र प्रणीतोदके स्पृशेत् । कार्ष्णि रसिदध्यज्यथर्वराः कालोऽनुषु प्रः । अ
त्रापि प्रणीतोदके स्पृशेत् । चित्रावसां ऋषयश्चित्रगुहो जगती । चित्रावसा
ः शीय । अथ प्रत्यधिदेवतानां । अग्निं दत्तं विस्त्वो गीयत्री १२ अत्र
तर्हस्पतिरापः पुरउस्मिक् २ स्योनामेधातिथिः ५ पिषी गायत्री ३ इदं वि

श्रीः मः
३५

प्रसावाद्याः स्वाहोतः नाममंत्रः एवलसकोः उहमयोरिंद्रमित्रमित्यनेन
गरुत्महोमः। कोटिहोमेतुब्रह्मजनादनरुद्रस्वदेभ्योपिनाममंत्रेहोमः
। ततोयजमानोमंउपप्राग्द्वारकलशसमीपेत्रातारमिंद्रः। गंडदस्त्रिषु
शंडदप्रीत्यर्धं वलिदाने विनियोगः। त्रातारमिंद्रः। इद्रायसागायसपरि
रायसायुधायसशक्तिकायामंसदीपमेषमक्तय। तसमर्पयामिन
मइतिसदीपमेषमक्तय। लिंदत्यामोइंद्रदिशारक्षबलिभक्षममस
ऊदेवस्यायः कर्ताक्षेमकर्ताशुभकर्ताशोतिकर्ताउषिकर्तातेषिक
र्ताभवेतिप्रार्थयेत्। एवमाग्रेय्यादिहोमोक्ताग्यादिमंत्रैर्वलिदानेत्रा
र्धनंचएवमधिदेवताप्रत्यधिदेवतासहितेभ्यःस्वर्गादिग्रहभ्यापूरः

राम
३५

मोक्तस्तत्तन्मंत्रैर्विनायकदुर्गावाद्याकाशाश्विवास्तापतिसेत्राधमतिम
स्तत्तन्मंत्रैर्होमोक्तैरेवा। ततश्चाचार्ययजमानान्यारब्धस्वाः। स्ववेराद्यः श
वारंयत्वारंवानारिकेल्लादयः। लपुक्ताज्यगृहीत्यापूराङ्कितं। जुहुयात्त
त्रमंत्राः। समुद्रादमंरितिरुचस्पृशोतमवामदेवोग्निस्त्रिषुशूद्राङ्कितो
विनियोगः। एवमग्रे। विनियोगः। मूर्द्धानंदिवोभरदुर्गाजैश्वानरस्त्रिषुशू
पुनरग्निर्वसुरुद्रादित्यास्त्रिषुशूद्राङ्कितो। दर्वीवश्वेदेवाः। शतक्रतुरत्तुषुशू
सप्तते। अग्रे। सत्यवानग्निर्जगती। धामंतेवामदेवा। यजगती। धामंतेस्वाहे
ति। यजमानस्तुइदमग्नयेधे। श्वानरायवसुरुद्रादित्येभ्यः। शतक्रतवेसप्त
वतेभ्यः। यज्ज्वनममित्यजेत्। कातीयानांतु। मूर्द्धानंदिवइत्येवपूराङ्कितं।

शा.मः
१६

तिनेत्रः अग्नय इदेनममेति त्यागः सामगानोत पूरार्होममित्यस्य प्रजापति
र्कः पिर्गायत्री छंदः इदो देवता यशस्वी मस्य यजनी यप्रयोगे विनियोगः पू
रार्होमेयशसा जुहोमि योस्मे जुहोति वरमस्मै ददाति वरं हरो यशसा मा
मिलोके स्वाहेत्यनेन सुवेरौवहो न इन्द्रायेदेनममेति त्यागः ततो दसोर्द्धार
याहोष्या मिदितिसंकल्पय जमानो वसोर्द्धारो जुहुयात् तामनां स्ता अग्निमा
ल इति नयानां मधुच्छंदा अग्निर्गायत्री वसोर्द्धारो यो विनियोगः विष्मोर्नु राम
कमिति पश्मा दीर्घतमा विष्मुस्त्रिषष्टि आनेपि न तेति पंचदशानो गृत्सम १६
होरु इस्त्रिषष्टि स्वादिष्टयेति नवानां मधुच्छंदा पयमानसो मागायत्री मह
वैश्वानरसाम्नो महायैश्वानरस्त्रिषष्टि वैश्वानरो देवता पश्मा हतौ छंदः ज्य

कसाम्नो भरद्वाजः त्रिषष्टि वैश्वानरो देवता त्रिषष्टि छंदः वसोर्द्धारो यो विनियोगः
पयमानसो दीर्घतमा विष्मुस्त्रिषष्टि आनेपि न तेति पंचदशानो गृत्सम १६
विमोकादिचयपाशरवेसमाप्याचार्यसहिताः कृत्विजः सर्वा यथाभिरनु
लिप्तो गेप त्रीपुत्रादिसहिते यजमाने स्वस्वशारव्ये मने वगृहपात्रस
मीपस्त्रकलशोदकेन संपातकलशोदकेन चाभिषिच्येयुः पारोश्चाते
चास्तुरास्त्वामभिषिच्येयुः प्रह्वविष्ममहेश्वरा वासुदेवो जगन्नाथस्तथास
कर्षणो विष्णुः प्रद्युम्नश्चानिरुद्धश्च भवन्तु विजयायते आखंडलो गन्ध
गवान् यमो वै निर्रतिस्तथा गुरुराय वनश्चैव धनं धनं स्तथा शिवः
ह्यराणां सहिताः सर्वा दिव्यालायातु ते सदा कीर्तिर्लक्ष्मीर्धृतिर्मेधा वृषिः

शा.मः
११

श्रद्धा न यामतिः। बुद्धिर्लज्जवपुः शान्तिस्तुष्टिः कांतिश्च मानसः एतास्त्वाम
मिषिचंतु देवपत्न्यः समागताः। आदित्यश्चंद्रमाभौ मावुधजीवसितार्क
जाः। ग्रहास्त्वाममिषिचंतुराहुः कृतुश्च नर्पिताः। देवदानवगंधर्वायस
राक्षसपन्नगाः। ऋषयो मनवोगावो देवमातर एव चा देवपत्न्यो द्रुमावागादै
त्याश्चाप्सरसां गणाः। अस्त्राणि सर्वशस्त्राणि राजानो वाहनानि च। औष
धानि चरत्त्वानि कालस्यावयवाश्च ये सरितः सागराः शैलास्तीर्थानि जल
दानगाः। एतत्त्वाममिषिचंतु सर्वकामीः। सिद्धयदति। तच्छ्रेयसादृशा। न
ति। ततो यजमानः स्नात्वा शुक्लं धमाल्यावरधरश्चावाप दीन्सुदुज्यते।
दाक्षिणां दद्यात्तत्राचार्यमयधेनुं ब्रह्मण कृत्स्नं दानं। एवं नृदस्वात्वं

गृह्यारण्योक्त्यादिभ्यो न पाशाः कति तथा। धनुः शेषस्तथान्नुवहं मया सोह
यः न मात्त। कृत्स्नं गोरापसे। एतावदेदक्षिणाः न मात्त। ग्रहानुद्वेदयो
। ततः शक्त्या ब्राह्मणान् मज्जयेत्। सैकल्ये द्वा शतौ। ततः शतौ। ततः शतौ। ततः शतौ।
मसीदक्षिणां दत्त्वा मे उपवतानो ग्रहणीत देवतानो वीतरपूजा कृत्वा नो
गणाः। अम्भार। म। द्वयो। उ निष्कृष्टा रास्पत इति ता उ। यः प्यवि सृज्य मे
उ पादीन प्रतिमादींश्च सर्वान् संभारानाचार्यमप्रतिपद्य। पस्य सत्त्वा चना
मोक्त्या प्रमादत्कुपंतां मतिपवित्ताः कर्मश्चरपरो कृत्वा विप्रांश्च न
हीत्वा तान् न मस्कृत्य सुहृद्युतो भुजीते निर्वर्षये। इति श्रीभट्टशंकर
रात्मजनीलकेतुकृतः शान्तिपरिभाषा प्रयोगः। अथ ग्रहगणेशाति

१८ पा. ॥ १ ॥ दुर्भिक्षादभयं चैव चतुर्ग्रहं मन्यते महारोगमन्तराष्ट्र
 स्येव विनाशनापद्यग्रहसन्तयोगे दुर्भिक्षं संकरादकृत्पदैरगमं
 शोजायते जननाशनं ग्रहषट्कसमायामन्त्रिणो मरणाविवेताः ॥ २ ॥
 भयं सर्वसंकरादिजनक्षयः ॥ पट्टराज्ञा विना शोचामहामयमपीति ॥ सत
 ग्रहसमायोगोऽस्तीति मरणाधुवजगत्त्रलयमेवातितादात्म्यानुपजगत्
 अत ऊर्ध्वमहात्पार्तिनागादुत्खमहाकुले सूर्यश्चन्द्रश्चतारिते ॥ ३ ॥
 महाद्रुतं विना चन्द्ररायेणापि जगत्त्रलयकालात्तदुद्भूतजगत्त्रातो महा ॥ ४ ॥
 महाभयं ॥ अर्पणं शोमानं निन्दनं ॥ उन्मत्तपित्तं दहं
 तमहाभयमपि ॥ सन्तयोगग्रहान्दराणि ध्यानं क्रिया ॥ सत्परा

साम्यं तत्रापि अयुर्हन्ति श्रियस्तथा ॥ जन्तावद्वा दरे राशाचतुर्ग्रहं
 मापया ॥ पूर्वोक्तफलमेवातिस्मृतिं यत्नतः ॥ कृपा ॥ पानुसारशावि
 तशा ॥ व्यनकारयेत्तत्तद्वृत्तिरुत्वा सोऽयं न पतन्तः ॥ सुवर्णानि
 दद्वेन पादेनापकनीयसो ॥ विनशा व्यनक्तव्यं कर्तव्यं शोकेन नरे ॥ पूर्व
 तले क्षणं नैव ग्रहमा ॥ तंचकारयेत् ॥ ग्रहस्यैककलशं ग्रहयोगप्रमाण
 तः ॥ कारयेत्कुम्भमेकं वा निर्धरा सुदृढं नवाग्रहस्येशानदिग्भोगे शुद्धि
 सनस्थले ॥ ऊर्ध्वस्थं उल्लेवापि होमं कुर्याद्विधानतः ॥ तस्य पूर्वोत्तरदेश
 पूजस्थाने प्रकल्पयेत् ॥ चतुरस्रहस्तमात्रं स्थूलं तं तुल्यं नतु ॥ क्षिप्रं
 होतुं तत्र स्थापयेत् ॥ इति मोतः ॥ अधिप्रत्यधिदेवादीन् दक्षिणोत्तरं

७८ श्रुतेः उक्तं गंधैस्तथा पुष्पैस्तन्मालैः फलैरपि तत्तद्गृहीतमंत्ररापूर्वा
 तैर्नैव पूजयेत्। स्वस्तिवाचनपूर्वरात्र्याचार्यः कृत्यजैः सहाग्रहपूजादिकं
 कृत्यानेवेष्टाने समर्पयेत्। ततो होमप्रकुर्वीत स्वर्गद्योक्तविधानतः। चतु
 र्युते प्रकुर्वीत कलशस्थापनं ततो हव्येन विधानेन सुदुती मन पूरयेत्। पं
 चमृतपंचगव्यपंचचाम्पकपल्लवांस्तमत्रैर्वितिक्षिप्य श्रौषधानि क्षिपे
 त। तत्तद्गृहीतविधानमूलान्यादाय नितिक्षिपेत्। अर्च्यैर्वाक्यैर्वापि क राम
 लशं पूरयेत्। सुतद्गृहीतविधौ सान्मंत्रैर्जुनदद्यात्। चर्वाज्जुजुमा ७९
 न्यश्वात्तलादुत्तिमपावरेत्। अथास्वधकृतं दुक्तं तमशेषं समापयेत्।
 भद्रासनोपविष्टस्य यजमानस्य कृतं तजः। कलशस्य दकेनेव मांषिकं

ग८

समाचरेत्। यौगृहोक्तमंत्रं श्वअधिवाधिमंत्रतः नवमं कर्मत्रे
 जातवेदादनेकैः। त्रयैवकेन त्रैराक्षेत्रस्य पतिनाऽपि पतः। इह्यनेव
 लोकापा लाष्टकैरपि। सुरास्तु इतमंत्रे रायनदेवादयः चतत्। अत्र श्वपु
 रापसूक्तैश्च अभिषेकं समाचरेत्। अभिषेकात्पुनस्तृतीयं पतवेद
 येत्। ततः शुक्लोवरधरः कुर्यादाज्यादलोकने। कृत्यगम्योद। रागोद
 नुशंखादिकानपि तदभावे यथाशक्ति। हररापमापि दापयेत्। ब्राह्मणान् भा
 जयेत्पश्चादघ्नादिभवसारतः एवंमः कुरुते मत्प्राग्रहदोषविवर्जितः पू
 र्वाक्तसर्वदोषैश्च विमुक्तः पुत्रवान्सुखी। आयुरेश्वर्यैः संपन्नो जीवेद्दृष्य
 तं नरः। इह लोके सुखी भूत्वा पश्चाच्छिवपुरं व्रजेत्। इति ग्रहयोगशान्तिः

शा. म. अथ ग्रहस्नानानि विरुधर्मोत्तरं मा. जष्णमदमातंगं कुंभरक्तचंदनं पूरां कुं.
 मेरुतेतामेस्त्रु. स्नानं विधीयते मदमातंगं गजमदः उशरं शिरीषं कुं.
 कुंभरक्तचंदनं शंखन्यस्त। नदस्नानं चंद्रदाषविनाशने। विरं देवदासं च
 तलानां मलकानि वा पूरं कुंभे कृतं सेव्ये मा. मपीजविनाशने। नदीसंगमता
 यानितन्मदसहितानि वा न्यस्तानि कुंभमाहयेषु धपी. विनाशने। माहये
 मृन्म. श्रीदेवरेत. न विल्वपटमा. केत. न न्यस्त. कुंभसावरी जीव
 पीजविनाशने। गोरो. नानाग. शतपु. शतावरी. वि. स्ताराजते कुंभ. राम
 मुक्तपीजविनाशने। तिलान्ना. घातप्रियं. चगंधपुष्पे. थेष. न्यस्त. का.
 स्नानं कुंभे सरीपीजविनाशने। ए. गुल. हिर. लं. ताले. सुमां चैव म.

शिला. गे. च. मा. हिषे. न्य. स. पु. धपी. ज. विनाशने. ताले. विरा. ह. नि. ह. तो. राज.
 न. पर्व. ता. ग्र. मृ. दंत. पा. ग. क्षीरं. पात्रे. के. पी. ज. विनाशने. का. ह. नि. ह. ता.
 रा. हो. त. धा. ता. ख. डो. ग. उ. क. उ. क. ग्र. ह. स्नानं. मि. द. स. र्व. पी. ज. विनाशने. इ. ति. म.
 स्नाना. न. अ. धा. द. त्य. शा. त. म. वि. धि. अ. दि. त्य. प. रं. ह. स्ते. न. पूर्व. ग. त्य. वि. च. क्षी. रा.
 मे. त्री. कृ. वि. धि. ना. स. र्व. कृ. या. त्पू. जा. दि. कं. र. वे. प्र. त्य. कं. स. स. न. क्ता. न. कृ. त्वा. म. क्ति. प. रं.
 न. र. त. त. स्त. स. स. मे. प्र. स. कृ. न. दा. ह. रा. भो. ज. न. भा. स्करं. शु. ड. सो. व. र्णं. कृ. त्वा. प.
 ने. न. मान. व. ता. मृ. पा. त्रे. स्ना. पा. र्थ. त्वा. र. कृ. प. ष्ये. प्र. पू. ज. ये. त्वा. र. क्ते. व. स्त्र. सु. ग. त्वा. त्.
 छ. त्री. पा. न. धु. गा. न्वि. तो. हृ. त. न. स्ना. प. यि. त्वा. च. ल. डु. का. न्वि. नि. वे. च. च. हो. मे. घृ. त. नि.
 ले. कृ. र्पा. द्र. वि. ना. म्ना. च. मे. त्र. वि. त्वा. स. मि. धो. त. र. श. त. म. ष्य. विं. श. नि. रे. व. च.

शा.म. होतव्यामधुसर्पिर्भ्यदिध्वाचैव घृतेन चा.मेत्रेणाननविदुः ब्राह्मण. यप्रदाप
 येत. अदिदेवनमस्तुभ्यसप्तसप्तदिवाकरा. त्वरवेतारयस्यास्मास्तस्मत्स
 रसागरात्. वृतेनानेनराजेंद्र भवदारोग्यमुत्तमं. इभ्यसेपत्सुतप्रा. प्रारतिपो
 राशिकाविदुः. अपिसयादिनीचेयंशान्तिपु. वः सदान्तरा. सूर्यपाजासुघो
 रासहताशान्तिः शुभप्रदा. अचंद्रशान्तिः. तत्रैव तद्वच्चित्रासुसंगव्यसान
 वारंवि. क्षरा. अनेनैवोक्त. धिन. कुर्यात्पूजादिकोपाधिः सप्तमनुतत. रा.म
 तेऊया. ह्यराभाजनं. वः स्यात्तत्र. सस्याप्यसामं. रजतसंभवा. श्वेतवस्त्रं. प
 पुग. श्वेतपुष्पैः प्रसूजितं. पादकोपान्. छत्रभाजनं. सप्तमुत्तमं. होम
 तातितः कुर्यात्सोमना. म्नाचमनं. वित्तं. समिधो. षोडशते. अष्टाविंशते.

रेव. होतव्यामधुसर्पिर्भ्यदिध्वाचैव घृतेन चा. नक्षिपर. तत्या. क्षरा
 निवेदयः. मेत्रेणाननराजेंद्रसम्यग्भक्त्यासं. तः. म. हा. द. जा. ति. भ. ला.
 ष्यगोक्षरपादुरा. सोमसोम्याभया. स्तके. स. प. दा. ते. मो. न. का. अ. प. ग. ले.
 ति. स. त्या. मे. ग. र. के. ग. ल. समा. यो. न. क्त. भो. ज. ने. मा. भू. स. स. मे. त्व. य. से. धो. ष. हे.
 मे. ता. मे. नि. व. श्प. वै. र. त. व. स्त्र. पु. ग. न्ने. ऊ. क्त. मे. ना. र. पि. ते. न. वे. ध. म. क्त. के. सा.
 पु. ष्य. धू. य. क्ष. ता. दि. भिः. हो. मं. घृ. त. ति. ले. कुर्यात्त. उ. ज. ना. म्नी. व. मे. त्रा. वि. त्त. स. मि.
 धो. षो. ते. र. श. त. म. ष्या. वं. श. ति. रे. य. हो. त. व्या. म. धु. सर्पि. र्भ्य. दि. ध्वा. चै. व. घृ. ते. न. चा. मे.
 त्रे. णा. ने. न. ते. द. द्या. द्वा. ह्य. रा. य. कु. डं. पि. ना. ऊ. ज. ऊ. प्र. म. बो. पि. त्वं. मे. ग. लः. परि. य. ध.
 से. अ. मं. ग. ले. नि. ह. त्या. शु. स. र्व. द. म. द्य. मे. ग. ले. ए. वं. कृ. ते. भो. म. कृ. ते. दुः. कृ. ते. शान्ति.

शा.म.
८२

माप्नुयात्। कर्तव्यं मोमपीडसुतस्मात्प्रयत्नमानसः। नथबुधशोतिः विशाखा
 सुबुधंगत्त्यस प्रनक्तान्यथा वरेत्बुधं ह ममयकलः स्थापितं सोऽस्य भाज
 ने। शुक्लवस्त्रयुगलं शुक्लमात्मनो लेयने। गुणैर्दत्तं पसंहारं वा ह्यराय
 निवेदयेत्। बुधत्वं बुद्धिजनं यो धवान्सर्वदा उरणा। तत्त्वावयो धं कुरु तसो
 मपुत्रनमो। मः होमं घृजति तिलैः कुरुधनाम्ना च मंत्रयित्वा समिधोष्णतर
 शतमष्ठाविंशतिरववा होतव्यामधुसर्पिर्म्यदि त्राचैव घृतेन च बुधशो रा
 तिरियं प्रोक्ता बुधवैकृतनाशनी। बुधदोषेषु काव्यातया शोतिकं कौषि
 का। अथ गुरोः शोतिः गुरुं च नुराधा पूजयति कितो नरः। पूर्वोक्तं वि
 धि योगिनसंज्ञितं न्यथा चरत्। हेमहेम मयपात्रे स्थापयित्वा ब्रह्म

ति। पातो बरजगच्छन्ते। तमपवीतीनां पादुको नाहृत्तुं मंडलं भूषितं
 । द्वाज्ये त्यंति कुसुमैः कंकमेन विलपितो धूपपादिमर्दिष्यैः फलैश्च पुनर्तंडु
 लेः रण्डरवाद्योपहारैश्च गुरोरग्रे निवेदयेत्। धर्मशास्त्रार्थतत्त्वज्ञानं ज्ञान
 पारगावितु धार्तिहरा वस्य देवा चार्पनमोस्तुते। होमं घृततिलैः कर्पाडुरुना
 म्ना च मंत्रयित्वा समिधोष्णतरशतमष्ठाविंशतिरववा होतव्यामधुसर्पिर्म्यदि
 दत्त्वा चैव घृतेन च। समिधोत्राश्च तस्या एतदन्ते महापुराणसर्वापहरं शुभं
 तुषि दुषि करं नराणां गुरुवैकृतनाशनां विषमस्थिगुरोका यो महाशोतिरियं
 मिः अथ गुरु रुजास्कां दे कन्या विवाहकाले तु शुद्धिर्न स्यान्विद्यते। वाह्य
 रास्योपनयने न स्यात्तदुस्थितागतः। दुःस्थितपातः। एभिः पूजा गुरोः का

शामः
८३

यीविधवद्भाविताः मदेतः कामपुष्पाणि पत्रं पलाशसर्पपाः मदेतीष
थिकाः कामोदमनवृक्षारव्यः गुदुचीकान्यपामार्गविडंगशिवनीवचासह
देवीविष्मक्रोतासर्पषधः शतापरीकुम्भमांसहरिदुमुराशैलेयचंदनं
पचाकचैरमुस्तचसर्पषधः प्रकीर्तिताः तथेवाश्वत्थभृगाचगव्यजले
तथाऽनूतनेसोदकं भुञ्जतीत्यस्त्रसमन्वितं पंचरत्नं समापुक्तं ईशान्या
स्थापितेनलातः पाश्र्वापधीतिमंत्रेणासर्पस्त्वस्मिन्निक्षिपेत् कुम्भस्या
परिभागे तु स्थापयित्वा बृहस्पतिं सुवर्णापात्रे सोमं प्रातिमां तु युधिष्ठि
राकारयेत्तु यथा शक्त्या यित्वा द्वाविर्वर्जितः पीतवस्त्रपुगच्छं कृत्वा त
पञ्चोपवीतिना पूजयेद्गंधपुष्पाद्यैस्तत्तु होमं समाचरेत्समिधोश्च तस्य

वृहस्पतिं होतव्याषोडशतं तिलव्याह्रियया चिह्नं होतव्यं च यः क्रमेण बृहस्प
तिं तमेवैराक्रषिच्छंदः समाचरेत्तः मंत्रेणानेन जुहुयादन्यपूर्वंच यत्ततः ततो
होमायसानेतु पूजयेच्च बृहस्पतिं पीतगंधस्तथा पुष्पैर्धूपैर्दीपैश्च मन्त्रैः
दध्योदने च नैवेद्यफलं हलसंयुते मंत्रेणानेन कोनपसमभ्यर्च्य पुनः
पुनः नमस्ते गिरसं नाथ वाक्यनेथ बृहस्पते कूरग्रहे पीडितानाममृताय न
मोनमः पूजयित्वा सुराचार्यं पश्चादर्थनिवेदयेन्नागभीरवृत्तपोगदेवज्यु
सुमते प्रभो नमस्ते वाक्यने शान्तगृहाराध्यं नमोस्तुते अर्घ्यं मंत्रैः अर्घ्यं
दत्त्वा सुरेशाय जपहोमं समापयेन् भक्त्या यत्ते सुराचार्यं होमपूजादिकं कृ
त्वा तत्त्वगृहाराशांत्यं बृहस्पते नमोनमः संकल्पमंत्रैः मंत्रेणानेन संक

शाःमः त्वपश्चात्सेवार्थमेतत्प जीवोवृहस्पतिःसूरिराचार्यागुरुं गिराः वाचस्प
 ८७ तिर्देवमेव शुभं कुर्यात्सदाममाप्रार्थनामेवः रावेसंप्रार्थयेद्देवे आचार्यं च
 प्रपूजयेत् सर्वोपचारसंयुक्तं प्रतिमां त्रिधा धरि । पराम्पचेगवां युक्तामा
 चार्यामनिवेदयेत् । अथाचार्यस्तनियतो वेदो गपारगम ज्ञानां सपत्नी
 केशा त विजितेन्द्रियो कुंभोदकं गृहीत्वा तु मंत्रैरेतैः प्रसिचयेत् । इदमापो
 यमेवरातामभिमन्त्र्यात् । या आषधीरश्यायताः कूष्मांडैश्चाभिषेचयेत् ।
 पश्चात्संभोजयेद्दिप्रान्यथाशक्त्या सुधिर । एवं कृत्वा गुरोः पूजां संपादयित्वा रात्रि
 मानवाप्रुयात् । संक्रांता यपिकौते यतः नास्वाभ्युदये शुचा कुर्वन् वृहस्पतिः
 ३॥ श्रीभीष्मकलमाप्रुयात् । संक्रांतो गुरुसंक्रांतो ॥ इति गुरुपूजा ॥ अ

शुक्रकृतिर्भविष्य । शुक्रः त्वेकासं संगृह्य क्षमायां वृत्तं न जने क्षमा
 ५१ भूः गुरुस्तु क्रमार्गसां दुजसेतर्पणेन चासहमेत्ययसंप्राप्तोप्यशुक्रतुका
 रमेतानि च तत्रैव संस्थानं कुर्यात् । जपेत्सितपंकजैः । तद्भावे सितैः पुष्पैस्तौ वृत्त
 श्वेदनेन च । अग्रेतस्य प्रदानं यथायसं घृतसंयुक्तं । दत्तं दनेन मंत्रेण प्राप्ता
 रणा यकुटुं विने । भार्गवो मर्गशुक्रश्च । अतिविशारदः हित्याग्रहस्तु
 न दोषान् । आसुरागोपदोस्तु सः । होमं घृततिलैः कुम्भे च । क्रान्तामावमन्त्रि
 त्वा । समिधोष्णतरुशतमप्यविशतिरेव या । होनय्या मधुसर्पिभ्यो दद्यात् । चै
 व घृतैत च । अप्रतिशुक्रादिशोतिः । तत्रैव मात्से अप्पातः । शूराभूपाल
 प्रतिशुक्रस्पशतयो । यात्रारंभे वसाते च न पाशुकोदये सति । शुक्रपूजा प्रक

शुभः ८५
नृपतिर्नृपः ८५
राजतेवाथसौवर्तकं स्यात्त्रैवपुनः। सुकृपुष्या
वरपुतेऽथेतत्तुल्यद्वितीयायराजतेसुकृपुचिमुक्ताफलान्वितामहाश्वेत
समायुक्तसमगायानवेदयेत्। नमस्ते सर्वलोकेश नमस्ते भृगुनन्दन। देव
सर्वाधिसिद्धार्थगुह्यज्ञा ध्यानमोक्तते। दत्तैवमध्वकैतेयप्रणापत्यपि
सर्जयेत्। एवंशुक्रोदयेऊर्याधादिषु चभारततद्दत्तचस्यतेः पूजाप्रवक्ष्या
मिदं धिक्किरे। सौवर्तकत्रैसौवर्तममश्नोहि। पीतपुष्पावरधरं कृत्या
सत्त्वः यसर्वत्रैः पालाशाश्वत्थमंगेनपंचगव्यातिजेनतु भंगः पद्मपाषाणैः राम
गरागवसनोद्भूतहोमैरुक्तैः प्रणम्य तांगवासाईवात्प्रणामनिवेदयत्। ८५
नमस्तेऽग्निरसोऽथवाक्यतेतेहृहस्पतेः कूरग्रहैः पीडितानाममृतायनमोनमः

संक्रोतावपि कौन्तेय यथा तस्वमुदयः च। कुर्वन् हहस्पतेः पूजोन्मयी न्क्तामानवाः
मुपाह्वययामातः। कान्येयस्य हतानि हहस्पति च। मार्गयोगिरसो वित्यतान्येव
प्रतिपादयेत्। इति श्रुक्कादिशंतिः॥ अथ शनिगुरुकेतुशोतयः भविष्यशने
श्वरं गुरुकेतुलोहपंचेषु निक्षिपेत् रुद्रमागरुः स्मृतो धूमोदक्षिरावस्यथ
क्तिः। यथाक्रमेण मीद्वज्जिह्वा न समिधः स्मृताः। स प्रमेत्यसंप्राप्तेन वार्ता
न्वायकारयेत्। रुद्रमवराणामुगच्छन्मेकैककारमेधुधः। भगताम्यासमालभ्य
कशरान्विनिवेधय॥ होमावसाने तत्सर्वं ब्राह्मणायोपपादयेत्। शने श्वरं
मस्तेस्तु नमस्तेराहवे तथा॥ केतवे च नमस्तुभ्यं सर्वं शान्तिं प्रयच्छत। एवं कृते
भवेत्तु तन्निबोधयत्पोतमायदिभो मारविस्तुतोभास्करोगदुःशासह। केतुश्च

शा.मः
८६

मूर्तौतिषंति सर्वे या जकाराग्रहाः। अनेन कृतमात्रेण सर्वशाम्पत्यपदवाः। इति
शम्यादिशान्तिः। भविष्योत्तरे। ततो मंदस्पदिवसे स्नानमभ्यंगपूर्वकं कार्यं देयं
च विप्राय तैलमभ्यंगतैतवै। यस्तु सवत्सरयावत् प्राप्ते शान्तिदिने नरः। तैल
ददाति विप्रा रणां स्वशक्त्याभ्यज्यते पिबा। ततः सवत्सरे स्थाते। प्राप्ते तस्मादेन
पुनः। लोहं घटापितं सौरितैलकुंभे विनिक्षिपेत्। लोहे वा मृत्तये वा पट्टस्मव
स्तु युगान्वितं। कृत्स्नगोदक्षरायुक्तं कृत्स्नकेवलशायिनोः स्वयमभ्यंगतः स्नात्वा
कृत्स्नपुष्पैस्तमर्चयेत्। सुगंधिगंधपुष्पैश्च कृशरान्ने स्तिलोदने। प्रजपित्यासू
र्मपुत्रं क्षमस्वेति पुनः पुनः। कृत्स्नाय द्विजमुख्याय तदभावे नराय च। देयः शने राम
श्वरो मत्स्यामे त्रेणानेन च द्विज कृशवत्सो कनवशाद्भवनेनाप्रोति यो ग्रहोरु
८६

राम
८६

ष्टः। तुष्टोपनयनकनकसुरवे ददा सोऽस्मान् शने श्वरः पातु। यः पुन नष्टराज्याय नराय
परितोषितः। स्वप्ने ददौ निजं राज्यं समे सौरिः प्रसीदतु। कोणनीलांजनप्रख्यम
द्वेष्टाप्रसारिणः। छाया मार्तंडसंभूतेन मस्यामि नानैश्वरं। तमोऽकृपत्राय शनैश्चराय नहि
रवणां जनमे च काय। श्रुत्वा रहस्यं भवकामदस्त्वं फलप्रदो मे भवस्य पुत्रः। नमोस्तु प्रेत
राजाय कृत्वा देहाय वै नमः। शनैश्चराय कृशायुस्तु बुद्धिप्रदायिने। य एभिर्नमिभिः स्तो
तितस्य तुष्टिं ददात्यसौ। तदीयं वृभयं तस्य स्वप्ने पि न भविष्यति। इति शनिव्रतः। स्कादे।
आवणो मासि संजाते शोभने शनिवासरे। लोहरूपशनिं कृत्वा स्नाप्य पंचामृतैर्नवैः। पुष्पै
रष्टविधैर्धूपैः फलैश्चैव विशेषतः। मंत्रैः प्रपूजयेदतैः क्रमेण ग्रहमुत्तमं। कोणस्थपि
गलो बभूवः कृष्णो रोक्षो यमो तं कः। सौरिः शनैश्चराय दक्षिणलोदेन संस्तुतः। शनो दे

२० म०
८७

वीतिसर्वव्योदेकेन च पूजायेत् ॥ पूजायित्वा च नेवेद्यं ततः कुर्यात्क्रमेण तु ॥ समापमक्तं प्र
यर्मादृतीये ॥ यः संशुभं ॥ तृतीये त्वं वली काया चतुर्थे हरिकान्ता ॥ अर्वावली तत्र तदुल
पिष्टादं निर्मिते लिङ्गं वृत्तः ॥ शतशतं स्तोत्रं ॥ ततः कर्ता जलि भस्त्रास्तुति च क्रमेण वा
कः ॥ पिप्पलादि द्विजश्रेष्ठः प्रणिपत्य मुकुटं ॥ नमस्ते कृपा संस्थायां पंगलाय नमः
स्तुते ॥ नमस्ते बभ्रुरूपाय कृष्णाय च नमः स्तुते ॥ नमस्ते रौद्रेहाय नमस्ते चान्तकाय च ॥
नमस्ते यज्ञसंज्ञाय नमस्ते सौर्यो वभो ॥ नमस्ते मंदसंज्ञाय शनैश्चर नमः स्तुते ॥ प्रसादं
कुरुद्वेशी न स्थप्रण तस्थु च ॥ शनैश्चर उवाच ॥ परितुष्टं स्मते वत्स स्तोत्रेणा नैनसा
प्रते ॥ वरं वरस्य मो वत्स येन यत्ना मिवांछितं ॥ पिप्पलाद उवाच ॥ अद्य प्रभति नीपीडा बाला
नारविन्दर्न ॥ त्वया कायमिहा भागन स्वकीया कथंचन ॥ यावद्दृष्टं षट्कं जातं मम बाह्येन

सूर्यज ॥ स्तोत्रेणा नेन योन्यस्त्वा ब्रिया त्पतरुपस्थितः ॥ तस्य पीडान कर्त्तव्या देवोलाभ्यो
भुज ॥ अर्थाष्टमिकया योगेना वके संस्थिते नरः ॥ सार्धं सप्त वर्ष पर्यंतं द्वादश जन्म द्विती
यदा निर्गम्यः शनैश्चर शोणः सार्धं षट्कमिकया योग इत्युच्यते ॥ तव वारे
तु संप्राप्ते यस्ति तान्दोम संयुता न ॥ भक्त्या ददाति नो तस्य पीडा कार्या त्वया वि
भो ॥ कृष्णांगाय स्तुति प्रायत बोद्धे नानु छति ॥ अर्थाष्टमिकया पीडानुस्युका
यत्त्वियान च ॥ शर्मोत्तमि द्वितीयो होम त बोद्धे नानु छति ॥ तथा कृष्णाति ले श्वे
व कृष्णां पृष्ठा नु लेपनैः ॥ पूजा कुर्याति यस्तुभ्य धूपं वेरागुलं दहेत् ॥ कृष्णवस्त्रे
पा संवेष्टयत्याज्या तस्य त्वया व्यथः ॥ सत उवाच ॥ एवमुक्तः ॥ निस्तेन वाढ मि
त्स वजत्स्य च ॥ नारदं सकनु ज्ञाय जगाम निज संश्रय ॥ शतशनैश्चर शोणिना अथा

की॥ ववाहः॥ अगो गरत्विमालि॥ तृतीयांशानुष्ठानैवचतुर्थः॥ समुद्देहः॥ अत्रो
 वादिसंपन्नः कुटुंबीसाग्निकीवरः॥ उद्देहद्वितिसिध्यर्थं तृतीयांशकचतुर्णां माहा
 दशानतावापियोगे हेतुं सातुर्णी॥ न अत्येव तसं दामगर्गस्य वचनमर्थोक्त॥ तत्रे
 व सं दहः॥ तृतीयांशदिवाहाहं हि सावित्रा भवेत्॥ चतुर्थादिविवाहार्थं तृती
 यार्कं समुद्देहः॥ आदित्यदिवसे वापि हस्तर्क्षिवाग्नेश्वरे॥ शुभदिने वा पूर्वार्के
 कुर्यादर्कं विवाहकं॥ व्यासः॥ अत्र कारिकः वदते॥ सर्वभद्रं कुरु सर्वान्
 पुत्रसं वत्सि संवृधः॥ अस्मै नित्यं कुरुते नमसा सुष्टु॥ पुरातनीति नोक्ते॥

शाः मः स्व. कुरुतत्राध्याप्यदेवं शंखायया सहितं रविं वस्त्रमल्पैस्तथा गंधैस्तनं
 २६ त्रेणैव पूजयेत्। तत्रैव श्वेतवस्त्रेणातथा कार्पासतंतुभिः। गंधपुष्पैश्च सम्यग्
 द्वित्रैर्गैरभिषिच्यत्। गुल्लोदनंतुनेपेधनां बले च समर्पयेत्। व्यासः अर्कप्रदं
 रत्नीकुर्वन् जपेन्मंत्रमिमेव ध्यात्। मम प्रीतिकरा ये ये मया स्थाप्युरातनी। अर्कज्ञ
 ब्रह्मणा सृष्टः अस्माकं प्रीतिरक्षतु पुनः पृथुश्च रत्नीत्वा यन्मंत्रेणानेन मंत्रवित्।
 नमस्तमे गले देव नमः सवितुरात्मजे। त्राहि मां कृपया देवि पत्नीत्येमे इहा गः
 ता। अर्कत्वे ब्रह्मणा सृष्टः सर्वप्राणा हिताय च। वृक्षारामादिभूतस्त्वे देव। राम
 नां प्रीतिवर्द्धनः। तृतीयो द्वाह जेयापे मृत्युं चाशुविनाशाय। ततश्च कन्या च २६
 ररात्रिपुरुषेण लमुच्चरेत्। आदित्यः सविता चर्कः पुत्री पौत्री च नान्दिका

। गोत्रकाशपानत्पुक्तैल्लेकेषु । किं कमाचरेत् । सुमुहूर्ते । नारीक्षुतुस्वस्तिस्तुक्त
मुहूर्तयत् । अत्राभिर्मसहितैः । लयादानां । र्यप्रमुखैर्द्विजैः । अथाचार्यसमाह । वि
धिनातन्मुरवाचता । प्रतिगृह्यततोहोमेगृह्यतोत्तविधानचरेत् । व्यासः । अर्कक
न्यामिमोविप्रपदः । शक्तिपिभूषितो । गोत्रानशरीरुत्तुम्भदनाविप्रसमाश्रयत् ।
अंजल्पक्षतकर्माशिकृत्वाकंकरापूर्वकं । यावत्तचावृत्तं सूत्रं तावदकं प्रवेष्टमे
त् । स्वशास्त्रोक्तेनमंत्रेणागापयावापवाजयेत् । पवीकृत्यपुनः सूत्रं स्वधेवध्या
तिमंत्रतः । बृहत्सामेतिमंत्रेणासूत्रं सांप्रकल्पयेत् । अर्कं स्पृशतः पश्चाद्दिक्ष
णांतरतस्तथा । किं भोश्च निक्षिपेत् । श्रद्धादग्नेयादिवत्तुष्ये । सवस्त्रं प्रतिजमे
दत्रिसूत्रेणैव येषु येषु हरिद्रागंधसंयुक्तं पूरयेच्छीतलंजलोप्रतिकुंभेन हा

शाः म विसेसेदं ज्ञं परमे श्वरं पा धार्धादि निवेद्योतं कुर्यान्नाम्नेयमंत्रवित्। अत्र श्रे
 ८० नकोक्तो होमप्रकारः। तृतीयस्त्रीविवाहे तु सं प्राप्ते पुरुषस्य च। आर्कविवाहे
 वक्ष्यामि शौनको हं विधानतः। अर्कसंनिधिमागत्य तनूः स्याद्विवाचयेत्।
 नोदीश्राद्धं पक्षवो तसं उति च प्रकल्पयेत्। अर्कं नभ्यर्चयेत्। याचयेत्। ध्या
 स्तादिभिः सोमं सूर्यदेवत्वात्। अर्कं स्मृतं। नया। स्वयेवासे कृत
 स्तद्दृष्ट्वा। ल्यादिभिः शुभैः। अर्कं स्मृतं। तरे देशे तु समन्तरं दधेत्। एतन् अ
 र्कं कल्पयात्। उरवनादं कुर्यादधारात्तमनः परं। अर्ज्याः कृति वज्रकुया गन
 त्से गोभिरनयेकया। कृस्मेत्वा कामकामाये। एतपचात्। परं। व्यस्तामि अ
 समस्तं। भिस्ततश्च स्थि। कृद्रवेत्। परिषेचनपर्यंतं मया श्रित्या। र्कं क्रमा

त्वा प्राध्यामेत्रादिविशेषनाहव्यासः। न प्रदक्षिणे। इत्यामेत्रमेतमुदीर
 येत्। मया कृतमिदं यमस्याचरेषु जरासणा। अर्कपलाः। निनो देहितं त्वं
 संतुमहसि। इत्युक्ता शान्तिस्तुक्ता। निजत्वात्। विसृजेत्सका गोमुमं।
 क्षिरादधादाचार्योपचमकितः। इतरेभ्यश्च विप्रेभ्यः दक्षिणोचापि श
 क्तितः। तत्सर्वं गुरवे दधादेते पुरापाहमाचरेत्। अथ प्रयोगः। तृतीयविवा
 क८ हात्प्रादिनचतुष्याधिक्यवहिति रवि वारे शनि वारे हस्त नक्षत्रे शुभे
 दिनात्तरे वा ग्रामा आ च्या मुदी च्या वा पुष्य फल युता का धस्तात्स्त्रिडिल
 कृत्या र्कं यश्चिमततपविश्वमा सपक्षा घृद्धिन्नरव्यममहती यमानुषीयि
 वाह जदोषा पनुत्पये अर्कविवाहं करिष्य इति संकल्प्य गरो श पूजा स्य

म स्तिवाचनमाह पूजनवृद्धिश्चाद्याचार्यवरणानिकर्षतः अत्र वृद्धिश्चादहे
 म्ना अथाचार्यं सायुजितो वरः त्रिलोकवासिनस्तत्प्राप्त्ययवासहितैर
 वैतृतीयोदाहर्जं शेषनिवारयस्व खेकवित्यर्कसंप्राप्त्यर्कं आकृष्टिनाति
 द्यायासाः अंतरविमावाद्यश्चेतवस्त्रसूत्रन्यामावेष्ट्य सुदूरीयोहिष्ठे
 स्मादिभिर्घच्यगुणोदनतो ब्रूतादिसमप्यो प्रदक्षिणीकृत्वा ममप्रोक्तक
 रायेयमया सुदूरीतनी अर्कजः प्रहारासृष्ट्या अस्माकं प्रतिरक्षति रा
 तिभवेत्तु। इतीयप्रदक्षिणायां तु नमस्तमगलेदेवे नमः सायतुराज जीवा
 हिमं कृपया देवि पत्नी त्वमेव हागतः अर्कत्वं प्रहारासृष्ट्या सर्वप्राप्ति
 ताय चानुकरणा मादिभूतस्वदेवानां प्रीतिपूर्यः तृतीयोदाहर्जं यान

संवत्सत्यर्ककृत्यं हत्वा कृत्यामन्त्रं विप्रयाशक्तिविभूषिताम् गोजायशमी
 तत्तुं अश्विनाशयेति तत आचार्यं समासपक्षां पुष्टिरव्यक्ता अपगतता
 मादित्यस्य पुत्री सवितुः पुत्री अर्कस्य प्रदक्षिणा मिमामर्ककृत्यामन्त्रं तैय
 रस्वस्तिन ईद्रा वृद्धिश्चाद्याचार्यं शरदस्तु पर्वतं निरीक्षेत तत आचार्यो विप्रः
 सह शिषोदत्ता मुक्तगोत्रा मुक्तशर्मणः तुभ्यं दत्ता विप्रसमाश्रयेति प
 वेत्तु वरस्ताप्यज्ञौ मेका मसमृध्यतां मेति प्रथमाधर्मा मे इति द्वितीयोपशो
 म इति तृतीया मेति त्रीनक्षतो जलीनकं परिक्षित्वा गायत्र्या परित्वेत्यादिना
 वापे चावृता सूत्रेणार्कमावेष्ट्य तत्सूत्रं पुनः पंचगुरो हृत्य अर्कस्य संधेव
 धा वृहत्सा मेति रक्षां परिकल्प्य अर्कं स्पृष्ट्वा दिक्ष्वष्टौ ङोङो भानुं संस्थाप्य
 वस्त्रेण त्रिःसूत्रेण चावेष्ट्य इन्द्रिगंधाघंतः क्षित्या ते पुनामामहापुत्र

शाः मः मावाद्यजोऽशोपचारैः संख्यासंज्ञितैः प्रतिष्ठाप्य च धाराया ज्येने
 त्वत्तुल्यं त्रयप्रधानं बृहस्पतिमग्निमग्निवायुसूर्यप्रजापतिचाज्येन शे
 परोत्याद्युक्ता धारांते संगोमिरंगिरहस्पतिस्त्रिषुश्रुर्कविवाहो
 मेविनियोगः ॥ ३० ॥ संगोमिरंगिरसोनक्षमाशोमगइवे द्यमरांनिनाया
 जनमित्रोनदंषतीत्यनक्ति बृहस्पते वाज्याश्रुस्वाजो स्वाहा बृहस्पतम
 इदं नममोति त्वजैत यस्मैत्यायामदेवोमिस्त्रिषुश्रुर्विनियोगः प्राग्वत् ॥
 ३० ॥ यस्मैत्यायामकामायवयंसुम्राद्रजामहे त्वमस्य मयका मेदत्वायेदं राम
 त्वेद्युतेपियस्याहाग्नयउदेतत्तज्यस्तसमस्तव्याहृतिभिर्हुत्यास्त्रिषुश्रु
 दादिकर्मशेषं समाप्य कर्कप्रदासराकृत्य प्रार्थयेत् ॥ मम कृतो निदक

मस्तत्तरेषु जरायुणा आर्तान् उत्पादितेन । तत्सर्वं ह्येतत् । सातिवाप्या
 कार्ययोगो मुग्धमन्येभ्यश्चादिप्रत्ययथाशातः । क्षिरादिभ्यो शातिस्त्वक्तु
 जत्वा पूज्योपस्करानावापिदद्यादिनवतष्यमाग्नेकेमांश्चरदोत्तर्क
 मेषु महाविष्योक्तयेच्च । पदमादिन हृत्यं प्राद । चतुर्थेदियसतीतपूर्व
 तोप्रपूज्यवाविस्तृज्यहममाग्नेचविधिनामानुषीपराउहहेदन्यथानैव
 पुत्रपौत्रसमृद्धिमान् । इति श्रीमद्वृत्तलीलकंठकृतमास्करेशोतिमयूखे
 र्कविवाहः । अपरजोदर्शनशांतिनारदः । कलीरहषवापांस्तन्युक्त
 न्यातुलाघटाः । राशयः शुभकः ज्ञेयान् । रीणां प्रथमार्तवै । कलीरः कर्क
 टः । चापेधनुः । अत्योमीनः । नृयुग्मयुनां घटः कुंभः स्मृतिचंदिकायां ।

साकुल्यमभवेत्॥ कृत्स्नपदशमीयावन्मध्यमं फलमुत्पदिशेत् तत्रातत्रैव प्रमास्तोऽष्टमीप्रष्टी २

शामः शुक्लपक्षे शुशीलास्यात्कृत्स्नदशप्रतिपत्स्यपि परिघस्य च पूर्वाद्द्वयती
 २३ पाने च वैधतौ संध्यासूपध्वे च व्यामसुमं प्रथमार्तवारो गीपतिवृत्तः
 स्त्रीपुत्रीरागीभोगमागिनीपतिवृत्तौ शसुक्तासूर्यवारादिषु क्रमात् एक
 शपस्तत्र अष्टमीषष्ठ्यमारिक्ता दश संक्रमे पिवा वैधतौ च व्यनीपाते
 ग्रहणे चंद्रसूर्ययोः विष्यां संध्यासु निद्राया दुर्मगा प्रथमार्तयानक्षत्र
 फलमाह गंगाः सुभगा चैव दुःशीला वैध्यापुत्रसमन्विता धर्मयुक्ता व्रत
 धीचपरसंताननोदिनी सपुत्रा चैव दुःपुत्रापित्वेश्वरता सदा दीना राम
 प्रज्ञावती चैव पुत्राश्च चित्रकारिणी सध्वी पतिवृत्तानि सपुत्राक २३
 चचारिणी स्वकर्मनिरता हिंसापुत्रादि संसृता नित्यं धनकला

सत्कालवधान्पसमन्विता मूर्खार्थाश्च गुणवती दसक्षदिक्रमात्फलोत्प
 तिरक्ते सुमं चैव तु पूर्वाह्ने संध्याक्रमे फलोत्पत्तौ पराद्वैचैव पूर्वरात्रे
 शुभमभवेत् मध्यरात्रे तु मध्यं स्यात्पररात्रं शुभान्विता कश्चपः मलिना मेद
 वारे तु रात्रावपि तथैव चेत्तस्मिन्नेतरे मध्याह्ने तु भवेद्व्यानिशीथविध
 कामवेत् तथा अमासे क्रान्तिविष्या च व्यतीपाते च वैधतौ परिघस्य तु पू
 र्वाद्द्वयपदं गङ्गातिनेऽयोः व्याघातनः शूलतुनाऽऽपे चर्तुदशने वैधम
 मर्थहाने च सततं शमहृदं वैधमं शत्रुहं च दारिद्र्यक्षयाजीवनेति
 जोहानि समायाति सदा पुष्पवती क्रमात् स्थलभेदे फलभेदमाह दसि
 फलमाह हिः परगामेवावेत्स्याद्यभिचारिणी पतिवृत्तौ स्यात्ते सुशीला
 पति २

शां. ६७

गृहमध्यको ग्राममध्ये तु हृदि श्रान्धवाच दिगे वरा पशुगणैश्च दः शीला
 आयुष्यजलसन्निधौ वनमध्ये तु कन्यायाधनधान्यसमापशगा
 रइत्यनेनैव पितृभ्रातृगृहनिषिद्धं तथा च शिष्यचारः शयनविधस्त
 नदृश्यते तथा च द्वे सद्गुणसंयुक्ते देवराजमताच्छुभं शावाशौचपित्र
 शुभमिति गुरवः वस्त्रफलमाह वसिष्ठः शुभगान्तरास्मादृष्टवस्त्राप
 तिप्रताप्ता न वस्त्राक्षती शास्यान्ववस्त्रासुर्या न्यता दुर्मगा जीर्णवस्त्रा
 स्याद्गिरिगिरिक्रवा ससानीलोनरधरा नारीविधया तप्यिता यदि मलिनं शुभ
 वरतो नारीदरिद्रा स्यादजस्यला रजौ विदुः फलमाह सण्वा यस्त्रे सुखि
 पमारक्तपिंदवः पुत्रमाप्नुयता समाश्चिन्तकन्यकावति फलं सत्यपमा

६२

तवा देवराजः समाजनीकाष तस्याग्निरूपान्नहस्तेदधाना कुलगतदास्या
 ताल्योपभोगे तपसि स्थिता चैरं रजोमाग्यपती तस्यात् नारदाः तिथ्यर्क्ष
 वाराणि घाश्चिन्तशेफकर्मतिवारयेत् दोषाधिकं गुणात्पत्ये तत्तयापिनका
 रयेत् दोषाल्पत्ये गुणाधिक्ये शेफकर्म समाचरेत् निघर्षातिथिवरेषु य
 दि पुष्यप्रदृश्यते तत्र शोतिप्रकुर्वीत घृतदूर्वातिलाक्षतैः प्रत्येकं शतमङ्गे
 च गायत्र्या जुहुयात्ततः स्वरागोभूतिलान्दद्यात्सर्वदोषान्नृत्तये भर्ता
 तत्राभिगमने वर्जयेत् सादर्शनान् वसिष्ठापि प्रभूतदोषमदिदृश्यते त
 त्युष्येततः शान्तिककर्मकांश्च विवर्जयेद्देवतदेकशय्यायावद्रजोदर्शन
 मन्यघस्वै शौनकाश्चार्तयाना नु नारीणां शोतिं वक्ष्यामि शौनकाः तिथि

शामः

६५

वारसयोगेभ्यो लगे च सनवो शकाग्रहेभ्यो दुस्थितेभ्यश्चात्तद्वेषक्षयाय च।
अत्र पुनस्पलभाय देपलेरभिष्टुतं पांचमोदुचतुर्थवाग्रहमज्ञपुरस्सरं।
तस्मिन्नेह निकर्तव्यमनुहोमविधानतः। आचम्य चरमं त्रातमुपनेश्वरितुं
ये। होमार्थं च तपार्थं च परयेदालिजो बहवायजमानोद्धिजः सादं शंतिहोमं स
माचरेत्। गृहादीशान्दिग्भागे देवतपूजनाय च। दोरापमराधा च नष्टी
हिराशित्रयं भवेत्। उभत्र येन्यसेद्वा शतं तु वस्त्रादि वै विता। दूरयनी र्यस
लिलैः प्रति कुंभे पृथक् पृथक् सूक्तेनाथनेयं न प्रसुप आ पदे लपात्रे
चायाः प्रवतसो हृद्गं य आ च ततः क्रमात्। पथं कुंभेन्यसेद्वा न्ये श्रौता
निचहे न चाततः अपे चरत्ता निगंध पुष्पाक्षता पुतना। आपधात च व

ह्यंतमुनिभिः शंतिपारणात्। आहुं परं कुशाहं राजीवंच पयित्वा काः। विह
क्रातां पतुलसीदं हि पं देखतुष्पिका। शतादयश्च न पचनिर्मुक्तं सर्षपद्वपा
अपामार्गः पलाशश्च पनसे जीवकलथा। प्रयंगवश्च गोधूमा पीठयोश्च त्पृ
पचाक्षिरेव दापसर्पिः। पराचैव तथोत्पलान्। ऊरुटकश्च रंजी च पचमद
कमुस्तकः इति द्वाविंशदोषधानी हगाम्यः सर्वमाहरेत्। गजाश्वरथ्याव
ल्मीकसंगमाद्ददगो कुलात्। राजद्वारप्रदेशाच्च मृदमानीय निक्षिपेत्। कुंभ
स्थापना न त्याह तन्मंत्रैराकारयेत्। मृत्तिका चोषधादीनि मंत्रैराप्रक्षिपेत्
मातृकुंभं परिन्यसेत्। त्रिकोणं वा ताम्रमेव वा। मृन्मयं वेरापात्रं वा स
सवित्तानुसारतः। पात्रोपरि न्यसेद्दक्षं प्रतिमो मुवनेश्वरी। तन्मन्त्रं वा मसे

शा.मः

त्यानरेद्रा लोचनरंदरे। आचार्यः पूजयेद्देवीं मंगलाचार्यानि च। अन्यो वा पू
जने कृपया ज्ञापयामेव सारया। इन्द्राणी पूजयेद्देवीं मिन्द्राणी मासु नारिषु। क
मेरा पूजयेद्दिन्द्रा मिन्द्रा तृषभं वना। अनेन विधिना वाप पूजयेद्देवतां वने।
आपोहनादिसकलैरुपचारैः पृथक् पृथक्। तन्मध्यसंस्थानं कुंभं मंत्रे
ण भुवनेश्वरी। उपेदाचार्यः श्रीहोमाष्टी सूक्ते च जपेत्ततः। स्पृशन्त्येदं क्षिप्रं
कुंभं कृत्विगेकाजम्। पञ्चव्यारिरुद्रसूक्तान् च तर्जनीत रशि। वासं स्पृ
शन्नामं कुंभं श्रीरुद्रं रुद्रं संस्पृशन्। इन्द्राणी सूक्ते च तत्र चैव स्पृशन्
जपेत्। कुंभं स्पृशन् मन्त्रे शीघ्रं ततः समाचरेत्। अन्यो ध्यात्ततः कुं
मांति होमं मंत्रे समाचरेत्। पूर्णपात्रनिधानं तं कृत्या को मेद्विजः सह।

श्रीमत्सालगो धूपपायसनद्वयेन च। पञ्चव्यारिरुद्रसूक्तान् सावित्रीं ततः। अ
तस्तत्कृत्या ज्योत्स्नां नमते। हावि रसनादिकं। तस्मिन् अत्र दुर्वा। परिके
काचादुतिर्मयेत्। आभुर्मेव प्रयुक्तं। भिर्गोमत्री जुहुयात्क्रमात्। अत्र
तरसहसं तु शतमष्टांतरं तु याति। लमिनेश्वरा मेद्रं व्यनज्याकुतः
नेत्। जुहुयात्पायसेन न। अत्र ज्येन च दुनेत्क्रमात्। हावि श्वतुष्यं न च
प्रत्येकं शतं संस्पृश्या। गायत्रे च तु हातव्यं। हविरत्र च तुष्यो। ततः स
कृतं जुह्यात्प्रहरणं तथा। अत्राश्वत्यादिभिर्जुह्यात्समुद्राद्वा। मंसूक्ते
तः। सततामाज्यधारीता पूर्णा कुति मया चरेत्। पारष्वचनपर्वते होम
शेषं समाचरेत्। महोषधिस्थितं सत्रं व्रति कुंभं स्तोदके। ऋतुः

शाः मः
१७
लाः स्त्रिणाः शातिदेपतीभ्यासुखायच। अथाभिषेकमंत्राश्च प्रीत्यंतेशो
नकादिभिः त्रैयंबकेन मंत्रेण जातवैदसरायका। समुद्रज्येष्ठा इत्यादिच
तुर्भिश्च प्रसिद्धकैः ज्ञायेतामिति मंत्रैश्च त्रिभिश्चापि यथाक्रमेण इमांश्च
पस्तु चैनैव देवस्य त्विति मंत्रतः मंत्रेणापतमीशानं त्वमग्रे रुद्र इत्यप
तमुष्णहृति मंत्रेण मुवनस्य पितुस्तथा। यातैरुद्र इति मंत्रेण शिवसंकल्प
मंत्रेण। इदं त्वावृषभं वयं मंत्रैश्च वाभिषेचयेत्। सा च वस्त्रातरे धृत्या पुन
श्चैवोपवासिता। उपवासात्तत्तत्समापावस्यातो विप्रानम्य चर्मविधिं चर्म
धपुश्चाहता दिभिः धेनुभिः स्विनीं दद्यात्। दात्वा यानि च भूषणैः सद।
। क्षणमननुहं पदं चादुष्टं जापितं कृत्वा गम्यश्चाथ सर्वेभ्यो दद्याद्देव

क्षिप्रतः ततः महः शान्तिं प्रज्जयापयिष्ये सर्वचनेततः प्राप्नुयान् भाजयेच्चैव
 मुंजीमात्स्यजनैः सह। स्मृताः प्राप्नुयान् भाजयित्वा तु देयं ज्ञेयं चेततः
 एतन्मन्त्रं कृते शान्तिं शान्तिकोक्तप्रकारतः तदनिष्टं तु सकले सर्वे चापि वि-
 नश्यतीति॥ इति शांतिकोत्तरजोदशानंदोषशान्तिः॥ अथ प्रयोगः क-
 तदिष्टकालोत्तरजोदशानंदोषशान्तिः॥ अथ प्रयोगः क-
 चित्तरिष्टनिरसनार्थशान्तिकरिष्टइति सकलेशोपपूजनस्वस्ति-
 वाचनमात्कापूजनम्भुदयिष्ये चार्चयस्व॥ निज्जपात्॥ अथावा यो-
 गृहे शान्त्योपलक्षकं मंत्रावल्यापदार्थानुसमयेन कर्मभूयस्यापयेत॥ त-
 दप्यामहीद्योरिति मध्येतदाक्षरान्तरतश्च स्मर्या॥ ३॥ यथाप्यति

शाः मः द्रुक्तातिजपेत्। अथान्यत्विगुतरकुंभेराकादशावृत्तीकः द्रुक्तेष्टेन इन्द्रा -
 २२ ग्रातिवेचदशचैजपेत्। अथचार्यः कुंभपश्चिमेषु प्रणीयतदशान्यामु
 हस्थापनादिपूजेतकृत्यातदीशान्यामेककुंभस्थाप्यतत्रवरुणाजहनी
 दिपूजेतकृत्यान्यादध्यात्। तत्रास्मिन्नन्याहिते ग्रावित्यादिचक्षुषी
 आज्येनेत्यतमुक्तमुचनेश्वरीमिश्रगोमिश्रं प्रत्येकमशुकसंख्य
 पादयति। तन्मिश्रगोमपापसाज्येग्रहोश्चामुकसंख्यजसमिति
 ताज्यः देवैरास्विष्टकृतेमित्यादियक्षइत्येतमुक्तादिरस्तरसोधाधारा
 ज्यमागेतकृत्यायजमानेनागपुत्रानदेयताउद्दिश्यताम्प्रादनममेत्युक्ते
 कल्पिभिः सहान्याधानक्रमेणजुहुयन्ति। अनातुगामनपनुहन्त्ये

तत्रचतुषयेततः। अथकुतेदुत्येतनं द्वाशीश्रुतहोमाना। अथनान्ननतन
 होमोन्यायनेवाकीर्तनमित्युक्तं। ततः। अथकुदादबलिदानोक्तकृत्यासमुद्र
 दूषिरिततत्रचेनपूराङ्गातङ्कृत्याप्रणातीविमोकेकृत्याः क्रतुभिः सहसप्त
 र्वयजमाने कुंभादकैरभिषिचेत्। तत्रमेवाः। आयोहिष्ठेतिनवकृचः। य
 एकइहिदयतइति। त्रिभिष्टदेवेति। अथः। उमयेः। शावच्चनेति। स्वस्तिदा
 विशामिना। अथवकमितिजातवेदसइति। समुद्रज्येष्ठाइति। अथः। वापेत्
 मिति। अथः। इमान्। पइति। अथः। देवस्यत्विति। अथः। तमीशानेजगतः
 त्वमग्नेरुद्रइत्येकमजुः। तमु७हीतिमुचनस्पपितरे। यातेरुद्रेति। यजुः
 तइति। एतेमाजुषाः। इदंन्यष्टमंयममिति। अथः। सुरास्त्यामभिषिचे

शा.मः
६००

तद्व्याप्योरागाः एवमभिपिक्तः सस्वातः धृतशुक्तवासाः सपत्नीकोयज
मानोऽपिमाचार्यादींश्चसंपूज्याचार्यायधेनुवृक्षरौक्त्रविग्न्यश्चयथाश
क्तिदक्षिरांरुद्रजापिनैसदक्षिरामनद्राहंभूयसीचदत्ताग्रहपीठदेव
ता नोभयनेश्वर्यादीनां चोत्तरपूजांकृत्यायातुदेवगणा इति विसृज्याचा
र्यायप्रतिपाद्यगच्छगच्छेत्पग्रिविसर्जयेत्तततोब्राह्मणाः शान्तिं पठेयुः त
त्रमंत्राः ॥ नमोभद्र इति १० वः सस्ति नमिमीतामिति पञ्च च स्तपमूढि
तिश्चक्रचः ॥ तच्छोपोरितिचाततेपजमानोद्दशब्राह्मणान्भोजयित्वा राम
सेकल्पयादिप्राशिषोर्गृहीत्वा सुहृदतोमुज्जीताश्चपंचदशैकोपरामका
नीनापरजोदधनैविरोषः ॥ कर्ता क्तकालेमासपक्षाद्युद्दिनस्यममपत्न्या

उत्पद्यते भुञ्जीत ॥ अथ चेदृशं को पराजितः कालीना चरति दर्शनविशेषः क
र्ता तत्काले मांसपक्षादिभिरन्यममुष्णं दसः सूर्यस्वभावात् रागत्रयमर
जोदर्शनस्तद्विधानि निरासा यथा शान्तिकारि भवति ते कल्पयागदहृत्य
न पूजांतं कुर्यात् ॥ अथाचार्यो गोमयेनोपलिप्ते देशे पंचपरस्तरैश्च दलै
स्त्यातत्र श्वेतवस्त्रमुदग्देशं समाधत्तत्राप्यायस्वतिराजतः चेद्द्रमाहस्मेने
ति सोवर्णसूर्यं प्राप्तिमायामावात्यात्तदुत्तरतः स्वर्मानोरिति सेत्याप्र
तिमायां राहुमावात्ययस्मिन्क्षेत्रे ग्रहाणां तत्र क्षत्रदेवतो सोवर्णाप्रति
मायां तत्तन्मंत्रैः प्रणवादि नमो तैर्नाम मंत्रैर्वा वात्यकाडानुसमयेन व्रत
शोषचारैः पूजयेत्तत्र चेद्वायवक्षत्रदेवताभ्यश्च श्वेतानि गंधादीनि ।

शामः
१०९

। सूर्यायरक्तानिरहवैकृष्णानि। ततः पश्चिमतोऽग्निप्रतिष्ठाप्य यक्षैः ग्रहवा
हनादिपूजां कृत्वा न्यादध्यात्। तत्र च क्षुपी आर्ज्येनेत्येतमुक्तावेदं सूर्यवा
राहुं नक्षत्रदेवतापक्षग्रहोऽश्वा मुकसंख्यासमिदाज्यचरुतिलादुतिभिः
शेषेणोस्यादि समित्सु विशेषः चेदृष्टदेवतयोः पालाशः सूर्यस्यार्कः
राहोर्दक्षः श्रुतिस्त्रैकादुतिः। अथाज्यभागात् कृत्वा यजमानेन इमे
त्यक्तेऽन्वाधानं मेराद्विभिः सह कृत्वा स्विष्टकृदादिपूरणादुत्येते प्राग्
त्रकृत्वेकस्मिन्कृते जल पंचगव्यरत्नत्वक्पद्मवसवोऽप्यधिकत्वरुः राम
कुशाक्षिप्य संकृत्य कदंपती पूर्ववदभिषिचन्। तत्र मंत्राः आपो हि १०१
वेति ऋचः इमे गैलेकाः। तत्वायामात्येका अन्येऽपि समुद्रत्यजः

सुरास्वामित्वादयश्च शेषैर्भवत्। इति दुर्जरजो दर्शनं तत्प्रयोगः।
अथ गोमुखप्रसक्ताः गगः पित्ररिबे सुता रिबे मात्ररिबे तथैव प्रायश्चित्तं
न दक्षुर्पीतं स्पृशतयोः। तदृशनक्षत्राणां त्यागः। चतुर्पित्राचारः। द्वाया
सत्राः। इत्यन्येति। देहलादीपजततदोषशाल्येतत्तत्वा नश्चित्तं
मादित्यर्थः पूजाश्विनो गुरौ स पर्मघाचित्रे दुर्मलमे। एषु च तेषु जातस्य
कुर्यागो जोजननेतथा। जन्मक्षेत्रात्रिजन्मक्षेत्रमथारेषु मेदिना कृत्वा मं
गादिकं सर्वगृहालेकारपूर्वकं। गोमयेनोपलिप्याथ गृहस्पृशानभारकेपे
कजं कर्णाकासुक्तेरजोभिः श्वेतवर्णाकैः। घ्रीहीस्तत्र विनिक्षिप्य यथावि
तानुसारतः। नवशूर्पंतु तन्मध्यैरक्तवस्त्रप्रसारयेत्। स्थापयित्वा शिशु
तत्र पुनः सूत्रेण वेष्टयेत्। प्राङ्मुखं तमवाक्यादुत्तिलग्नमगतं शिशुः। गोमुखं

शःमः
१२

दशंयित्वा तपुजांतेतुमुखात् विस्मयेनिमित्तं तैन्नगव्येनस्तपनश्चिंशु
गवामेपुमेवैरागवामेनपुसंस्तुता विष्णोः श्रेष्ठेनमेवैरागोपस्तुतेतुवा
लकां आचार्यस्तसमाद्यपश्चात्मात्रेददेतदा माता जघन्यभागस्थी शिशु
मानीयतन्मखात्ततः पित्रे तदा दत्ता ततो मात्रे प्रदापयत्तत्तच्छिष्टाया
ता यस्तपुत्रस्तपुस्वमीक्ष्येत्ता गोमंत्रं गोमये श्रीरं दधिसाव्यं च संसृते
पोहिष्कादिभिर्मंत्रैरभियंजते तं शिशुं मूर्ध्नि च यत्तत्पुत्रतन्मंत्रेण वा
तदप्यिता अंगादंगात्सेमं दसितुं दधिज्जातस्य आत्मा वै पुत्र इति
सिन्धुजावद्वरदशतौ मूर्ध्नि विचित्रं यत्तं शिशुं स्नापयेत्ता पुरं य
हेमाचयेत्यश्वाद्याह्मणवैदपरं दारिद्र्या भविष्यतोगामय
व्यं दापयेत्ता गोचस्वस्वर्गा ध्यायानि दध्यादिकां हितं कमाता यमान

तिष्ठते आद्या प्रसोम्यता दत्ता तता जमेप्रकुयीतस्वभ्या स्वाता मार्ग
ता उद्नेर्यनंति कुं योतत्तज्यमानं तमेव च होमस्य शा नदिग्भोगेधा
न्योय रिशुभं घटं पचगव्यं घटे स्थाप्य तिलोस्तत्र विनिक्षिपेत् क्षीर
दुमकषायांश्च पचरत्नानि निक्षिपेत् तस्मिन् पुग्मनसं स्थाप्य गोधादिभि
रथा वयेत्ता विस्मयरुणमभ्यं प्रतिमां च विधानतः प्रतिमो यस्तमश्च
अग्नेतदेव स होमविधानात् च काराहं तदं द्रादिभिर्मंत्रैर्कुं
स्पृष्टाभिर्मंत्रयेत्ता दधि मध्याज्यमुक्तैर्न होमं कुर्याद्विधानतः आपो
हिंति तिस्रभिर शुभे सोम इत्येतद्विष्णोः परं पदमसीम्पा
ते यस्तुक्ततः ॥ अग्निराभिः प्रत्यचेचाप्य विंशतिसंख्यया अश

शामः १०३ त्तश्चाष्टसंख्यवादधिमध्याज्यसंयुतं। आदित्यादिग्रहाराणोचहो
मकुर्यात्समेतकं। इतिगोमुखप्रसवविधिः। अथपूयोगः। मासपक्षा
द्युह्निख्यास्यप्रिशोरमुकक्षीसातिसूचिारिषशा। तस्यगोमुख
प्रसवकरिष्यइत्युक्तागणेशपूजनाचार्यवरणोकुर्यात्॥ अथाचा
र्यः श्वेताष्टदले ब्रीहिस्थशूषैरक्तवस्त्रे वितततिला न्विकीर्यतत्र
प्राञ्चुर्यं शिशुं संस्थाप्य सूत्रेनावेष्ट्य गोमुखे संयोज्य। गोमुखात्प्रस
वंच निक्षिप्य विष्णुर्वा निमित्तसूक्तैर्नपंगव्येन शिशुं संस्थाप्य गजा
मंगे विप्रतिगां स्पृष्ट्वा विष्णोः श्रेष्ठे ते निप्रिशुगहीत्वा मात्रे दद्यात्॥
माता गोमुखप्रदे श्चाच्छिशुमानीय गोपुच्छे दशे वित्रे दद्यात्पिता

गोमयेवाले
शान्तिः
आग

राम
१०३

वर्मा

चमात्रदत्ताभूमौ वस्त्रे संस्थाप्य तन्मुखं दृष्ट्वा पंचगव्येनापोहिषेति तत्तवे
नाभिषिच्य गार्गादंगादिति त्रिर्हृद्याद्यामात्रे दत्वा पुरायाहेवाचापला
गामा। यदत्वा ग्नहृषीत्यपंगोवस्त्रस्वर्गाधान्यानि दत्वा भूमसीदद्या
त्॥ अथाचार्यो ग्निप्रतिष्ठाप्य चक्षुषीं आज्येनेत्येतेवरुणश्च प्लुमे
सोमइत्येवापोहिषेति तत्तवेन च विष्णुतद्विस्मरित्य चायक्ष्मह
रामक्षीम्यामिति सूक्तैर्नग्नहोश्च प्रत्यक्षमवाविंशत्यब्जो वान्नातमसं
ख्यायादधिमध्याज्यैः शेषेण स्विष्टकृतमित्याहुक्ता ज्यमागातं कृ
त्वाग्नेरीशान्याकुमं संस्थाप्य तत्र पंचगव्यतिलब्रीहिनक्षीरद्रुमकष
यात्तपंचरलानि च क्षित्वा वस्त्रयुग्मेनावेष्ट्य पर्णयात्रोपरितं द्विस्तो

६१

शा.मः
१०६

रिति स्मोस्तत्वायामिति वरुणास्यासाम्भामितियस्मिन् अथ तमाभ्य
र्चयत इदं तेषु चो जस्वान्वाधानक्रमेण हत्वा क्रमेण समाप्य
तिगामुखप्रसवप्रयोगः ॥ ॥ अथ सदंतो लेति शांतिः ॥ विष्णुधर्मो
रे ॥ उपरि प्रथमं यस्य जायते च शिशोर्दृष्ट्वाः दृष्ट्वा देताः ॥ दंतैर्वा स
स्य स्याज्जन्मभार्गवस्तम ॥ मातरं पितरं वाथ रवौ ददातां तमववाः त
शांतिं प्रवक्ष्यामि तमेति गदतः शृणुः ॥ गृज्य गतं वा नैनो स्थवास्त्रा
पयेत् द्विजं तदमावंच सर्वज्ञं चनेव रासने सवोषधः सर्ववीजैः स
र्वपुष्पैः फलैस्तथा ॥ पंचगव्यं च ॥ अस्मिन्ति काभिश्च मातेवाः सर्व
प्राप्तिस्तु सर्वगं धाश्च विनायकमपना विधादृष्टाः ॥ स्थालीपकं न

धातारं जयेत दंतं तं स प्राहं च कर्तव्यं ततो ब्राह्मणमाजने ॥ यमं
हातविप्राणां तया दंतं च दक्षिणा ॥ काचने रजते गोश्च भुवमागारमेवा द
तजन्मनिसामान्ये शृणुः ॥ स्नानमत्तरं भद्रासने निवेद्येनं मूर्ध्नि मूलैः
फलैस्तथा ॥ सर्वोषधैः ॥ सर्वगंधैः सर्ववीजैस्तथैव चास्नापयेत् पूज
येच्चात्र यक्षिसोमं समारंशाः ॥ पर्वतोश्च तप्याख्याता नृदेवदेवचक्र
वै ॥ एतेषामेव जुहुयात् घृतमग्नेः पथाविधिः ॥ ब्राह्मणानां बुदातया
पथा शेतानुदक्षिणा ॥ ततस्त्वं लंकृतं बालमासने चोपवेशयेत् ॥
आसीनं सूर्यसेतानवीजैः सुस्नापयेत्ततः ॥ सुविप्रबालकानां च तैश्च
कार्यं च पूजने ॥ पूज्यश्च विधिना ॥ चार्यब्राह्मणाः सुहृदस्तथा ॥

शा. मः
१०५

तिसदंतोत्पत्तिशांतिः॥ ॥ अथ कृष्णचतुर्दशीजननशांतिः॥ गार्ग्यः कृष्ण
क्षेत्रचतुर्दशीप्रसूतेस्तद्विधं फलं॥ चतुर्दशीचण्डिकां कुर्यादाद्यं शुभं॥ म
द्वितीयेपितरं हंतितुतीयेमातरं स्मृतौ चतुर्थे मातुलं हतिपंचमेव शान्ति
प्रदानं॥ षष्ठे तु धनहानिः स्यादात्मनो वेशनाशने॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन शां
तिकुर्याद्विधानतः॥ आचम्यैव रयेद्धीमान् पुत्रदारसमन्वितं॥ स्वकर्मनि
रतं शांतं श्रीत्रियैवेदपारणं॥ सर्वालंकारसंयुक्तं सर्वलक्षणसंयुतं॥ राम
षमे च समासीनं वरदाभयपाशिनं॥ शुद्धस्फटिकसेकां श्रेष्ठं तमा १०५
ल्लभ्यते॥ अथ केन च मंत्रेण पूजां कुर्याद्विधानतः॥ स्थापयेच्चतु
रक्षं मान् चतुर्दिक्षु यथाक्रमं॥ पुरा पतीर्धजलोपेतान् रथान् स्थापय

विन्यसतः॥ तन्मध्ये स्थापयेत्कुंभं शतध्वजैः समन्वितं॥ पंचमृत्यं वरदानं
पंचत्वक् पंचपलवान्॥ पंचधान्यं सुवर्णं च तन्मंत्रैः॥ वनिक्षिपत्तु सर्वा
पञ्चानि निक्षिप्य श्वेतवस्त्रेण वेष्टयत्॥ सुरभारिणश्च पुण्या॥ अथ श्रेष्ठानि
परिवेष्टयेत्॥ सर्वसमुद्राः सरितस्तथीनि जलदानदाः॥ आमातन
जमानस्पदुरितक्षपकारकाः॥ आवात्य वारुणोर्मैत्रेयेन विधिना त
तः॥ दूमे मेवरुलेत्यनया तत्त्वाया॥ मरुचातथा॥ त्वन्मो अग्निरुत्तम
मासत्यन्नातमेव तः॥ आग्नेयं कुंभमारभ्य पूजां कुर्याच्चथाक्रमेण
तोमद्राव्यं सक्तं च मद्राग्नेयं सक्तं तः॥ जलवातु पौरुषं सक्तं कद्रु
नुक्रमं जपेत्॥ ईश्वरस्याभिषेकं च गन्धपूजां समाचरेत्॥ पूजां कुर्यात्

शा. १०६

सुनिर्वर्त्य हो मे कुर्याद्विधानतः। गृहादी शान्तिमागे कुं उं कुर्याद्विधा
नतः। विस्ताराया मखातं च श्ररलिद्धय संमितं। समिदा ज्ये च स्तुति
लमाषां श्वसर्षयैः। अश्वत्थसुपा लाशसमिद्धिः रवादिरेः शुभैश्च
षेत्तरसहस्रं वा अश्वत्थं शते तु वा। अश्वत्थं विंशतिमेतैश्च हो न कुर्या
त्यथ कथं कथं यं वकनं चैरातिलात्पातुतिभिः। यथा कृत्वा हो
माश्च कर्तव्या अस्मदुक्तविधानतः। एवं च मेरा कर्तव्यं हो मश्वरा
मापयेत्। सवीलं च रघुक्तानां च याणां भविष्य चने। त्रयाणां मातापितृ राम
शिशूनां च तृभिः कलशं रद्धिं हलुं भसमन्यते। द्योतां च राशिष्ट
त्यथ कुर्यादाज्यावलोकना पूर्णाहुतिं च जुहुयाच्च जमानः समाहृतः।

तत्सर्वपर यामत्तारं श्वराय निवेदयेत्। स तलेकारं संयुक्तो स व
त्संगे पपस्विनी। प्राति मां वस्वमुमे च आचार्यो निवेदयेत्। अन्ये
षां चैव सर्वेषां कुर्याद्वा अथ वाचनं तस्मादेतं न विधाना वित्तशाल्य
विचर्जितः। एवं च कुरु तेशां तिसर्वयायः। मुच्यते स न कामानवा
प्नोति स्थिरजो वीरुर्वीरमवेत्। इति कृष्णचतुर्दशी स्मृतिः। अप्सिनी
वाली कुहं शोतिः। गार्ग्यः सीनी वात्पाप्रसूना स्याद्यस्वभाया पशुस्तथा
। गजाश्चोमहिषाश्चैव शक्रस्यापि श्रियं हरेत्। ये सति सकलाः पश्चात्
त्त्र सातोपजीविनः वर्जयेत्तानरोषास्तपशुपसिमुद्गारिकान्। कु
हप्रसूतिरत्ययै सर्वदोषकरी स्मृता। यस्पप्रसूतिरेतेषां तस्यायुर्धनं

शा.म.
१०९

नाशने॥ सर्वगं उस्मस्तत्र दोषस्तु प्रवृत्तौ भवेत्॥ शांतिं विना विशिषेण परि
त्यागो विधीयते॥ परित्यागात्तत्र शांतिं कुर्याद्दीमान् विचक्षणाः परित्या
गादिति ल्यबूलोपेपचमी॥ परित्यागं कृत्येत्यर्थः॥ तत्काले तन्मृणाद्धं
न पुनरेवानुपोलनानलजेत्यंति तोमोहादयादज्ञानतोपि यातघोगेना
शयत्किंचित्स्वयवानाशमश्रुतो कल्याणं शांतिः कर्तव्या शीघ्रद्रोषात्
नुतेयारुदः शक्रश्च पितरः पृथ्वा स्युर्देवताः क्रमात्तत्काले तत्र सर्वगं राम
नतदर्थे धर्मना पुनः प्रथमं शांतिः कुर्यादिति शांतिं विचर्जितः पृ १०९
तिमोकारये छंमोश्चतुर्भुजसमन्वितः॥ त्रिशूलस्त्रवरदभयहस्ता
यथाक्रमेण श्वेतवर्णः श्वेतपुष्पांश्चेतान् नरहृषां स्थितां त्रियंबकेन मेवै

अथ

राजं ज्ञात्वा ध्यायन् विधाद्विष्णुमुत्तमं॥ ज्ञात्वा कुशलयः संसायकः रक्तवर्णः
जास्तु यत्तद्विद्वेति मेततः॥ दितरुक्ष्मवर्णः श्वेतवर्णस्तुः विमानगाः गदाश्च
सूत्रकमेतन्मयस्त्वधारिणः॥ ये सत्यादिति मेवरायूता कुर्यादनेतराः॥ आ
ग्नेयीं दशमारम्यकुभाक्रोरां विन्यसेत्॥ ये सत्या सोहविरदंत इत्यादि
मेवरावेदं पसिद्धः॥ तन्मध्ये स्थापयेत्कुंभं शतं द्विसप्तसमन्वितं निक्षिपेत्
चगव्यादीस्तत्तन्मंत्रैश्च निक्षिपेत्॥ कल्याणं शांतिः कर्तव्या कुर्याच्छीघ्रं
शांतिः॥ गोहनेयस्त्रुदने च सवर्णं चोर्जरां शुभां॥ दशदानानि चोक्तानि क्षी
रमाज्यं गुंडं तथा॥ आज्यावेक्षरायात्रा शितं तन्मंत्रैश्च कारयेत्॥ समिदा
ज्यं च होमं च तिलहोमं च सर्षपैः॥ अथ त्वष्टापांशुसमिद्धिर्वादिः

१०८

पंचर

शा.मः
१०८

यामत्यक्तो अग्नेसत्यन्त इति क्रमेण वरुणमावात्य संपूज्य क्रमेणानामद्रा
अग्नेसहस्रशीर्षाकदुश्मितिस्तोत्रा निजयित्वा महादेवयथाशक्तिरुद्रा
ध्यायादिनाभिप्रिच्यग्नहानावात्य संपूज्य गृहेशान्यामग्निं संस्थाप्य न्या
दध्यात् तत्र च क्षुणी आग्नेनेत्यंते चतुर्दशी गंतौ रुद्रमश्वत्थं प्लक्षपाला
शखदिरसमिद्रिराज्य चरुतिलमाषसर्षपैः प्रत्येकममुकसंख्यया य
स्तसमस्तं गृह्णति भिस्ति लैश्चामुकसंख्यया यक्ष्य इत्यादि। सिनीवाली
कुक्कांचरुद्र इन्द्रायेतरश्च प्रधानदेवतः अयं यमत्रेण चरुक्ति तस्ति लहो राम
माधिक इति विशेषः तत आज्यभागात् अन्वाधानोक्तं क्रमराहोमः सि १०८
नीवाली कुक्केस्त गोचस्वस्त्यरा भूक्षीराज्यराजान्दत्वा गोभूतिलहो

ररापाज्यवस्त्रधान्यगुडरूप्यलवणादानानि च दशकृत्वा होमः कार्य इति वि
शीषः ततोपलिवानोतेकल शीदकैः शतध्विद्रेणाद्येयत्यमत्रैरभिषिक्तः
ततोऽश्वत्थं ततः यजमान आत्मनो जलं स्पर्शं कृत्वा ततोऽपि रुद्रायेत्यंते वासे
ग्नेनात्यम्भं रुद्रां कृत्वा ततः रुद्राद्यस्ति तन्वायैश्च रुद्रादिभिः
रुद्रं चतुर्दशी सिनीवाली कुक्कांति प्रयोगः ॥ अथ दशजननरातिः ॥
॥ नारदः ॥ अथातो दर्शजातानां माता पित्रोर्दरिद्रता ततोऽपि परिहारार्थं शो
तिं वक्षामिनारद पुराणाहं वाचयित्वा दौ क्रतुं संतत्स पूर्यं कं के उंचामं उले
कुर्यात्तदेतस्मात्पयद्वयं मं उलेत्यं उलेत कुं मे निक्षिपेद्रव्यं दधि क्षी
रघृतादिकान्यग्रीधोदं यराश्वत्थाः सचूताः स्वक्षकास्तथा एतेषां रुद्र

लानेन चादीन्यहं वां स्तथा। पंचरत्नानि न क्षिप्यन्तु मे नयन्ते। स
 र्वसमुद्राः सरितस्तथा। निजलदानदाः। आयातुयत्नः न स्पदुरितस्तु यकार
 काः। आयाहिष्ठात्वेनाथकपान्ताश्च नश्यन्तु। आयात्वे। नैदम् वाचैव स मु
 द्रयेषु उत्पद्यमानः। मे आदकं नैश्चादग्रेः पूर्वपदशब्दे। हारिदरक्तकंचै।
 कृष्णं चैतवजीरकं। ते पाततु तश्चैव सर्वतो मद्रमुद्धरति दर्शयति। एवताया
 श्वसो मसृष्यस्वरूपको। प्रतिमोस्वराजं नित्यं राजताताम्रजं तथैव।
 मद्रमध्ये तु स पयद्वर्गदन्ताः न हनन् वस्त्रं न मत्तद्वर्गं धेयुष्यकं न
 प्यायस्विति मेवरासवितान् मन्त्रधेयुष्यं उपवर्गं न। एवतान् न
 माचरेताकृत्यान् प्रतीयाप्यकृतुमेकाग्रमर्तुः। आयात्वेनाथ

आयात्वेनाथ। मद्रमुद्धरति। न हनन् वस्त्रं न मत्तद्वर्गं धेयुष्यकं न
 कुमारस्य न वारिष्यप्रशतयत्तया मद्रमुद्धरति। मेवचैव सति। मेकराभ्यह
 सा न धश्च न हृदये क्रमेण तु कुमाकृती। नित्यं नित्यं मन्त्ररासो माधेनुं
 च मेव ततः स्तनं। मद्रमुद्धरति। न हनन् वस्त्रं न मत्तद्वर्गं धेयुष्यकं न
 विंशतिसेरूपं। होतव्यं तु कृत्यान् मद्रमुद्धरति। मद्रमुद्धरति। मद्रमुद्धरति।
 युष्यस्त्रं स मुद्रयेषु उत्पद्यमानः। एतैर्मेव। मद्रमुद्धरति। मद्रमुद्धरति।
 था। ततः स्विष्टकृतं दद्याद्मशेषं समापयेत्। हारिदरक्तकंचैव कृष्णं
 नुंसदा। हारिदरक्तकंचैव कृष्णं नुंसदा। हारिदरक्तकंचैव कृष्णं नुंसदा।
 नुभोजयेत् कर्तव्यं कारयेत् स्वस्तिवाचने ॥ इति दर्शजननशांतिः ॥ अ

सविष्टमन्त्राकृत्यान् मद्रमुद्धरति। मद्रमुद्धरति। मद्रमुद्धरति। मद्रमुद्धरति।

द्वितीयं वरुणतन्त्रिणसर्वतोभवेति रव्यनक्षत्रे पितृप्रतिमायां पितृयैवदतिशयः पितरन्विष्टुषु पित्रावाक्ये विविचयोः येष्वेति श्रुत्या सदैव तद्विज्ञातव्यमायसः ।
 जलमः जलमप्यवैति सावाक्ये विविचयोः श्रुत्या यद्विज्ञातव्यमायसः सदैव तद्विज्ञातव्यमायसः सदैव तद्विज्ञातव्यमायसः सदैव तद्विज्ञातव्यमायसः ।
 जे इति पत्रेः हस्तपत्रे नमः ।

म-शाः मुद्रा इति तर्थात् प्रवाद्यानां इति च न ज्ञानात् इत्येव च न चेद
 ११२ मित्वा चासह ज्येष्ठायास्तत्त्वेन वाभिमेव तच्चैत्रैल्लक्ष्ये शपचरं गंजितैस्तु
 लैः सर्वतोभद्रं कर्णतत्र स्वरी प्रातमायां प्रसूतः स इति पितृहृदयं दक्षिणं तस्य
 प्रातमायां प्रातमायां तिस्रो मंतः तरेतां प्रजापत्यां प्रातमायां वितापश्चात्तादिति
 सूर्यं वा वाचसं ज्येष्ठायां रोम्यसिद्धयस्यै रिक्षु प्रशतयेति प्रातमायां प्र
 चैव शांतिं मेकरोम्पुमिस्तुत्यां लोच्यमेकुरे इति वा मिप्रति ११३
 तदी न्यग्रहान्ते दृश्यन्वाधानं प्राधारावाग्दत्तस्तुत्यापितृहृदयस्य ११४
 च रुम्पामप्यापं रतिपरं साने सूर्यं प्रजापत्यां प्रातमायां वितापश्चात्तादिति
 भागोति न्याधानं च प्रजापत्यां प्रातमायां वितापश्चात्तादिति ११५

ज्येष्ठायां प्रातमायां वितापश्चात्तादिति

प्रातमायां प्रातमायां वितापश्चात्तादिति ११६
 लधारं प्रातमायां प्रातमायां वितापश्चात्तादिति ११७
 तदी न्यग्रहान्ते दृश्यन्वाधानं प्राधारावाग्दत्तस्तुत्यापितृहृदयस्य ११८
 च रुम्पामप्यापं रतिपरं साने सूर्यं प्रजापत्यां प्रातमायां वितापश्चात्तादिति ११९
 भागोति न्याधानं च प्रजापत्यां प्रातमायां वितापश्चात्तादिति १२०

भशाः
११३

पड्येयं शांतिं विधानतः। पञ्चाङ्गशुद्धिं देवेरेरायतगजान्तिं कुर्या
शुचीयान्तरम्पदे देवेरेरायतगजान्तिं कुर्या
द्विधानं प्रकृतं तपित्ताय नृणां रमेत् शान्तिं देवेरेरायतगजान्तिं कुर्या
रिपूजयेत्।

इति पदो मराजत इति मेरेरेरायतगजान्तिं कुर्या
देवेरेरायतगजान्तिं कुर्या
न्यतिरन्तः पस्वद्वान्तरम्पदे देवेरेरायतगजान्तिं कुर्या
द्विधानं प्रकृतं तपित्ताय नृणां रमेत् शान्तिं देवेरेरायतगजान्तिं कुर्या

—स्वतन्त्रं विधानतः। पञ्चाङ्गशुद्धिं देवेरेरायतगजान्तिं कुर्या
देवेरेरायतगजान्तिं कुर्या
वक्रास्तः सुपरीशदन्तश्चरातापापिनः पेतपूजयेद्वास्तुम
त्रैकमान्धीमान्यपत्तितः लन्तश्चरातापापिनः पेतपूजयेद्वास्तुम
मुद्रयेष्टाशतचरममगवेवतुपेकास्तमद्वयुमाधैश्चतुरलश
नान्तिजकुपुप्रयत्नेनमेवरेमाद्विज्ञानतः। श्रीनोमद्राजः। दोमद्रा
अन्तःपत्तितः। उदस्तन्तुरुद्रः। प्यजपमृत्युजयेतः। रत्नसंपूजयेत्
शिवरुणाकुंभसोस्थितः। सुसंस्त्यविधानेनहीनकर्मततः। रत्नसं
द्विर्वहस्यस्यशतमष्टांतरतपा। सर्पिषावरुणाचैवमूलमन्त्रेरावाग्य

कलशस्थान्वतणानपीत्यः २४

म. शा. १५५

तः कुनेजा णं चते वैवयतरं समयात्ता। तिलान्मं हति। भजं वा शतमरा
तरं प्य दाम्या शर समा तं यजम वि शे वाः। अमपे के प्र कुधीत
स्तैर्दरु रा सं। तैः समुद्र ज्येष्ठादिभिर्मंत्रैरिमं मेव रुरा स्तथा धोः शाते या
दिभिर्मंत्रैरभिषेकं समाचरेत्। अभिषेक निवृत्तौ तु यजमानः समाहितः सु
त्वा वरा शिधः। त्वय्यनुयी दा ज्यो वलोकने रुधेरुप ति मंत्ररा च त्रेत सो
रवचा दयता पुरतः रिच्छत्याधूप यनिषदना दद्याच्चामने सम्पशंतां वृक्ष
प्येतप्येव चानमस्ते स्वरनाशा गगमस्तु म्यशचापत गहाणा विमनः। तै
रे उ द्यपु शांत पो का प्येतप्यजकादीनां कारितं यजमाने सु मे ज १५५ न
जाति संवदे वै दाय मन पित आनो वाप्यमो दया म १५५ न

गारता वरं वस्त्रपुता सर्ग ले नार भू प्र तो। वस्त्र पुग्मा मिधानो वस या विन
वमारतः ययस गंधर्वा स ह न र जिता स शची त दाने नान वदे १५५ उ दीष
विनाश पा अ षो त्तर शति मे रया कु प्या द्या हरा को जने। तं भ्या वि द क्षि रा द
व्या प्र सा पत्य क्ष मा न वा १५५ मो रु का ज्येष्ठा शो तं प्या वि ध क्त मार्ग तः।
गं उ दीषं वि नि र्जित्य अ यु भान जा पत न रा र त्युक्तं दृ द्वा ग र्प रा शा न का न
वि शे ष तः। ज्येष्ठा न क्ष त्रं स भू त गं उ दी ष प्र शांत ये। अ ज्ञा ना द्या य वा ज्ञा ना
द्वे क ल्पा द्वा ध न स्प च। प न्द्र न म ति र तै क या त त्स र्व सं त म ह सि॥ १५५ अ
य प्र योगः॥ गो मुख प्र स र्वे क ल्पा अ र्थ शि शा ज्येष्ठा ज न न सू चित सं न
ला रि ष नि र स न द्वा रा पर मे श्व र प्री त र्थे शां ति क रि ष्य इ ति सं क ल्प ॥ गो

[illegible]

विष्णुसतुतध्वं मा प्रकेशयेदुत्तमं त्रिंशत्तमं त्रिंशत्तमं त्रिंशत्तमं
न्यायातुविशेषनमस्तु तस्मिन् विष्णुसतुतध्वं त्रिंशत्तमं त्रिंशत्तमं त्रिंशत्तमं
रहातिप्रतपजातद्वयं त्रिंशत्तमं त्रिंशत्तमं त्रिंशत्तमं त्रिंशत्तमं त्रिंशत्तमं
श्रीगणेशाय नमः त्रिंशत्तमं त्रिंशत्तमं त्रिंशत्तमं त्रिंशत्तमं त्रिंशत्तमं
नोनकश्चनेति त्रिंशत्तमं त्रिंशत्तमं त्रिंशत्तमं त्रिंशत्तमं त्रिंशत्तमं
शाहवर्तमानं त्रिंशत्तमं त्रिंशत्तमं त्रिंशत्तमं त्रिंशत्तमं त्रिंशत्तमं
नदं त्रिंशत्तमं त्रिंशत्तमं त्रिंशत्तमं त्रिंशत्तमं त्रिंशत्तमं
दुधं प्रसाप त्रिंशत्तमं त्रिंशत्तमं त्रिंशत्तमं त्रिंशत्तमं त्रिंशत्तमं
द्विंशत्तमं त्रिंशत्तमं त्रिंशत्तमं त्रिंशत्तमं त्रिंशत्तमं

न ११९

चरुं गितं चूर्णात्परपेत्नीर्वा रिरा कूर्चं हेम समा युक्तं दूतं त्रय सं पतं
 लासं कोपरि विन्यस्य सदीर दुमपल्लयेः ॥ द्रोणा प्रोक्तां च निःशुष्य इत्तने
 यन्निधापयेत् प्रवरं तानि निःशुष्यं संपादयि समन्यते आर्द्रो व
 प्रजघादः श्रीरुद्र वंशयुक्तां तत्पुत्रो गसहिते स कृजपदं स रम
 पायकुवोरु रस्तं पदं ॥ श्रीरुद्र सांमभिः स्तुति निसानानुयेवो ॥
 पि जलनायात् रुकारं पत्रिद्वयं कृत्स्नं शक्तिं तोजपत्तं त्रा
 प्रतिरपेस्तुतां रुद्रानुयाक के रुद्रानुयाकतपा रापेत्तुं छेवस्वयं राम
 नृपयेत् वयं व केजपत्सम्य नृपतिरस स्वयं ॥ पारतपत्यापः ११९
 माः स्पृशन् जपेत् तज्जपत्संयुक्तं भास्वत् रुद्रं तत्पलाभतः ॥

संस्तुतां नतत्रा ॥ न्यपुस्तं कुम ॥ विना
 स्वराष्ट्रं नतत्रा ॥ त्रां च नृपदापको विना
 रुद्रं नतत्रा ॥ रुद्रं नतत्रा ॥ रुद्रं नतत्रा ॥
 जपानां श्रीमपेका ॥ रुद्रं नतत्रा ॥ रुद्रं नतत्रा ॥
 मितादिन ॥ मात्तु ॥ तुर्धयायिध ॥ मध्यचन्द्रक ॥ पादमनीज
 विधाय ॥ एवम ॥ नतत्रा ॥ पतुः प्रस्तयरा ॥ रुद्रं नतत्रा ॥ रुद्रं नतत्रा ॥
 वं मनादाया ॥ अतस्वश्री ॥ स्तुति ॥ रुद्रं नतत्रा ॥ रुद्रं नतत्रा ॥
 रुद्रं नतत्रा ॥ रुद्रं नतत्रा ॥ रुद्रं नतत्रा ॥ रुद्रं नतत्रा ॥
 त्रां रुद्रं नतत्रा ॥ रुद्रं नतत्रा ॥ रुद्रं नतत्रा ॥ रुद्रं नतत्रा ॥

मशः सं. धते। यस्त्रवगुठितं योत्सजयत। र्थवारिणा। पवरत्नसमायुक्तमात्र
 ११८ पत्तयसंयुते। गज। रथ। श्रीकासगमा। इगोकुलात्। राजद्वारप्रद
 शास्त्रमदमानीपनिक्षिपे। कुमस्तुनेत्रीतदेशे। मदेशे। प्रकल्पयेत्।
 मया। तं। तदोक्तु। सी। स। ले। मुत। कृत्वा। ले। मुखप। तं। मुद्ग्रे। पा। दः
 शक्ति। तः। पुरा। पात्र। पि। धा। नः। तं। प्रजा। सम। रेत। न। दः। देव। स्तु।
 यः। तः। प्रयत्न। तः। न। छ। मा। ते। रा। य। ह। न। दा। दे। न। तः। स्व। शक्ति। तः। प्रा। तः। न।
 स। र। तः। पे। ता। कार। पि। त्वा। वि। दः। रा। तः। तः। तः। उ। व। रा। स्थ। स्था। प्र। यि। त्वा।
 न। मे। तः। मू। ले। मू। ला। कारं। मू। मति। का। व। ल। व। तः। दा। तः। मा। म। स्य। म। स्य।
 र्कः। स्तु। यः। सी। स। व। दे। यः। तः। दः। तः। को। न। लः। स। र्व। दे। यः। तः। तः। दे। यः।

वा ६
 जहं। सं। मरु। त्रे। त्रे। तः। सी। स। तु। ते। न। रा। तः। र। दः। धी। न। यः। जहं। ले। तः। व्या। म
 र्णा। भू। पि। तः। मा। प्रज। नो। यः। यः। स्व। तः। प्रकल्पयेत्। तः। पा। यः। द्रु। मो
 र्त्तः। मे। प्री। हितं। उ। तः। यः। तः। दे। यः। तः। वे। तः। शु। क्तो। यः। क। ति। तः। न्यि। तः। तः। स्य।
 रि। न्य। सी। तः। तः। रा। शि। प्य। मू। न्य। यः। शु। द्ध। तः। रा। सः। छ। घ। तः। तः। मू। ला। नि। नि।
 वे। तः। मू। नि। श। तः। मू। ला। नि। ता। नि। द्य। यः। स्य। तः। पि। र्कः। को। ता। स। हं। वी। तः। ल। सी। तः। अत्रउदिः
 शता। वरी। मू। ला। नी। मा। नि। गृ। ह्णी। या। छ। ता। तः। मे। पि। शे। यः। तः। स्या। यः। पे। र्कः। सी।
 का। मध्ये। यः। स्व। गे। धा। यः। ले। रु। तः। कूर्वहं। मज। ले। वे। तः। कुं। कुं। मे। पा। ध। सं। यु। तः।
 कुं। मे। पि। रि। न्य। से। छि। द्य। नू। मू। ल। न। अत्रदेयतः। अधिप्रत्यधिदेवौचद
 क्षि। रा। तः। र। दः। श। योः। अधिदेवजेरादौ। ज्येष्ठानक्षत्रदेवते। उत्रराज

मशाः

१२

रितोऽस्मिन्नाततोऽस्तिर्मयर्ध्ववेगेऽतेष्वेवमेवस्यासुखं देष्वेववयवतुः
माषकेष्टदशाहेकुयाद्वैशोतिमादराः अत्रपुनलाश्लेषाशोऽलोप्योभाः
तत्रकत्रोक्तकालमसपदाच्छिरव्यमसुःरशि शोऽकुमाध्यामाह्लाघ
नादादजन्मस्त्वचितायवा रिष्यशोऽलशोतिकाःरव्यरुपुत्कानगोश
प्रजनस्वास्त जन्मनात्का जन्माभुदय कनिष्ठत्वाका मेवजन्मसाद
राः जिश्वाऽप्यद्वयपुराकाः जन्मयाविमयने येतत्तयाया
वार्यकर्मकारव्यरुः ह्कायद्वयेऽस्मिन्नातिसप जन्मकाः रिकहा
दिभिर्मयैवेऽस्मिन्नात्ता ह्कायितनन्तरेऽप्यप जन्मकाः रिकहा
जन्मकाः रिकहादिहिन्नात्ता जन्मकाः रिकहादिहिन्नात्ता

नाः अप्येगंचपुरामाः अप्येगंचपुरामाः अप्येगंचपुरामाः
नकाः अप्येगंचपुरामाः अप्येगंचपुरामाः अप्येगंचपुरामाः
स्मानाः अप्येगंचपुरामाः अप्येगंचपुरामाः अप्येगंचपुरामाः
पेदरत्नानिहिरापस्तपश्तिहिरापेगायः अप्येगंचपुरामाः
माप्यापस्येतिमयदधिकोयाः इतिदचितेजोऽस्मिन्नात्ता
शोऽकुर्वमधुयातेतिमधुस्यादुरितिशर्कराः इत्यात्तायास्तवास्त
रास्तित्रेराजाकुंभकुंठमाये ह्कायपूरादिदिदितिपूरायात्रेरापि
तः प्रागुदग्याचेतुर्दिक्षचतुरः कुंभान्मध्यैवेऽकुंभेवलेकमेव
पदाप्यत्तिसमयेनजपायंसंस्थाप्यरुद्रकुंभेसौपराद्वितिमायाः

म. शा.

२३

वसिष्ठोरुद्रो नुषु रुद्रायाहने विनियोगः अथ कमिति रुद्रमाकात्म्यं
जपेत् ॥ तद्रुद्रं संपूज्य केलिकया जुषन्निद्रुद्रं दशनां वक्ष्ये
श्रीशं रुद्रं स्तुतौ निच्छेदो गच्छेद् रुद्रं सान्निज्येत् स्तुतौ साधना मेक
त्रयैकादशावृत्तिः शक्तितो ज्ञेया विद्रुद्राय धोरुद्राय वोरुद्राय न
त्रीटरमारुद्राय कुत्तरुद्राय न वज्रमल्लोत्पेनु रूमो आतोपतरु
स्तमदो रुद्रस्त्रिपुञ्जने विनियोगः स्तमानि तु आचोराज्ञाने वा
मदेवोरुद्रस्त्रिपुञ्जने मुह्ये हिमोमोयी रुद्रस्त्रिपुञ्जने मुपनस्पित एव
रमृजिश्वा रुद्रस्त्रिपुञ्जने ततोपकल्पिके नृपुञ्जने भवेत् ॥ १२ ॥
वायुक्रमेण जपेत् ॥ रुद्राय नमः ॥ रुद्राय नमः ॥ रुद्राय नमः ॥

वायुद्रो देवातां तु न हस्यतां रुद्रपुत्रः अपरस्तहस्यं नित्येयं येष
पुत्रा नारदायुरागुस्त्रिपुञ्जने ततो मध्यमकुंभे जपेत् अथ कय
सं रुद्रो नुषु पालयित्री वयं यमानमां रुद्रं जपेत् रुद्रं वयं रुद्रं
मां तौरुद्रं रुद्रं चतुर्पुत्रं सां चैतकुंभद्वयं संपूज्य रुद्रं दशनां
दि रुद्रं कुंभे जपेत् प्रतिरथा दनि चत्वार प्रसवरोषु त्रयं वत्समेव वा
मां नीलं मध्यमुत्पे जपेत् ॥

अथ नमः

रुद्रकुमात्रैर्नित्येह जले निप्रतष्ठाप्य तदोशां ह्यानयन्तं स्थाप

म.शः
१२०

नेकृत्यान्यादध्यात्तद्यथासमिदृशमादयास्यं हल शोतोदेव तान
रियहार्थमन्याधास्यंऽस्ति नून्याहि तन्नायिधादिबहुनीश्राज्येनै
येतमुक्त्यानवग्रहानधिदेयताप्रत्ययदेयतात्वेककालाधिनानका
दीअप्रत्येकमस्तुकसेरन्यासमिदृशज्येनि कृतेति प्रतिपन्नमन्यत
रशास्तेरन्येप्रमपञ्च तलेनमप्यायिगतिसेरनाथ ताकता १०
मत्तक चक्रभार्य नदेतद्यान्यतुर्जिगपक्षदेवताश्रय्य सेर
नापानसेनरदा ह्योक्ततात्रात १० यमिहयरादेनसंज्ञितरे
१० येदातयक्रप्रेन १० कृतेन १० यास्येयतामनेन १० यमिह
ति १० यमिहयरादेनसंज्ञितरे १० यमिहयरादेनसंज्ञितरे १०

१२१

मान्दवर्तामतिपेवदशोभेन १० यमिहयरादेनसंज्ञितरे १०
यादशयारेनानसेन १० यमिहयरादेनसंज्ञितरे १० यमिहयरादेनसंज्ञितरे १०
हस्पतिमिद्रेयिष्यानुदनामहोवा हातामि राज्यत शेषया स्वयकृत
नित्यादिसद्योपदश्वतेमुखे समस्त्या हातामः समिदं मग्रायाद १०
घातुः श्लेषाशोतुसपात्रधानदेयतामधिदेयतामृहस्तित्रलाधि
देयतामिहयरादेनसंज्ञितरे १० यमिहयरादेनसंज्ञितरे १० यमिहयरादेनसंज्ञितरे १०
दुर्शापात्रनिधानंतेकृत्यानेप्रगृह्यचारतैः शुक्लैर्वातुलैश्चतुर्विंशद
नेपदं कृत्यातत्रप्राणकुंभसंस्थः प्यतस्मिन्प्राणवधीरिति शतमूला
नितदलाभेपिष्कक्रोतासहदेवीतुलसीशतावरी कुशमूलानिहिष्वा

१

पूरा पात्रे निधाय तत्र सा यदलया सो वितत्यतत्कारिणां कापो निष्कृत दईत
 मः शाः धर्ममिता निष्कृतिप्रतिमामश्रुता रणा पूर्वके पेचामृतस्रवितो मे पुनर्लघो
 १२५ ५ कर्णो निष्कृतिगायत्री मोक्षरा इति संस्थाप्य संस्मरेन्निष्कृतिं श्यामस्तु
 खे न रक्तहने रक्षोधिपेखद्रुहस्तो दिव्याभरणभूषितमिति ध्यात्वा तद्दृष्ट्वा
 गत ईदृशो मधुच्छेदो नायत्रीतीदृश्यत इत्यतश्चास्तु मेधातिथराफो
 मुष्ठाव्ययं तत्र वगीप्रतिमे संस्थाप्य तत्र धानुसयेन सस्त्रमेवै स्ता ५ राम
 जयता तत्र वस्त्रप्रमे रक्तवेदने क्लेदुप्या निमेषसंस्थाने ५ १२५
 स्पदीया योजिकेदनादिने वधे प्राप्तिना नो ह्यसंस्थाने मध्यामि श्रद्धा
 रं मोक्षस्यानेन दशा मुक्ते पायसो क्षत्रियादीनां तु हस्वमेव ततः चतुवि

शृङ्खला नादिकं दृष्ट्वा विस्तारं सिद्धं कर्तव्यं तत्र पातयेत्
 हर्वं ध्यात्वा तत्र श्वनी तत्र अग्निः तत्र पातयेत् तत्र रुद्रो ज्ञेयः
 ब्रह्मपातः सप्तमः तत्र रुद्राणां अयमासः पातयेत् तत्र वायुः १२५
 त्रिदशताश्च तत्पर्वतं नो तेनाममः तमेवा नादृष्टं पतः आसु तत्रो
 तोतुसर्पं तत्र मोनमा तत्र सप्तमः तत्र वायुः तत्र रुद्रो ज्ञेयः
 पीतपश्वकः कलका मधरस्तीक्ष्णो दिवाभरणभूषित इति तत्रो
 तः ५ क्षीरतो हहस्पते तस्मिन् दोहस्पतिः सुषुप्तिं तत्रोत्पत्तिं तदुत्त
 रं श्रो दीरतो शयः स्वधा त्रिपुवि त्रिपुवि त्रिपुवि त्रिपुवि त्रिपुवि त्रिपुवि
 बुधागादौ भगाद्यदि तेषां देवता आयात्यर्जितं ततो न्याधान

म.
१२५

तमेराजसचरुसरावृषपापित्वा... भागोतंकृत्यपजमानेनसर्व
देवतोद्देशेनद्रव्यसक्तसर्तुगन्धधानाक्तवनेषां देवतोतेतत्रन्मवे
हुत्वारुक्षोहचान्यसुनागोर्भेजुदुपाततो... करारखितपेपदशर्वस्य
चयामदेवीरक्षोहाविष्णु सरहोमजिनिधोगः एषेसर्वनायपत्रावि
श्यामित्रःमपितागायत्री जातव्यसकृत्पादुगात्रि... अथर्ववेदस
कोरुद्रोनुपुपसायुजोहाधुध... विष्णुस्तोत्रगतयवी... मन्त्रिद्वयोस
मरिदुर्गोत्रिष्णुपयास्तोमतेकमाष्टा... मन्त्रिद्वयोस
ज्योतिरास्त्रदुष्ट... सेवसागमदवः सेव... ललनुपुपद... नाजमद
विमर्श... परराग... मन्त्रिद्वयोस

... चर्मकार्प... नेदविकृतादगन्तासुपयःश्री
देवता... धा... स्ति... तु... या... प्र... प... के... पेचमा... धौ... तु... मो
तता... तु... प्र... र... के... व... ये... मि... प... न... स... स... ज...
श्वदेवा... ल... दोष... पोह... यो... सो... द... ध... र... द... ध... र... म... ह... प... ह... न...
मलजातशशोर्दोष्यया... तुयमोममयोसो... ऊधरोदयो... न... र...
क्षीसाधप... प्रशमयतुमूलोत्थदोषगंजतसेभवयोस्तपाशधराद
वोवरुणाश्चजलेस्थरः... त्रक्रयाहः... प्रचेतातोमूलोत्थाघ्नपोहतायो
सोदेवोजगत्यारांमारुतोमृगायाहनः... प्रशमयतुमूलोत्थदोषयात
स्पशोतिदः... योसीनिधिपतिर्देवः... स्वद्रुमहाजिवाहनः... मातापित्रोः

म. शा. : शिशोः शैवमूलकं देव्यपोहत् । यो सोममपतिर्देव्यपोहनाकीर्यपदाहनः ।
 १२७ अश्लेषा मूलगतं ज्ञेयं होवमः सुव्यपोहत् । विघ्नेशः क्षत्रपोदुर्गालोकपालान्
 यन्त्रहः । सर्वदोषप्रशमनसर्वकृत्यैतुशांतिदाः । आश्लेषाशोतौ तु अ-
 श्लेषाः क्षमाज्ञानस्य मातापित्रौ धर्मस्य च । मातृज्ञाति कुलेत्यानोदो-
 षं सर्वदोषपोहत् । यो सोवागीश्वरीनाम अधिदेवो बृहस्पतिः । मातापि-
 त्रौः शिशोः प्रयातं ज्ञेयं सव्यपोहत् । पितरः सर्वभूतानोरक्षतु । पितरं स-
 दाः सर्पनक्षत्रज्ञानस्य पित्रे च ज्ञातिबोधदान् । इति । विशेषततः न छेद-
 नोऽपि यदि श्वदेवाः शर्करा च अभिषेकः ततो वस्त्रं तस्मिन् निक्षीपत् । १२८
 इति मोदकेन स्नापितो यजमानो धृतं दासाः स्नात्वा तत्र जायमान-
 भौतः

न स्नात्वा ज्येष्ठपुरुषो मन्त्रवेद्याय प्रायदत्वा चार्यादीन् मन्त्र्यान् वा । यज्ञो-
 पह्मसो वृषे सदस्यायाश्च रुद्रजा । पतेरुत्तरं धेन्या धलामते नन्दत्ये-
 वादत्याश्च शक्त्वा कल्पिष्योदक्षिणां मयसी पदत्योत्तरपूजां कृत्या पं-
 त्विति विसृज्या चार्यायतिर्क्रान्तिग्रहं प्रतिमाहुः । मादिरुद्रजा पतेरुद्र-
 प्रतिमां कुम्भादि संकल्पपूर्वकं दत्वा ग्निमभ्यर्च्य गच्छन् । तविसृज्य-
 शतं तदक्षं दिशवाग्राह्यगान् मोजयित्वा शोत्वा शीर्षात्रयित्वा यस्य
 स्मृत्येत्याधत्वा सस्व जज्ञोऽनुज्जीतः । इति मृदनीलकंठकृते भगवद्गी-
 स्कदेशोतिमपूर्ये मूलाश्लेषाशोतिप्रयोगः । अथ वैधित्यती-
 पातः संक्रान्तिर्शीतिः । शो न कः । कुमारजन्मकाले तु व्यतीपातेश्च-

म. ३०
१२०

दध्यति। संक्रमश्चरवस्तत्र शतोदादिद्वयकन्दः सुखो महुदुरयेया
धिपीठासमुद्रपञ्चम्य यामत्युमा प्रातिना वयायी विचाराणां स्वराणां
शोकंदः खंचनवनां रोभवता गतिवपुष्कलका न ते स्पदाया न
नश्चनागोमुख नसयकुपंति न त्वयत्ततश्च तामि न कदा नैश्च ह
मादापि शिष्यतः नवग्रह नखंकुया तस्य दावा पशोतया प्रथमं गामु
व्याजन्म ततः गति समा चरतः न ह न प्रयादं भावणां मयता नति
व्यचिञ्चले कृतसुदेशतु प्रहिरा शिष्यक न्येत न च द्रष्टा मितद्यु न ह
तदर्थं तज्जनेन च तदर्थं तु तिले कृपादे न न्य पारिकल्प पाद द्या वि
तपराशोतः प्रविपवलिख्यु न पुराणा दे न विन न द्यत्वा न्येध

क्रिया

ल्लुगा क चारु नैधर्मो जलानेय नुदोयते त्रिवत्त वी पय
त्वत्त गतिफ गोराया विद विगो भषरा धीयद न स्वगुणामकता
शात्रिताः श्रुतेजं मम प्रशासु मनाहरंती अदिकेन संगृह्य स न दे न
धपद्वय सगव्यं धरत्नं च वस्त्रं गुग्मन वैषयत तस्यापरित्यस
त्पात्रं स द्धमबरा संपुते प्रतिमां स्थापयेद्मानसाधि प्रत्याधद
वता चंद्रादित्याकृतां पार्श्वमध्यवैध ति मर्चयेत्। एवमेव व्यतीया
तेशांतो संक्रमरास्पतु। भातारुत्तर तोरुदमग्निदक्षिरातो मजेत्
निष्क नात्रेरायाद न पादेनापि स्वशक्तिः। प्रतिमां कारयेद्मान
स्तत्तद्वस्त्रमालक्षि तौ। प्रतिमा पूजना र्थमवस्त्रगुग्मनि विदयेत्

५५ शाः अग्निदेवाभवेत्सर्व्यश्चंद्रः प्रत्युद्देवतं ततो व्याहृतिपूर्वरातत्र नमो
 त्रेरापूजयेतात्रियेवकेनमंत्रेण प्रधानप्रतिमां यजेत् तत्सर्व्य इति मंत्रेण
 त्रेरासर्व्यपूजा समाचरेत् आप्यायस्वेति मंत्रेण सोमपूजा समाचरेत्
 तउपचारैः षोडशभिर्वद्रोपचोपचारैः अर्चितागंधधूप्याघः फल
 लेन वेधमर्पयेत् मूर्त्तं जपनमंत्रेण प्रधानप्रतिमां स्पृशेत् अष्टो
 त्रं रत्नहस्तं वा अष्टोत्तरशतं तु वा अष्टाविंशतिवाचा यजुषा य
 ज्य शक्तः सर्वसौख्यं प्रजयाय सोमं य सोममंत्रतः आनाम इति सू
 क्तं च मद्रा अग्नेश्च सूक्तं को जयेत्तु पीरुष सूक्तं त्रैयवकमतः परा
 क्तं मं स्पृष्ट्वा चतुर्दश जपेत्तु पुंस्त्वय त्विजः कुंभस्पृष्ट्वा मंदरा

संस्तुताः प्रोषकेत्यपेताः गृह्योक्तविधाननकारवत् संस्तुतानले त्रै
 यवकेन मंत्रेण समिदाज्यचरुं नुदुनत्वा अष्टोत्तरदाहसंया अष्टो
 त्रशतं तु वा अष्टाविंशतिवाचा योत्स्वशक्त्यनुसारतः मृत्युजयेन
 मंत्रेण तिलहोम समाचरेत् ततः स्वष्टकृतं हुत्वा आभिषेकं चकार
 येत् स मुद्रज्येष्ठ सूक्तेन आ पाहिष्यात्यचेन च अर्क्षम्यामिति सूक्तं
 न पाचमानाभिरेव च अयेवकेन तत्सर्व्य आप्यायस्वेति मंत्रतः स
 रास्त्यामिति मंत्रेण अभिषेकं समाचरेत् सुरास्त्वामभिषिचंत्वित्या
 दिकोभिषेकमंत्रसमुदायोऽपुनर्होमविधाने द्रष्टव्यः अभिषेकास्त
 ते वस्त्रमाचार्याय निवेदयेत् ज्वेत वस्त्रधरो भूत्वा भूषणाधरो लोके

तः यजमानास्त्रुपायुक्तश्चाज्यावेक्षणांमाचरत। आचाप्यंयजयेपश्चा
दस्त्रिहोमागुलायकः। गोदानवस्त्रदानेचस्त्रीदानेविशेषतः। न दोषश
मनार्थायश्चाचाप्यंयज्जदापयेत्। प्रष्टादनपदेदधान्ततःशो। तर्भेवाद्
ति। जात्रकेभ्योवाह्यशोभ्यादक्षिणाः प्रतिपादयेत्। दीनोच। यथाभ्य
अप्रदधा। दूरिदक्षिणावाह्यरात्रशत संख्याकाः। निजान्
नाजयेत्तानोचधुभिः। महभुंजीतयेथाविमयकारणः। एवंपश्च। न
तमह्योनेवदुःखमवाप्नुयात्। आमुखा मरुत्प्यंभातापित्रेः। न
शोराणां। अथप्रभातं। कर्त्तव्यमुत्पुष्पं वंकेत्योमाम। आहु
स्त्रिरव्याम्यं। न च। तोव्यतीपातसंक्रां। न्योप्यासं चित्तं।

निराचार्यं शोतिकात्प्यशो। संप्रत्यग्गो। भुजीत्याहुतं
वनमत्पूजत्। द्विआचाप्योदिवररात्रिकयात। अनाया। स
यं। वि। करणादिहत्वा। आंगामुप्यनलिसमुविपं। प्रदोरातदधत्तद
योर्धर्मिती। हिउ। लातलानन्योपरिशो। हृत्यतत्राधदलोवि
संय। च्यतत्कर्त्तव्यो। भुं। स्थाप्यतापोदकेनापूर्यतत्रसप्रमृत्त्यचपश्च
परत्त। गव्या। गंधसर्वोधिः। सिल्लवस्त्रयुग्मनावक्ष्यपूरापात्र
निधायतत्रवैधृतव्यतीपातयोःशोतोमध्येअवकमिति रुद्धेतदक्षि
तोतत्सूर्य्यइतिसूर्य्यमुत्तरतश्चाप्यायस्यतिसोमंसंक्रांतिशो। होस्त
मध्येसूर्य्येतदक्षिरातो। ग्निहृतमिलग्निमुत्तरतो रुद्धेतत्त्यतिमाखा

म. ११. कथं पञ्चशतः पञ्चभिर्विषयैः संपूज्य रुद्रसूर्यसोमप्रतिमां
 १३१ शृङ्गसहस्राष्टशताष्टविंशत्यन्यतरसंख्यायामुक्तं जयमंत्रसर्वसो
 रमेतानां व्यायस्विति चक्रमाजपेत्। संक्रांतिशां तातु पूर्वसंज्ञपस्त
 तामुक्तं जयः पततः क्रान्तिजः। गादिदिस्सुकमराणां भद्राभद्रा
 पञ्चसहस्रशः तिस्रः क्रान्तिव्यवक्रमेवंप्रियुः। आचाप्यनुभातप्रिये ॥ १४ ॥
 ५ तिस्रः पञ्चहावाहनादिपूजांतुत्वात्वाद्दध्यात् तातत्रचक्षुषीं
 ज्यनत्येतरुद्रसूर्यसोमानसामिच वाज्येस्तत्रन्मंत्रमृत्कं यमदेशाव राम
 तिलाहुतिमिरधमहस्राष्टशताष्टविंशत्यन्यतरसंख्याशेषा ॥ १३ ॥
 सिद्धकृतान्यादिसंक्रांतिशां तिस्रः पञ्चसहस्रशः क्रान्तिविशेषः। ततश्चा

ज्योतिःगातः। न्याधाने तत्रक्रमराहुत्यावलिः। नोतकलशादयः। समुद्रमे
 ताहं। तत्रक्तना पाहं। छित्तचयनाहं। म्मा। मितस्रैः। तत्रपावमाना। पः
 प्रधाना। पञ्चलधिदेवता। मंत्रः। सुरासे। त्यादि। शरा। श्या। न। विज्ञान। न
 माना। भिषि। क्तु। स्वमा। चार्या। यनिवेद्या। ज्यमवेक्ष्यपूरा। हुतिहृत्वा। चा
 र्यायधेनुवस्त्रपुष्पगुलीयकादि। क्रान्तिगम्यश्च। दक्षिणादत्यान्येभ्य
 श्वभूरिदाक्षराणां। दत्वा। शतं। शक्त्या। वा। प्रसात्। न। मा। जयित्वा। वंधुभिः। स
 हं। मुंजीत। तित्वे। घृतिव्यतीपातसंक्रांतिशांतयः। अथैकनक्षत्रजन्मशं
 तिः। ॥ गर्गः। एकस्मिन्नेव। नक्षत्रे। भ्रात्रो। यो। पितुः। त्रयोः। प्रसूतिश्चेत
 योर्भृत्युर्भवेदेकस्य निश्चयः। तदोषताशायतदाप्रशस्तोऽतिचक्रु

म. शा: यदि भिषेचनं चास्ते पूज्यस्तदा प्रतिज्ञेत दग्धदानं वक्तुं यथा। दग्धवानुरूप
 तत्र शांतिं प्रवक्ष्यामि सुवर्चाचार्यमते तु शुभमर्क्षं शुभकारे च प्रदत्ता रावता
 न्विते। अरक्ता विद्यायि देवतुषारं मद्दिमवेत्सुधीः। आचार्यवरपदं
 पुरश्चर्यादृजात्तमाना। पुरापाठे वाचयित्वा तु शांतिकं मम समाचरेत्। अ
 ग्रेराशानदिग्भूमेन भूत्रे प्रतिमांततः तेन भूत्रे मार्गेणाचरेत्। तत्प
 लशोपरिरक्तवस्त्रेणासं। आपवस्त्रयुग्मेन प्रवयेत्। स्वशरवा
 कः। मार्गेणाकुर्व्यादग्निमुखं ततः। अनेन च तु मेवैरा नैदं पत्रं रश
 ते प्रत्येकं समिदं ज्ञायः। प्रायश्चित्तं तमप्युच्यते। अभिषेकं ततः कुर्व्या
 त्। अर्घ्यः पितृपुत्रयोः। वस्त्रालंकारगादानं गन्धार्घ्यं प्रजयत्युक्तः। स

जोदं प्रशादधान्तापत्रं यस्तुवराकादवता प्रतिमादानाचार्यवस्त्रादि
 मिः सहायानशय्यासनादीनि दद्यात्तदोपशान्तं यो भोजयद्वाणात्सर्वान्
 विप्रं शांतिं विवर्जितः। ॥ अथ प्रयोगः ॥ कर्त्तुमासप ह्याक्षद्विभ्या
 स्वशिशाः पित्र्याद्येकं दत्वा तिसृचतारिंशत्पत्यर्थमेकं दत्तं शां
 तिकं रिष्यत्। तिसंकल्प्य गणेशपूजनं स्वस्तिवाचनाभ्युदयिकाचार्य
 त्विग्वररानिकुर्व्यात्। अथाचार्यग्रेराशान्याकुंभं संस्थाप्य तस्मिन्
 र्णपात्रोपरित तन्त्रक्षत्रोक्तं मेवैरा प्रतिमायांत तन्मेवैरा नक्षत्रं देवता
 मावात्परिक्तवस्त्रयुग्मेनाष्टाधसंपूज्याग्निप्रतिष्ठाप्यान्वाधायान्पमा
 गांतं कृत्वा तत्र नक्षत्रं मेवैरा समिद्धं वाज्यानि प्रत्येकं मष्टांतरशतं दुत्वा

म.शा.
१३३

होमशेषसमाप्यशिशुतल्लिवादींश्चामि विंचेत्। ततः कर्त्तव्यं तत्र प्रजापत्या
विसृज्य प्रतिमादिकं गवादिवाचार्थाय दत्वा त्रिविधं प्रत्येकं सौवर्ण
माषत्रयात्मिकां यथाशक्ति वा दक्षिणां दत्वा यथाविभवानशप्यस
नादीनि च दत्वा वाह्यरान्मोजयित्वा स्वयं भुंजीतेत्येकनक्षत्रशान्तिं
प्रयोगः॥ ॥ अथ ग्रहशान्तिप्रयोगः॥ ॥ शोभनः। ग्रहशान्तिं चेद्ग्रहस्य
प्रसूतिर्पदि जायते। व्याधिपीडितदास्त्रीणां मादौ तु सतु दर्शनात्। इत्य
संजायते यस्तत्तस्य मत्सुर्न संशयः। व्याधिपाज च दारिद्र्यशोकश्च क
लहो भवेत्। शान्तिं तेषां प्रयत्नामिनराणां हितकम्पया यस्मिन् स वि
शेषे राग्रहशान्तिं प्रजायते। तद्दृष्ट्वा विपते स पशुवर्गानि प्रकल्पयेत्। य

गम
१३३

आशक्त्यनुसारेण विनशयने कारयत्वा सूर्यग्रहे सूर्यस्य सुवर्गे न वि
शेषतः चेद्ग्रहे धीमान् रजतेन। शेषतः राहु रूपे प्रक्षुब्धे तलागेन व
विचक्षणाः। शुक्रादेशे प्रयत्नेन गोमयेन प्रलेपयेत्। नागेन सीसु नतस्योप
रिन्त्यसेद्दीमान्। यस्मिन् शुभेन। चयाराणां चैकपाणां स्यात्। तत्र कार
येत्। रक्ताक्षतरक्ते गंधरक्ते पुष्पावराणां च। सूर्यग्रहे प्रदातव्यं सूर्य
प्रीतिकराय च। अथेतयस्वेतमाल्यं श्वेतगंधाक्षता। इमिः। चेद्ग्रहे व
दातव्यं चेद्प्रीतिकराय च। राहवे चैव दातव्यं कल्लपुष्पां वराणां च। दद्या
त्क्षत्रेणाप्याय श्वेतगंधानुलेपने। सूर्यसंपूजयेद्दीमान्। नाहुस्तेने
तिमंत्रतः। चेद्ग्रहे च पालाशः। समिद्धिर्जुह्यान्नराहर्वाभिर्जुह्या

भशाः मान्द्रहाः संप्रीणातायत्रासामाद्रुजं नृणां भशा ननु दुया दुधः भशा
 १२ पन्सनाधिपतये अर्धे चरुणा चैव तिलैश्च नु दुया ततः पचनमैः प
 चरन्तिः पचत्वक्यं वपस्त्रैः जलेन पचकल्कैश्च सजितः कलशाद
 कैः श्रावधकल्कैः सर्वोपधिकल्कैः अभिषेकं प्रकुर्वीत यजमान
 प्रयत्नतः सर्वैर्वंरुणा देवतैः आपो हिष्णादिभिः सिमिः रसं मंगं गोप
 तुरस्त्यामीति संवर्कैः अभिषेकं निरुत्तेतु यजमानः समाहितः अथ
 विपूजयेत्पश्चात्कृत्वा शांतिं यतः दिपः तस्मिन् दद्यात्पत्न्यं नमः स्यात्
 तिकृतित्रयं दक्षिणाभिश्च संयुक्तं यथा यत्नं नृणां त्रयाहं नृणां
 भोजयित्वा तु परिषत्प समापयता तभ्योऽपि दक्षिणां दद्याद्यजमानः

समाहितः अतनविधिना शांतिं कृत्वा सम्यग्विशयता अकालम्
 युशोकं च व्याधिं जगन्वाक्पातसोरज्यं सोमनसं तिलं सोभाग्यं त
 ननरः इत्येग्नहराजानां सर्वोपधिनाशनं कथितं नार्जवेरादशा
 नकायमेहात्मनः ॥ इति चंद्रसूर्यग्नहराप्रस्तुतिशांतिः ॥ अथ वि
 पचटिका शांतिविधिः ॥ ॥ वृद्धगार्ग्यः विष्णुना जीषु संजातः पितृ
 भ्रातृधनात्मनां नाशकृद्दिषशस्त्राघः क्रूरलग्नैश्च मेपि वातदोषै
 रिहाराय शांतिकर्म समारभेत रुद्रो यमाग्निर्मत्फश्च देवताः परिकी
 र्तिताः सुवर्णो नयथा शक्त्या नृजलक्षणा संयुताः प्रतिमोकारयि
 त्वा तु आहवकवीहिभिः स्थले स्थण्डिले परिकल्पयत्कुंभमाषधि

मःशाः संयुताः जलैः संप्रप्य संस्थाप्य मदादि क्षिपेत्ततः बसुहृपेन संवेष्ट्य च
 चरत्तानि निक्षिपेत्। कुम्भोपरितु संस्थाप्य च तस्रः प्रतिमास्तथा। त
 तन्मंत्रे संप्रप्य गंधपुष्पोपहारकैः। कद्रुद्रायेति मंत्रेणायमायसोम
 मित्तथा। अग्निर्मूढेति मंत्रेण परं मृत्योर् इति त्वया। एतैश्चतुर्भिर्मंत्रैस्त
 क्रमाद्वैदुनेतथा। समिधुस्त घृतद्रव्यैः प्रत्येकं च यथाक्रमं। क्रत्विर
 भिश्च सहोवापेहनेदधसह सक्के। आषात्तरशतवाय अष्टाविंश
 तिमववा। ततस्तिलैर्हने देवांस्ततन्मंत्रैश्च कल्पवित्। ततोभिषिचन राम
 देन मंत्रैः पौराणिकैः क्रमात्वा प्रार्थ्यतां भगवन्तीशः पितार्क। सर्वतो १३५
 मुखः। तव मूर्तिं प्रदानेन समस्तामीषदो भव। ३ षट्पातियमः कालोद

५ हस्तः प्रशांतधीः। रक्तदृक् शर्मत्कृष्णो महिषस्यः शिबेकुसुमपिङ्गलश्च
 श्रुक् शोतः पिङ्गाक्षचतुरो रगाः। अगस्थः सास्रस्तत्रश्च सप्तार्चिः शक्ति
 धारकः। तव मूर्तिं प्रदानेन मेमुपापेविनाशयादेषां कुरालवदनीनीला
 जनसमाकृतिः। धृक् खड्गसिग्दापाशमृत्कर्मया तु सर्वदा इत्य
 मेव विधेर्तत्रैर्यथाविधिसमाहितः। गोभूहिरापवसेश्च आचाप्यं पूज्य
 त्सुधीः। एवं कुप्यात्प्रदानेन विषदोषः प्रशम्यति॥ ॥ इति विषघटी शक्तिः
 ॥ ॥ अथ भगुंतांशोः। गार्गः॥ अश्विनीमघमूलादौ त्रिवेदनवनाडि
 कारेवती सप्यशक्रांतौ मासरुद्रसा क्रमात्। अश्विनीमघमूलादौ ना
 डिकाद्विंशतया। अश्विनीमघमूलानो पूर्वार्धे ते पिता। पूषादिम

भ. शा.
१३६

पयश्चार्धजतनीवाधत्तेशिशोः। पितृघ्नश्चाद्वाजातारात्रिजातस्तमा
तृहा। आत्महंसेध्वयोजातानास्तिगंडे निरामयः। सर्वयोगं जातानां प
रित्यागविधायितो वहां वेद दर्शने पावदूषं पारामासिकं भवेत्। तस्य शां
तिं प्रथक्षा मि सोममंत्रशमक्तिमान्। कोस्पपात्रं प्रकुर्वीत पले प्राउशमि
न चो अष्टमिश्च चतुर्भश्च द्रव्यावापमन तथा। तस्मिन् पायसे शुभ्रं
नयनी तनू रितं। रजित चेद्रमस्त्वत्तमितपुष्पसहस्रकः। देवज्ञासाम
वासाश्च शुक्लमात्रा बराचितः। सोमोहमि तस्य चित्तपूजां कुर्यादिति
इति। तथैसाहस्रकेनेत्रे अहं चानममादित्या आयापस्वेति मंत्रेण
पूजां कुर्यात्समाहितो दद्यात्। सा मा भिषागंडे पयशा तया। १३६

पूजां विधेयतां भूपावसमान्ते गंडदा पयशांतिं दद्यात्। विद्वत्सु
पूजितमंगं जातशोतिः। अथदिनं कुर्यादशोतिः। गंगादिनक्षत्रे यतीनां
व्याप्राते विधिं पद्यतामले गंडं तिगंडे च यरिचयनकंदका। कोनदंडं म
त्फयोगे दुष्कयोगे सुदारुणोत्स्मिन् गंडेने प्राप्ते प्रस्तातयैदिजायते। अ
तिदोषकरी प्रोक्ता तत्र पापपुते सति विबापतत्रंदयज्ञेशांतिं कृत्वा य
विधि। यजमानो देवतानां ग्रहाणां चैव पूजने। दापेशिवालये मत्ता घत्तेन
परिदीपयेत्। अभिषेकं शंकरस्य अश्वत्थस्य पदक्षिणो। आपुर्वद्विक
रं जाप्यं सर्वा रिष विनाशने। गुरुदेवत विप्राणां पूजने गात्रवर्द्धने। पुष्पा
पु स्तेशां तर्पणमभाफलसिद्धये। सर्वा रिषहरार्थाय ग्रहपज्ञेस

दि

म. शा.
१३७

माचरेता शिवाय विधिबद्धत्वादीपदानं करोतयः। अखंडे गाद्यतेनैव स
वैमर्त्ये जपेन्नरः। विष्णुमूर्तिं महापुराणमश्वत्थं श्रीकरं सदा। प्रदक्षरां न
रोमन्तया कृत्वा मूर्त्यं जपेन्नरः। सर्वसंयत्समधर्षणित्यं कल्पारावृद्धय
अभीष्टफलसिद्धयर्थं कुर्याद्वा स्मराभोजनं। अभिवेकं शिवेशांति कृ
त्वा भक्त्या नरात्तमः। अकालं कृत्वा निजित्वा दद्यात्पुत्रोपतेनरः। गाराप
त्यं पुरुषस्तैस्तैः सौम्यं कृत्वा जपेन्नरः। शान्तिं जप्यं रुद्रं जप्यं कृत्वा मूर्त्यं जपे
नवेत्। मूर्त्यं वा सपंगु उवाचुः पादं तां पततः। आयुर्वृद्धिं करणं पंगुं राम
दोषप्रशान्तये॥ ॥ इति गंडजननशान्तिः॥ ॥ अथात्र केशान्तिः॥ शान्तिम् १३७
स्य। सुतत्रये सुतावेत्स्यात्तत्रये वा सुता यदि मातापित्रोः कुलस्यापि

तदानीं महद्भवेत्। ज्येष्ठनाशोधनं हानिदं रवे वा सुमहद्भवेत्। तत्र शान्तिं
प्रकुर्वीत वित्तं शाक्यविवर्जितः। जातस्यैकादशहं वा द्वादशहं शुभे दि
ने। आचार्यमूर्तिं जप्यं गृह्यजपुः सरं सह वा गृह्यजपः स्यात्सुखस्य।
यिज्ञानुसारतः। ब्रह्मविष्णुमहेशं द्रुपतिमाः स्वर्गातः कृताः। पूजयेद्यत्प
राशिस्थ कलशोपरिशक्तिः। पंचमेकलशेरुद्रं पूजयेद्दुद्रं सख्यया रुद्रं स
क्तानि च त्वारि शान्तिस्तुक्तानि सर्वशः। द्विजसंकाजयेद्द्वैतकाले शुचि
समाहितः। आचार्यं जुहुयात्तत्र समिदाज्यतिलं श्रुत्वा अष्टोत्तरसह
स्रं वा शतं वा विंशतिं तु वा। देवताभ्यं श्रुत्वा तुर्वक्त्रादिभ्यां गृहपुरःसरं ब्र
ह्मादि रिद्रं मंत्रस्य यतः इद्रं भयामहे। ततः स्विष्टकृतं कृत्वा वलिं पूजयि

यो ३

ततोसुचनिसाग्रही॥वेपनधूपनेबालस्यनारायणीयेबलिदानानुरुचौ॥मह्यमांस
सुराभक्ष्यगंधास्तकधूपदीपके॥बलिंदघादितिशेषः॥बलिमंत्रः॥प्रयोगसारे॥
ॐ नमश्चासुडेभगवतिविद्युजिह्वेहो२हो२अपसरतुदुष्टग्रहाकुं॥तद्युथागच्छतुया
तान्यतःस्थानेरुद्रोक्षापयतिस्वाहाविद्युजिह्वेहो२हो२कुं॥मुच्येमुच्येस्वाहति॥बालग्र
हाणाविद्येयंशस्ताबलिनिवेदने॥बलिश्चरवेरुदयेस्तदिनार्धविदयः॥बलिस्नानाने
प्रयोगसारे॥कंदंबश्चकरंजश्चविनीनोनिंबपवन्॥अश्वत्थादुंबरश्चैवक्षेत्रातकव
टोतथा॥मातृवृक्षाःक्रमेणोक्ताःपूर्वादीशंतदगजाः॥तेषामेकंसमर्पित्यबलिंदघा
द्यथोदितमिति॥प्रतिस्थूलंमृदुदकेप्रतिरक्षमपिवा॥स्थूलंतरुं॥कच्चित्सूक्ष्ममि
त्येवपातः॥अवाधममहकल्पेनार्द्रमेतान्नुसारतः॥यववारैःचनेतवमातृणां॥

माहरेत्॥रुतानीराजनानांबलिमिति॥विधिवद्वातमातृसंस्तुतः॥अस्तुस्वर्गाः॥विर
क्षिसकुसुमैरक्षतेर्धामयित्वा॥क्षित्वाग्नेदेवतायाविधिवदुग्रहितैस्तवगीतैःसुमंत्रैःकु
र्याद्रक्षांसमीक्ष्यक्षयमिवविलंपयामिदुष्टग्रहादिः॥नीराजनमंत्रोत्पारेनारायणीये॥
ब्रह्माविष्णुश्चरुद्रश्चस्वर्गदेवैश्चवणस्तथा॥रक्षंतुत्वरितंबालमुच्यमुच्यकुमारकं॥कालगुणे
त्तरे॥पलाशाश्चक्षुःकपिश्विल्वोदुंबरपल्लवाः॥पंचमंगाःस्मृताःक्षितेबालानांहिनकार
काः॥स्नापितंभूषितंबालंततोसुचनिसाग्रही॥प्रयोगसारेपि॥पशालाशोदुंबरश्च
लंबित्वन्यग्रोधपल्लवाः॥कथितेनकषायेनपरिषिंचेत्सशान्तये॥परिषिंचेत्स्नापयेदिति
मदनः॥३३३३३३॥ॐ नमश्चासुडेइत्यादिबलिदानेपूर्वमुक्तः॥रक्षासंज्ञःप्रयोगसारे॥
रक्षरक्षमहादेवनीलग्रीवजटाधर॥गृहेस्तुसहितोरक्षसुंचसुंचकुमारकं॥असुमंत्रै

शां० म०
५५०

भूर्जपत्रे विलिख्य तत्पत्रं भुजोवधोयादिति मदनः॥ बालकशिरवास्पृश्यां पृथक् जपे मंत्र उक्तः॥
प्रयोगसारे॥ ओं सर्वमातर इमं ग्रहं संहर्तु रोदध २ स्फोटय २ स्वाहा गज्ज २ सरग २
आमर्दय २ हिम २ हन २ एके सिंघं रुद्रो ज्ञापयति स्वाहा॥ अत्र होमोपि प्रयोगसारे॥ ओं कू
ष्मांडि भगवति सुराणि सिसुं उडिते सुंच २ दह २ पच सर २ गच्छ २ स्वाहा २॥ कृत्वा च तुष्ये कुंडं मंत्रेण
नेन मंत्र विज्ञा॥ त्रिशं पंचरात्रं वास्त्र हस्त्रं जुहुयादिति के॥ यानि दुष्टा ह्यहः शांतिवलिना चाः
सुकादिताः॥ बालरोदनपरिहारायै च सुक्तं भयार्गसारे॥ षडस्त्रं मध्यहीकारस्तन्मध्यं त्रि
शो नमि विनिर्दय षट्सु अस्त्रेषु ओं तुलु वस्त्राहिति षडक्षराणि विलिख्य तद्वहिर्नमि व
द्वितया विलिख्य तद्वहरे परस्परं च देहं देह्यं चोपचारैः संदृज्य बाले हस्ते वधोपदिताः॥ ५६०

अथ बालगृहस्तवः प्रयोगसारे॥ प्रथम्यारसांते गणितानंतमः पुरा॥ बालगृहस्तवं द
क्षैरुमस्तान्मुदयुमदं॥ तपसापरासादो ह्यावपुषा विक्रमेण च॥ नर्दंष्टीयः सदा स्फु
टः सनो देवः प्रसीदतु॥ रक्तमात्र्यां वरधरो रक्तगंधातुले पतः॥ रक्तादित्यो ज्ज्वलः
शांतः सनो देवः प्रसीदतु॥ यो नंदनः पशुपते मातृपुंगवावकं स्वच॥ गंगो मातृकिका
च नोक्तो देवः प्रसीदतु॥ देवसेनापरिचतो देवसेनाचिंतः सदा॥ देवसेनापतिः श्रीमान् सनो
दे०॥ शक्तिः शक्तिधरा परः कुमारः विरिचिवाहनः॥ सुरारिहामहासेनः सनो॥ प्रह्ला
दुंदरोक्तो देवैश्वर्यो दयान्वितः॥ नानाविनोदसंपन्नः सनो॥ प्रबोधासु प्रबोधाच प्रबो
धासु प्रबोधना॥ प्रबुद्धाच प्रबोधाच सुप्रति सुमनास्तथा॥ मनोन्मनीति विख्यातायै
गिन्यः पालु बालके॥ सुवतारु किमपी चैव मंदवेगा विभीषणा॥ विद्युज्जिह्वा महांतासा

शं० म०
१४१

शतानंदतथापरा॥ बालदाप्रसदाचेतियोगिन्यः पांतु बालकं॥ हरिणीचाथवारहीवा
नरीकोष्टकीतथा॥ कुबेरीकोटरक्षीचकुंभकर्णाचचंडिनी॥ बलाहिकारिणीचेतियो
गिन्यः पांतु बालकं॥ वृथाविशुद्धाश्वाचयोगासिधामितंवदा॥ सुभगाशुभदगो
बलाविकरणीतिच॥ नानाविज्ञानविरव्यातायोगिन्यः पांतु बालकं॥ लंबाप्रलंबाचत
था लंबकर्णाचलंबिका॥ ज्वालाकरास्तीकालिंदीकालिकेतियथोदिताः॥ स्वच्छंदान्च
रसपन्नायोगिन्यः पांतु बालकं॥ मणीतासुमणीचमालिनीविश्वमालिनी॥ विमला
कमलामालीलोलाशेदीचविश्वदा॥ विचरंत्योयथाकासंयोगिन्यः पांतु बालकं॥
वासुवेगामहावेगसुवेगवेगवाहिनी॥ राशिनीहंसिनाहृष्टिः पुष्टिः पोष्टिकसिद्धिदा॥
दिव्यानुभावाचहिन्ययोगिन्यः पांतु बालकं॥ अमिनीभामिनीनित्यानिर्भिन्नाभगागुहा॥

१४१

कुंदिनीद्रविणीवामायोगिन्यः पांतु बालकं॥ रुद्रशक्त्याचनिष्कांतमहालासांनक्रमे
दिते॥ योगिनीरुद्रमेतादिसखावेदा॥ रश्मिर्ते॥ स्फुरग्रहाभेदेवंतद्वाकं पांतुस
र्वदा॥ शंकुनीरेवतीदेवीशिरयाचसुरवमंडिका॥ प्रलंबाप्रतुनारव्याचकटपत्तनिका
माला॥ पुनः॥ विजयागोमुखीधूम्रासुंदरतथापरा॥ अलंबाचपद्माचकुमुदाप्यथचांबि
का॥ भामिनीचैवकालीचदेवीमेतमुखीतथा॥ ऐं दीमाज्जगिरिकाभूयः कुरुणीचरु
भाकृशा॥ कालरात्रिश्वमायाचलोहितापिरिपिंशिका॥ भीतारणीचक्रवादाभी
षणादुर्जयापरा॥ तापनीकटकोलीचमुक्तकेरीमहाबला॥ अहंकारीजयातद्वद
जमिषात्रिदंडिका॥ रोदनीमुकुटाभिरव्याललाटापिंगलातथा॥ शैवलावालि
नीचैवतापसीपापराक्षसी॥ मानसाधनदादेवीबालानावर्त्तिनीतथा॥ यस्तुनजि

शं० ४
९४२

तवैराचमनिनीकलहंसिनी॥ वालि कादेवइतीच वायसीपक्षिणी तथा॥ स्वर्द्धरापा
लिकाचैववासिनीचंगिबि के निच॥ पंचारात्रकुलोत्पन्नाश्चतुःषष्टिसमीरिताः॥
योगिन्योनित्यसंतुष्टाः स्वर्द्धरापश्चरदेवताः॥ नानारक्षाधिकारस्त्राबालकंपातु
स्वर्द्धरा॥ महालक्ष्मीर्महातंगमहासेनामहाबला॥ महाकंपामहभीमासहते
जामहोत्सवा॥ महासेनामहाचंडासोहिनीकीरनायका॥ एकवीराविशालाक्षीस्के
रीसुमनस्तथा॥ कुकेदिनीचसंतुष्टादंडनीचविलंबिनी॥ भामिनीचः श्लोकवर्णसि
हवक्त्राकटकिनी॥ अमराचंडलाचंपासिद्धिदाचतथापरा॥ शतोदरीरुतिः स्वाहा
स्वधारव्याचसनातनी॥ शंबरचतयादेवीनीलशङ्खदातथंबिका॥ वित्तार्गाधनीवा
माक्रीडतीचैवबहिनी॥ कर्षिणीमालतीपुष्टाकालकर्णचिचंडिका॥ चित्रानना

३४२

गुहाचेतिपार्वतीपार्वतीसंगतगता॥ पंचारंजसंपन्नावाकुनीदेवतमिया॥ योगिन्यः क्रा
मस्तपिपायाबालकंपातुस्वर्द्धरा॥ विश्वतपाप्रभावज्ञासर्वज्ञासर्वग्राहा॥ दुर्गासरस्वती
ज्येष्ठाश्रिष्ठापरापरापरा॥ प्रमदारेहिणीव्रीताप्रक्षीप्रह्लादिनीविभा॥ विश्वतिर्विततिः
पीतिः प्रकृतिप्रमतिर्यथा॥ एताभगवतास्तथायोगिन्योयोगसिद्धिदाः॥ पंचविंश
तिरारव्यातारेवतीशक्तिगोचरा॥ जगदाध्यायनकराबालकंपातुस्वर्द्धरा॥ नंदध्वे
वोपनंदश्वर्गोमतिः सुमतिस्तथा॥ विद्युज्जिह्वोमहाकालः करालस्तिमिलोच
नः॥ तिजोहोडाविरुपाक्षीगामुरीवडवाकुलः॥ कालाननः करालश्वशंकुकोविभाषाः॥
एतेशंकुदंशोत्पन्नावीराः कंड्वाराक्षसाः॥ पूतनादेवतात्रायाबालकंपातुस्वर्द्धरा॥ व
ज्रिणीशक्तिनीचाळ्यादंडिनीस्वर्द्धनीतया॥ पाशिनीध्वजिनीदेवीगदिनीब्रह्मिनीप

श्री० सं०
३४२

रा॥ पविनीचक्रिणीचेतिसर्वकारभयप्रदाः॥ एतादिद्विर्मितदिव्ययोगिन्योदेवकीर्तिताः॥
अधिभूतप्रधानायापायात्साशंतपूतना॥ प्रसन्नामातरः सर्वाबाकंपातुसर्वदा॥ अ
र्थकोजलकोभ्रमाउग्रः स्कंदश्च कीर्तिताः॥ वीरेशः॥ पितृभिः स्मृतानेजमेषाधिदेवताः॥
पंचशक्तिप्रधानास्ते बालकंपातुसर्वदा॥ आदित्यावसवोरुद्राः पितरो मरुतस्तथा॥ सु
नयो मनवः कालाग्रहयोगाः सनातनाः॥ सिएगः साध्याश्च गंधर्वादिव्यश्वाप्सरसां वराः॥
विद्याधरा महादैत्या बालकंपातुसर्वदा॥ सहजायि गजाचैव वीरजाम्बजा तथा॥ यो
गिन्यो योगवर्जिताः नानाविधबगोचराः॥ भवानी नाम संतुष्टा बालकंपातुसर्वदा॥ भू
लोकैः च भुवर्लोकैः स्वर्लोकैः याश्चिमातरः॥ अथ भूवोर्ध्वं च तिर्यक् क्रुद्धिं स्यो नंतमृतयः॥
प्रसन्ना योगसंपन्ना दिव्यैश्च यस्मिन्वितः॥ स्वर्गं दत्तं दत्तं भूतेभ्यै रैवैः परितरन्ति॥

स्वर्गं तु वारं कथ्यतेः दत्तं तनेयतु चेतसा॥ दिव्यं स्तोत्रमिदं पुण्यं बालरक्षाधिकारक॥
जपित्वा तानरकार्यं बालद्रोहोपशान्तिदं॥ दत्तं बालस्तनूः॥ इदं च स्तवांतं कृत्यमाधु
मासवर्षयोर्द्वितीयादिदिनमासवर्षेष्वपि कार्यं विशेषस्तु च्यते॥ कुमारतन्त्रे॥ प्रथ
मथ मेदिनीसमासे वर्षे वा योगिनी तदा॥ गात्रशोषश्च वैवर्ण्यं नाहरेत्ताभ्रं भवे
त्॥ षष्ठ्यर्द्धं च कपश्च हीनज्वरस्युत्तथा॥ विधानं तैव दद्यान्मियेन सुचिं प्रतिष्ठा
ना॥ तदंशं तिकया कुर्याच्छीभना पुनिकं ततः॥ अक्रौ दनं शुक्रगंधस्तथा सु
कानुलेपनं॥ शुक्रपुष्पाणि विपंचं च ध्वजाः पंचमदपिकाः॥ स्वर्गस्तिका पंच
पूर्वाणह पूर्वस्यादिना संसृतः॥ अक्षिं दद्यादथोश्चेतसर्षपोशीरमेव वा॥ त्रावति
साल्यमाजिरनृकेशाब्जिपत्रकं॥ गव्यं घृतं चैत्येनैव धूपयेच्चैव बालकं॥ ए

शं० म०
३४५

स्वास्तिकोर्ध्वमस्थसिद्धं तं तावदपूपकाः ॥ त्रिसंध्यं पश्चिमाश्यां बलिं दद्यात्
यत्नः ॥ तावदपूपका इति अर्धमस्थपरिमितेनानेन कृता इत्यर्थः ॥ गोशृंगसं
र्पनिर्माकलशुननिबपुत्रक ॥ मनुष्यकेशमाज्जारलोमाभ्याजघनंतथा ॥ एते
श्वधूपयेदेकनिशिसंध्यात्रयेषु ॥ एकनिशिएकस्मिन्नेव दिने बलिं दत्तं ॥
शान्तिस्तानमंब्राह्मणभोजनानि च पूज ॥ पंचमोदसि सप्तमि वर्षे वा पूतनाशि
शुं ॥ तदुल्लस्य पिष्टनाभ्याथोरुप्रत्रिका ॥ शुक्रादनं ध्यानाः पंचस्वस्त्यैः पंच
चोच्चैः ॥ पंचदे पाश्चशुक्रा ॥ नकुसुमा न च देव ॥ अपराह्णं दृष्ट्वा ह्येषाश्चमाः
दिशि क्षिपेत् ॥ धूपस्तु गोशृंगलशुनमित्यादिकः ॥ शान्तिस्तानमंब्राह्मणभोजनानि
षष्ठह नितथा ॥ सहापनेचापि बालक ॥ पूतनावाक्यनिर्माहृत्यात्तदनंतरं ॥

का

१४५

ज्वरउद्देजनंगत्रिशोः श्वासरुचिस्तथा ॥ काशश्च हस्तपादाक्षिसंकेचश्चेति ल
क्षणं ॥ तदुल्लस्य पिष्टनाभिर्मायथप्रत्रिका ॥ रुष्णादनं ध्यानाः च रुष्णाः
स्तिकपंचक ॥ रुष्णाभिवाथमत्स्याश्च पायसदुग्धमेव च ॥ मांसं चाप्युकास्वस्त्य
मस्थपिष्टविनिर्मितः ॥ अपराह्णं पश्चिमायानिस्त्रिपट्टलिप्रत्रिका ॥ प्रत्रिका पूर्ववत्कृत्वा
पललं बालपाचितं ॥ मत्स्याः पर्पटिकाश्चैव रक्तंच मस्थसंमिश्रं ॥ उदीच्यापूर्वसंध्या
या बलिर्देयः प्रशान्तये ॥ अत्र बलिदानयोर्विकल्पः ॥ तयोरेव कालयोर्बालकस्य धू
पो देयः गोशृंगलशुनमित्यादिकः ॥ तथा शान्तिस्तानंब्राह्मणभोजनंच ॥ बलिदान
पूजायामंत्रस्तु ॥ ओं फट् फट् स्वाहा ॥ सप्तमे दिवसे मासि वर्षे वा शुद्धरेवती ॥ गृह
तिपूतना बालं ततः स्यात्प्रथमं ज्वरः ॥ गात्रमंगोथविद्वेषाहारकंपरोदने ॥ इ

श्री०म०
३४५

त्येतद्वक्ष्यमाणं न ब्रवीति देयः प्रशंसये ॥ प्रस्थसंस्मृतपिष्टेन संम्यक् कृत्वा यत्पुत्रिका ॥
सप्तध्वजाः सप्तदीपाः स्वस्तिकाः सप्तवैतथा ॥ पुष्पाणि मत्स्यमांसं च पर्वण्ये
त्युदगाहरेत् ॥ धूपस्तु गोशृंगलघुनमित्यादिकः ॥ शान्तिस्नानं ब्राह्मणभोजनं ॥
मंत्रस्तु ॥ ॐ ह्रीं फट् स्वाहा ॥ अष्टमेदिवसेमासे बर्धे चाक्रमते शिशुं ॥ विडालिका
नाम धेया पूतनास्य ततो ज्वरः ॥ गात्रभेदो ब्रूदित्ते रोदनं नैव मीलनं ॥ जिह्वा
गोषः शिरस्फोट आहारद्वेष एव च ॥ अक्षिरोगो भवेदेतदिदं गतं तद्गुहाब्जिह्वो ॥
तद्गुहप्रस्थपिष्टेन पुतलांकारयेत्ततः ॥ पायसं मधुसर्पिः श्वक्षीरलोडाश्वश
र्करी ॥ गुग्गुलं मेघमांसं च तथा पपीटिका अपि ॥ ध्वजा दीपाश्च चत्वारः सप्त
नानाविधा अपि ॥ सुमनाः सत्वरक्ताः स्येव मंत्रेदितो ब्रूत ॥ अमुं समहरेत्पूर्व

३४६

संध्यायां दक्षिणादिदिशि ॥ कृष्णाष्टमः वक्ष्यमाणमंत्रेणानेन संयतः ॥ ओं नमो नारा
यणाय वै लो क्य विद्राव पाय ॐ ह्रीं फट् स्वाहा ॥ अनेनैव च मंत्रेण पूजादिबलिह
रणं तं कर्म कुर्यात् ॥ धूपस्तु गोशृंगलघुनमित्यादिकः ॥ शान्तिस्नानं ब्राह्मणभो
जनं च ॥ अत्र कृष्णाष्टम्या बलिहरणं मितिनियमार्थं ॥ किंतु सति संभवे प्रा
शस्त्यर्थं ॥ अन्यथा तत्प्रातीक्षायां शिशुविनाशपत्तेः ॥ नवमेदिवसेमासे हायने
वापि बालकं ॥ गृह्णाति मदनानाम्नी पूतना तदनंतरं ॥ ज्वरश्छदिर्ब्रूणाध्मानं का
सश्वासश्च तृष्णा ता ॥ गात्रभेदो श्वक्षीरलोच चिन्तान्यतानि बालके ॥ प्रस्थमात्रे
पापिष्टेन विनिर्माय च पुत्रिका ॥ ओदनं मत्स्यमांसं च पर्वण्ये चैक्षुमूलिका ॥
निक्षिपेत्पूर्वसंध्यायां सुतरस्या बलिं दिशि ॥ अत्र मंत्रः ॥ ओं नमो भगवते वासु

शं० २०१
१५
१

देवाय कृष्णमंडले बलिमादाय हरकुंफटस्वाहा ॥ धूपस्तु गोमंगलशुनमित्यादिकः ॥
 शान्तिस्नानं ब्राह्मणभोजनं च ॥ दशमे दिवसे मासे हायने वायवा लुके ॥ पूत
 नारेवती नाम्नी गृह्णीयाद्वा लुकं ततः ॥ ज्वलच्छदिः कासश्वासोन्मूलं चेत
 दीरितं ॥ यत्र द्वेषश्च तत्राप्येव विद्यो विचक्षणैः ॥ प्रस्थप्रमाणपिष्टेषु पुत्रिका
 तत्र कल्पयेत् ॥ अष्टांगलेखयेत्तत्रा बलदक्षस्य वंदके ॥ गुडोदनं च सर्पिश्च
 ध्वजानां पंचविंशतिः ॥ स्वस्तिकानां प्रदीपानां पंचविंशतिरेव च ॥ चत्वारिंशत्
 प्रमाणपिष्टे तद्दक्षिणादिगतः ॥ संध्यात्रये वक्ष्यमाणमंत्राणां विधिपेत् ॥ ऊ
 नमो भगवते वासुदेवाय हनूं दं दं दं स्वाहा ॥ धूपोगोमंगलशुनमित्यादिकः ॥
 शान्तिस्नानं ब्राह्मणभोजनं च ॥ एकादशदिने मासे हायने पूतनाचिका गृह्णीया

ति

१५७

वालुकं ॥ तज्ज्वरस्तस्य प्रजायते ॥ अन्नद्वेषासुरवेशे योगाचमंगश्वरादने ॥ उ
 र्ध्वदृष्टिरपीत्येतद्दृष्ट्वा तद्गुहाच्छिरो ॥ पुत्रिकामाषपिष्टेन रचित्वा तु कुम्भोद
 नं ॥ पुष्पाण्यपि च शुक्लानि ध्वजानां पंचविंशतिः ॥ स्वस्तिकानां प्रदीपानां पंच
 विंशतिरेव च ॥ एतत्सर्वं यमात्रायां संध्यायां प्रातरहरेत् ॥ अवमंत्रः ॥ ओ नमो भग
 वते वासुदेवाय चंद्रहासवज्रहस्ताय ज्वलदुष्टगुहाय ओं फटस्वाहा ॥ धूपस्तु गो
 मंगलशुनमित्यादिकः ॥ शान्तिस्नानं ब्राह्मणभोजनं च ॥ प्रथमे दिवसे मासे
 वर्षगृहे तद्गुहनाहरोक्तं द्रष्टव्यं ॥ द्वादशे दिवसे मासे वर्षवापतनां शिरुं ॥ अ
 ज्जुतारव्याग्रगृह्णीतज्वरः स्यात्प्रथमं ततः ॥ रोदनं सर्वदा दत्तं रादने रक्तदे
 वता ॥ रोमांचस्ताय इत्येतदरिवलंतस्य लक्षणं ॥ तं दुप्रस्थपिष्टेन कृत्वा तन्वा

२१०००
१५८

मण्डविकं॥ वयोदशस्वस्तिकाश्च ध्वजादीपाख्योदश॥ अपूपामह्यमांसं च तथा पर्प
टिका अपि॥ एतत्सर्वं दक्षिणस्यादिदिशि संवेण निक्षिपेत्॥ मंत्रस्तु॥ ओं नमो नारायणा
य ज्वलवज्रहस्ताय हरहर शोषय शोषय मर्दय मर्दय पातय पातय हन हन दुष्टसत्ता
नां कुंफट् स्वाहा॥ गोशृंगमित्यादिको धूपः॥ शान्तिस्नानं ब्राह्मणभोजनं च॥ अथ बौ
धायनीका हैज्वराद्युत्पत्तौ रां तयः॥ प्रतिपदिकं स देहो वादिना न्यष्टादश॥ अ
निर्देवता ओग्निरस्मीति पूजामंत्रः॥ हेमीप्रतिमा॥ घृतधूपो घृतदीपश्च॥ यथा
संभवं नैवेद्यं घृतं होमद्रव्यं शान्तिर्भवति॥ अत्र सर्वत्र प्रथमं तत्तत्तिथिदेवता मंत्रं व्रज
पः॥ सहस्रादसंख्याकः पञ्चात्पूजा होमदानादि होमसंख्या च अष्टोत्तरश

३४९

तादिव्याधितारतम्येन कल्याण॥ सहस्रं मस्तु निदेशो॥ द्वितीयायां दिनानि षोडश
होदेवता ब्रह्मजज्ञानमिति जपपूजा होममंत्रः॥ अगुरुधूपः घृतदीपः सर्वत्र
शकरानेवेद्यं तिलयवाज्यानि होमद्रव्याणि प्रतिमा हेमी॥ तृतीयायां दिनानि न
वपार्वतीदेवता॥ गोरीर्मिमायसलिलानि तक्षत्येकपदी द्विपदी सा चतुष्पदी॥ अ
ष्टापदी नवपदी बभ्रुवर्षी सहस्राक्षरा परमेव्योमान्॥ दूर्वादिभिः पूजा कुंकु धूपः॥ अ
गुरुगुलुर्वाधूपः॥ घृतदीपः॥ द्वाष्टाक्षीराज्यं॥ नैवेद्यं॥ पायसं मधुराक्तं दूर्वा
श्वहोमद्रव्यं प्रतिमा हेमी॥ चतुर्थ्यां दिनानि षोडशगणपतिदेवता गणेश

श्रीः
१४५

नांवागपयतिः पुः होमसंत्रः ॥ हेमीप्रतिमाकुं कुमं रक्तचंदनं धुः करवीरः पुष्पं
पुष्पं पुष्पाणि ॥ अगुरुधूपो घृतदीपो लड्डुकाः ॥ क्षरवर्णानि वेधे ॥ नाशकः
शकटात्तकदलीफलाः च होमद्रव्यं ॥ पंचम्याः रक्तः स्येकविंशतिभिरा
देवताः हेमीप्रतिमा अवयवः ॥ नो नमोस्तु नैर्भ्यो ये केच पृथिवीमद ॥ ये
नंतरि धेये दिवितभ्यः ॥ तैर्भ्यो नमः ॥ नमोस्तु नैर्भ्यो ये केच पृथिवीमद ॥ ये
मीदृशहन्ता तरेषु रक्षापितरं नमस्कृत्य ॥ इति केचिन्मायः ॥ चंदनं

मधुपुष्पाणि ॥ तपूः पयोनवेधं तिल पुष्पाणि ॥ यमकं रा
मधुनयभागे गं होमद्रव्यावकादिना निगदशस्के देवताः ॥ स
श्रुत्वा तपूजमंत्रः पातदंतरत्तयागं परत्तानि पुष्पाणि जाती
पुष्पाणि वा जलमासाधूपः लड्डुकादिनेवेधफलानि वा तिलपवाय
होमद्रव्यं हेमीप्रतिमाशानि र्भवति ॥ सप्तम्यादिना न्यष्टादिना यो देय
ता ॥ आसत्येन आकृष्मनेति धामंत्रः ॥ हेमीताम्रजाया प्रतिमा कुं
मगेधः करवीरादीनि पुष्पाणि गुग्गुलुधूपः शर्करा घृतसंयुतं
यसं नानाफलानि च नेवेधं अर्कसमिधः पोयसहोमद्रव्या ॥ अथ
दिनानि त्रयोदश ॥ ईश्वरो देवता तमीशानमिति पूजादिमंत्रः ॥ राज

म-१५ ता-तिमायुर्दमिश्रिते च दनं गन्धः त्वदलानि कुर्वन्पुष्पाणि न
 लालतानि च पु-१५ शिजयामासीधुवः पायसनाममसाश्चने
 ये च त्रिमधुराक्ताः सांलाहोमद्रमरोगे शान्तिर्भवति नवम्यादिना
 न्यथादशमन्यथा डगादितती। ततवेदसइति पूजामंत्रः हे मा प्र
 तिमारा चंदनगंधः कुंजमादि जपा कुसुमादि कृत्वा गुग्गु
 लुं पुष्पां पतने वधो नमधुराक्ता पायसहोमद्रम्यदेवदेवि नमो
 प्रोत्रदाने तद्भक्त्या तादशम्यादिना नपचो देशातः यमादेवता
 हना लाहीवाप्रतिमा न्यायत्वेति पूजामंत्रः चंदनमनदश्वगंधः
 नमः सजरसश्च धूपः तलते दीपः चित्तपत्रोक्तकृतेति ॥ १५

वेदद्वयोः शान्तेन च चतुर्धुतिलपुष्पां लाहोमद्रमोः पायसद्वयं
 नानसर्वाश्चैवादेयताः श्वेदः सति मंत्रः हे मा प्रतमाश्रित
 वेदने गंधः कुंजमादि जपा कुसुमादि कृत्वा गुग्गुलुं पुष्पां पतने
 दत्तेनैवेद्यं तिलयवनं पुष्पां हागद्व्याद्वा दशम्यादिना नदशकृते
 ता तने रुद्रेति मंत्रः हे मा प्रतमा चंदनश्रीखंडां अगुरुं पुष्पां चतुर्धु
 पायसने वेद्यं च पुष्पां मले च पूजया तिलयवा जैबाहि नधू
 निहोमद्रम्यं शान्तिर्भवति प्रयोदशदिनम्यथा शिदेयता रौक्मा
 राजेतीवामूर्तिः आप्यायस्वेति मंत्रः पूजदौ श्वेतचंदनगंधः चंदन
 धूपः चतुर्दीपः दक्षिणैरानैवेद्यं तिलयवास्त्रिमधुतं होनद्रम्यं

म. शा. १५२ तिर्मदतिवतुदश्यादजाः द्वाविंशतिः शंभुर्दशतानमः शंभवावातमे
त्रः राक्षसाजनायाम्नातः श्वेतवेनगेधः। अर्कद्वयवित्त्यदलान्त्रिया
अग्रधूपः। प्रायसनेवेधोत्रमधुत्रास्तिलाहमद्रव्योश्चमाषाद
नान्यथादशशब्दादवताहोतायक्षोदतिमंत्रः। हमावातमस्तु। हमा
दिगंयः। नानास्त्रोदपुष्पांराकुलाग्रधूपः। किंराकाप्रैर्वकोदने
वेद्यंयकरोधतपायसहानद्रोदरासीमाषोदनांस्त्रोदरावेष्टोद
वतादमनकं प्रजायमन्तस्मिन्। दशाशोताउत्तरेवाध्या। दशतानां रा
ज्यदीपशोतः। अथ। स्वलाभगोत्रवारशोतः। अक्षोदतयारो
करोद। तायाकरोतिम्। हमावातमावातमेवेदनगेधः। अग्रध

[illegible]

म.श. पकपुष्पं अग्ररुध्रं घृतपक्वमवेक्षितिलयकाज्यनधूने होमद्रव्यं
 ११. निजसरस्ययमोदयतायमेतद्वृत्तिमित्रं देवालोहीवामूर्तिः ताम्र-
 निकचित्पुष्पद्वयं पुष्पकलमधुपुष्पः तिलतैलदीपः मधुमत्स्य-
 श्वेतवर्धितो लामधुवहोमद्रव्यं शांतिर्भवेति ॥ इति पुराणतयः ॥
 अथ नक्षत्रशांतिः ॥ ऐश्वर्यं सारोग्यं शांतिप्रदं क्षामरागातीनां श-
 रीरिणो बलिपूजा गहमे श्रुजपचाहाराभाजनः यस्मिन्नाधिष्मय-
 दाहं सारोग्यं संजयते तदा तद्विष्णुपूजा तत्र जाततया स्मरतु धर्म-
 सुखं शांतिप्रदं नतदद्वैतं नतदद्वैतं नतदद्वैतं नतदद्वैतं नतदद्वैतं नतदद्वैतं
 नतदद्वैतं नतदद्वैतं नतदद्वैतं नतदद्वैतं नतदद्वैतं नतदद्वैतं नतदद्वैतं नतदद्वैतं

तदलोके यं छदले पद्मे गमय पद्मं उल्लेख्य भूतः स्तले पद्मं तर्कः नः प-
 द्मं कृष्णं कालाप्यकल्पं तमेव प्रतिमां स्थापयत्युनः कारिकायां सु-
 संस्थाप्य ध्यात्वा देवं समर्चयेत् तद्द्वारा विस्तरं ध्या चरत् ॥ पोषहारवै-
 -श्वर्यं तर्कं भवपचत्यं पद्मं वसुं तं श्रुते वस्वस्व एतत्तत्सर्वं पाप-
 समान्यं तं नृसं च नृसं सद्भिज्जफलक्षोदकं शान्तिं देवत्वं पूर्वतः स्म-
 यजलमंत्रैः समर्चयेत् प्रताप्यां स्ते उल्लेखं विधिं वत्स्य पवततः मु-
 ख्यं तं जुहुयादुक्तद्रव्यं ग्राह्यं सहस्रं कालं तिलहोमं व्याहृतिं भ्रष्टात्रं सह-
 स्रं कालं पूरादिति च जुहुयात्सम्यक्कलपादि पूर्वकं ततः सुदुःपविष्टं स्व-
 गिराः प्राप्नुयस्व चामंत्रपूतैः कं भजले रद्दिनं गौवारि मंत्रकैः मार्जनं का-

म.श. १५४

रये तस्य सम्यक् संकल्प रत्नं को नीराजने वसुधा त्वा प्रज्ञा स्यात्ते समगतः
 देवं ज्ञातुं शनैः मत्तया प्रसादं प्राप्य यदि तत् श्रुमृतौ द्रवधिष्ये शयनस्त्वं श
 केरात्मका। रोगादस्माच्च मोक्षं तव यदस्ति श्लाघ्यं धर्मः इति शाय्य ततो द
 धाव्यति मोक्षं सप्तुता। दाक्षिणा सहितो भक्त्या आचार्यं यत्कुटुंबिनेष्व
 क्षणा यमथा शक्त्या वा ह्यक्षान् भोजयेत्ततः सत्याने तत्र प्रजोतिता यका
 सरयेरपि। सर्वान्कान् नयान् प्रीतिरोगी रोगाश्च मुच्यते अश्वि न्यः सति। रा
 ताव्याधिर्न वरा चैरा मुच्यते देवस्य त्वंति मे त्रस्युगायत्री कौमो श्यता। १५४
 तावरा मुधा पूरा तुं भो भोज धरोप यका दद नो त्यल पुष्पा गुग्गुली
 गुग्गुली। क्षीरले दुग्ध मोक्षं रोसा मधः क्षीरं हृदयं गुग्गुली दनं वा

५

दध्यात् पसादं निशामुपामर एतत् साह्यात् व्याख्यानं च धर्मः
 मासने मुच्यते यथा देवस्य बुद्धिर्लागतिः त्रय्येयं यस्मिन् त्रय्येयं प्रोक्ता
 दर्विदेवताः। मेधो गस्कर वारं पुं धूपश्च गुग्गुलीः। अथ दर्विच सर्व
 धाने देव च गुग्गुली दनं। अश्वि उधरा रक्तं स्यो ज्यमधो क्षीरं। माहिपी
 नाम कास्तुः। कसरा न्ते वालि हरं त्वा वक्ष्मा रा न्ते मंत्रा वा नि सभा कुं प्रद
 पयेत्। कृतं कस्तुति त्वा व्याधिर्दशरात्रा मुच्यते। स्तुक् स्तुक् यमय
 रदं स्तुक् रोमिषया हनः। मेधाति पि जगत्सु पुनेत्तु मामि सस्य च वेदने
 यूपिका पुष्पं च नदी पः सुगुग्गुलीः। नेवे धातिल माषा न्ते वरका न्ते न स
 पुतो गुग्गुली दनं हविस्तत्र प्रापसे न वालि हरं त्वा रोहरण्य मति तौ व्याधि

दशत्रेरासेचतानाव्यहृतमेवस्वनामनायाधराश्वरत्नत्वाक
 मंरुलुरलदात्तमनवरपदःचंदनेकमलेप्योसदशोमेचरत्न
 नेचेनपायससज्जेसर्वदत्तैर्हविर्भवेत्तदापुनराहृतत्तद्रत्नम
 नवलिहृतत्तद्रभेवोत्थितोव्याधिःपुनरात्रेणमुच्यतेगदपदपा
 रितस्वेतोसौरयवाहनःतत्रोनवोभवत्सर्पगायत्रीगोतमःशशीच
 दनेकुमुदपुष्पदशोमेपायसादनानेवेचंमंजकापुपुचतक्षादसमान
 ताशकेशदधिमिश्राशुक्लान्नवलिहृतत्तद्रत्नमुच्यतेगदपदपा
 रितस्वेतोसौरयवाहनःतत्रोनवोभवत्सर्पगायत्रीगोतमःशशीच
 दनेकुमुदपुष्पदशोमेपायसादनानेवेचंमंजकापुपुचतक्षादसमान
 ताशकेशदधिमिश्राशुक्लान्नवलिहृतत्तद्रत्नमुच्यतेगदपदपा
 रितस्वेतोसौरयवाहनःतत्रोनवोभवत्सर्पगायत्रीगोतमःशशीच

दशत्रेरासेचतानाव्यहृतमेवस्वनामनायाधराश्वरत्नत्वाक
 मंरुलुरलदात्तमनवरपदःचंदनेकमलेप्योसदशोमेचरत्न
 नेचेनपायससज्जेसर्वदत्तैर्हविर्भवेत्तदापुनराहृतत्तद्रत्नम
 नवलिहृतत्तद्रभेवोत्थितोव्याधिःपुनरात्रेणमुच्यतेगदपदपा
 रितस्वेतोसौरयवाहनःतत्रोनवोभवत्सर्पगायत्रीगोतमःशशीच
 दनेकुमुदपुष्पदशोमेपायसादनानेवेचंमंजकापुपुचतक्षादसमान
 ताशकेशदधिमिश्राशुक्लान्नवलिहृतत्तद्रत्नमुच्यतेगदपदपा
 रितस्वेतोसौरयवाहनःतत्रोनवोभवत्सर्पगायत्रीगोतमःशशीच
 दनेकुमुदपुष्पदशोमेपायसादनानेवेचंमंजकापुपुचतक्षादसमान
 ताशकेशदधिमिश्राशुक्लान्नवलिहृतत्तद्रत्नमुच्यतेगदपदपा
 रितस्वेतोसौरयवाहनःतत्रोनवोभवत्सर्पगायत्रीगोतमःशशीच

म. शा. १५६ मधुवरो भोगयुक्तः खड्गवर्मधरः सुभः सक्तुं कुमागरुर्गंधः पुष्पचागस्ति
 समं वा घृतगुग्गुलुधूपोत्रनैवेद्यं क्षीरसर्पिष्णु हविः साज्यं सुदध्यन्तद
 ध्योदनवलिहरेत् । मधोपाचोत्थितो व्याधिरचिरात्त्रिधनप्रदः । अथ वा सा
 र्द्धमासेन धूर्मादे उपवित्रधकाः श्रायेतु न । स्तुतिचास्यजगती पिता रोजाजः
 चेदनं चंपकपुष्पधूपः स घृतगुग्गुलुः नैवेद्यं घृतपिष्णु नैतिलाज्यं संचते
 हविः । सतिलान्नं वसुदान्नं वलिचपितृहृदये ॥ पूर्वाफाल्गुनमेव्याधिरर्द्धमा
 सेनमुचिता । भगएव भगवानित्यस्यानुष्ठुनगोविधः । पद्माभयकरः पद्मव
 र्णः । सिंहासने स्थितः चेदनं मालतासंस्थं विल्वदोषो घृतादनं नैवेद्यं शक
 रस्यपते । दुर्वाभिश्च संयुतं घृतादनं हविस्तत्र पापं संनवतिहरेत् ॥ १५६

नक्षत्रव्याधिरर्द्धमासेन मुचिता । पद्मवरोऽप्यसंस्थः पद्मगर्भसमश्च
 ततः । अथ मायातिभत्रस्य अर्घ्यमात्रिष्ववज्जजः कर्पूरं कुंकुमं गंधं पुष्पं
 धूपकं सज्जं घृतगुग्गुलुधूपोत्रनैवेद्यं घृतपायसं । होमद्रव्यं घृतान्नं स्या
 द्योत्यन्नेन वलिहरेत् । हस्ते समुत्थितो व्याधिरत्र वरात्रेण मुचिता । उडु
 समितिहिरण्यस्तूपो गायत्रिदितो जपेत् । रक्तं गंधं कुंकुमं च पुष्पं राजीव
 वसंजकं । संगंधगुग्गुलुधूपो नैवेद्यं घृतपायसं । मधुपुष्पं तिलाज्यान्नं
 दुर्वाभिः सहितं हविः । राउ शर्करमध्याम्य पिष्णु न वलिहरेत् । चित्राया
 मुत्थितो व्याधिरर्द्धशरात्रेण मुचिता । चित्रदेवानां मित्यस्य त्वष्टा नुष
 प्य पितामहः । अक्षसूत्राभयकरश्चित्रवर्णा शिवेत् । सक्तुं कुमागरु

मशाः १५७ गंधकुं सुमंचित्रवर्णकानैवे घंमोदकात्ताज्यं चित्रान्तं सद्यंत हविः तदन्नेन
 वलिदद्यात्सर्वसंगापनुत्तये। स्वात्पक्षे चोत्थितो व्याधिः सर्वदानि धनद्रवः
 एकद्वित्रिवतुः पंचमासेषां पितृभ्यो च तिस्रः पितृभ्यो च तिस्रः स्पृगायत्री मरु
 दंगिराः खद्रा च मरुधरः कृष्णा गंधः कृष्णा गरुभृशः पुष्पदमनकं धूपे व
 दना गुरुगुगुलुः नैवे घं पायसं साज्यं हविस्तनपति हरेत्। द्विदेव भेषजे
 व्याधिर्मसि नैकेन भुजितं। त्रिदेव भेषजे व्याधिर्मसि नैकेन भुजितं। त्रिदेव भेषजे
 मधुघदक्षणी द्राग्रीतपो ध्याने च पूर्वयता आस्वेजं कुमे गंधतयोः पुष्प
 संगं हविः देवदारुस्तपो धूपे नैवे घं च तपायसं तदेवात्तं हविस्तत्रावत्रा
 न्नैव वलिहरेत्। मित्रभेषजे चोत्थितो व्याधिर्दशरात्रेण भुजितं। मित्रभेषजे

त्रिदेव भेषजे व्याधिर्मसि नैकेन भुजितं। त्रिदेव भेषजे व्याधिर्मसि नैकेन भुजितं। त्रिदेव भेषजे
 देवताः। भुजितं। त्रिदेव भेषजे व्याधिर्मसि नैकेन भुजितं। त्रिदेव भेषजे व्याधिर्मसि नैकेन भुजितं। त्रिदेव भेषजे
 रीकारं पुष्पं धूपं च चंदनं नैवे घं पायसं साज्यं हविः कोटं वस्त्रं रा
 वलिस्तत्र प्रदातव्यं मधुशक्ती रपायसाद्यतं पूरकमाषान्नुमुद्रं
 भेषजं सुतं। ज्येष्ठाया मुत्थितो व्याधिर्मसि नैकेन भुजितं। त्रिदेव भेषजे व्याधिर्मसि नैकेन भुजितं। त्रिदेव भेषजे
 समेकं वा मुचलवनं सशयः। इंदव रतिमत्र स्पृगायत्री दशरात्रे
 षिः। इंद्राय पूर्ववदं धूपं चंदनं सुभं शुभं। कपूरं धूपे नैवे घं चित्रा
 नं सुमना हरं हविस्तं सूखां कंदं मधुकंदं मुपायसां विचित्रं पुष्पं
 घ्नदध्यन्नेन वलिहरेत्। मूलभेषजे चोत्थितो व्याधिर्मसि नैकेन भुजितं। त्रिदेव भेषजे

म-शाः तिरस्वद्रुचर्मधरः कृष्णः करालवनः प्रभुः। मोक्षरतोस्पवगायत्रीधः
 रकंरावोयनैर्कतिः। गंधः कृष्णगन्धः पुष्पपद्मं नीलोत्पलं शुभं च
 पः कृष्णगन्धः। मिश्रात्रसुपहारकं तदेवं नृहविस्तत्रमापन्नेन
 वलिंहरतयारिभेचोत्पत्तौ व्याधिः। रोगिरा निधनप्रदः। विमुच्य
 यदा मासैर्द्विपुट्यसपभिः। आयायस्वेतिमं तस्यगायत्रीवर
 जोजले। सुवर्णादिभुजः। पदाभिरागंधस्तु चंदनापद्मशैलेषु
 धूपोन्नयैवेद्यं चतयापसाहविमसूरपिष्ठाक्षेतदन्नैर्नयतिहरत
 विभ्वभेचोत्पत्तौ व्याधिः। मासैर्न मुच्यतां विभ्वदेवा सशप
 तगायत्र्याविष्ठादेवतायाः। मन्त्रमयं माजवरदश्रुकरासनः।

वंशः। मलेपुष्पधूपसद्यतगुगुलुः। नैवेद्यपाप्मांश्चान्नहविरप्यत
 यहासमाद्रा। त्वलेः सादृतदन्नैर्नयतिहरत। श्वरौ वंशितो व्या
 धिर्दशरात्रे। मुच्यतां विभ्वेतिमं तस्यगायत्रीप्रजोहरिः। शीतो
 वरः कृष्णपरीः। शरववक्रगदाभुजः। चंदनमालतीपुष्पधूपकपूरगु
 गुलुः। शाल्पत्रेषु सोपेतमक्षमोज्ज्वादिभिः सह नैवेद्यं हविरप्यत
 त्यायसेनवलिंहरत। तस्यभेचोत्पत्तौ व्याधिर्दशरात्रे। मुच्यतां विभ्व
 तामिहमेवस्यानुषु। आसीवसुस्ततः। चापवाराधरः शुक्लगंधक
 रं चंदनं। वारिजगुगुलुधूपनैवेद्यं चतयापसाहविमसूरपिष्ठाक्षेत
 मिद्रुज्ज्वायससपुतोलुङ्कादूपमध्याह्नतपिष्ठवलिहरत। वा

भ.शा.
१५८

रुसोचोस्थितोव्याधिरषरात्रेरासुंचतिरमेमेवरुसोरत्यस्यगाय
त्रीकरावचारिपः।नागपाशधरःश्रीमान्वररत्नविभूषितः।मकरस्थो
गुरुगंधपुष्पचकमलोत्पलकपर्पूरचंदनधूपानैवेद्यतपोतिका
हृदयरश्वत्यसमिधश्चित्रान्नैवलिहरेताश्रुतपादभवेद्याधिसर्व
दानिधनप्रदः।अथवावहुभिमीसादिवसेवीविमुचति।वामपादकरमृ
त्पामाकाशत्वपरदमे।प्रसार्यप्राजलिः।सासादीश्वरचितमोयितः।शान्त
निरित्यस्याजपाङ्गमेतच्चतुराननः।कुंकुमचंदनेगंधपुष्पश्वताईसम
धूपः।शताषधामिश्रीनैवेद्यदधिपायसं।हविःकृष्णोऽंगुः।स्यादध्म
नेनचलिहरेता।अहिर्बुध्मेभवेद्याधिसादमासेनमुंचति।नमस्तेरुद्र

राम
१५८

इत्यपसर्वतत्रैवसंस्थिता।गंधचंदनकर्पूरपुष्पपद्मत्यलेसुमे।स
वित्त्वगुरालुधूंनैवेद्यतपायसं।मुद्रमाषतिलान्नाज्यपक्ववीहिम
मेहविः।पूषाचंदयतांभोजवरोभोजधरः।सुमः।रक्तचंदनगंधोत्रपुष्प
मेदारसेतुकाधूपस्तगुरालुः।साज्यनैवेद्यतपायसं।हविस्तदयसज
लदध्मन्नैवलिहरेताभूतेशानुगतायस्माद्रोगनायमहात्वरारोगादस्मा
च्चमात्राहित्यरहीत्वोत्तमवलि।जन्मसाधिसुनक्षत्रराशिलग्रेषुयम
चंद्रेषुत्यरनैधनतारकेषुमचंद्रचरोगत्यतोमत्सु।रविमघाद्वादश
नांसोमविशारवैकादशीनामोमाद्राघचमीनांबुधोत्तराषाढातृती
यानांगुरुशतमिषकूषष्ठीना।शुक्राश्विन्यजमीनाशनपूषाषा

म. शा:

१६

ठानवमीनाचयोगे मृत्युः भरणं नुराधावाचेद्रवौ ॥ आर्द्रोत्तराषाढा वासो
मेमघाशतमिषवाभौ मेमः अश्विनीचिशाखावायुधेज्यैष्ठा मृगशिरोगा
रौ श्रवणा आश्लेषा मृगशिरः पूर्वाभाद्रपदाहस्तोवाशनौ चेन्मूलयोगः अतो
चोक्तास्तिथिवारक्षशातयो विस्तृताः कार्याः अथ तिथिवारक्षशुसाधारणाः
प्रयोगः मासपक्षाक्षिप्रख्यममासन्नस्पष्टाधेर्जीवशरीराविरोधेन स
मूलनाशार्थममुकनक्षत्रामुकदेवतामंत्रेण प्रपेकारिष्यति सकलमा
प्राप्ताप्यसहस्रायुतायतमं संवत्सायुस्तनुराततदेवतामंत्रेण प्रपे
कारित्यार्त्तकारयित्वा यामासपक्षाक्षिप्रख्यममासन्नं व्याधेर्जीव
नक्षत्राविरोधेन समूलनिवृत्तयेत्युक्तं शातकारिष्यति सकलमा

अपः

मौनपूजायाः पूर्ववर्गाते कथाऽवाप्यं प्रजयेतातत आचार्यो ममाते उले
नुरस्मन्मूलकत्वात् तत्र हेमात्तत्र नक्षत्रदेवतायम्बह्वयपरिवृतावक्षमाशा
तत्र द्रुधधूपादिभिः प्रजयेतातर्दशां न्याधान्येकुमसंस्थाप्य जले
नाप्रयगंधसर्वापधाद्वाप हस्तपंचत्व कुसुमसमूहं लपचरत्नपद
गव्यहिरापनि तत्र नमः स्निह्यायुस्त्रयैनावेक्ष्य सर्वसमुद्रा इति तत्र
तीर्थीन्यावात्यतत्वायामीत तत्र वै रुद्रामावात्य संपूज्याग्नेग्रहोश्च
प्रतिष्ठाप्य भागोते तत्र नक्षत्रदेवतामंत्रेणातत्र द्रव्यं रावाप्येतरसह
स्नाप्येतरशताप्याविंशत्यन्यत संख्यया होमं कृत्या शांतिकलशेन य
जमानाभिषेकै विहितं तं प्रतिमारागी ब्रह्मरायदद्यात् उक्तं धाम्ना

मः शाः
१६१

वंचेदने पुष्पाभावेशत पत्रे धूपामावे गुग्गुलुः । नैवेद्याभावे च तोदने होमद्र
व्याभावे तिला मेत्रा वित्ताने गायत्री अथोत्तरसहस्रं मत्सु निर्देशो अथोत्तर
रशतमन्पद्मा जुहुयात् । ततः कुशादेकैर्बरुणासक्तैः पुराणामेत्रैश्चाभिषे
कं कुयात् । पूर्णद्रुति वसोक्षरांचदुत्वा शोति पाठं कृत्वा अशिषेद चा
ना । अतः सर्वशोतिर्भवति तत आचाया य सुवर्ता प्रतिमो वस्त्रयुग्मेन
वेष्टितां स च स्मरां सालेकारा दधात् । उत्तरं म्यापि दाक्षिणां दधात् । प्रा
क्षरां च मोजयेत् ॥ इति रोगोत्पत्तिशोतिप्रयोगः ॥ ॥ नदनरत्न वि
त्ता सर्वे न क्षुण्णशोतिपुण्यया यमादेशेन होमोत्तरशतसंख्याः व
न्ति । अतस्तत्रैव देवतायै सा विहीमा वशिष्ठः प्रमत्ताः कृदिदम्यनात्

चतुर्वर्गवक्षते अत्र राहिराशिपुन आश्लेषाः पूर्वा कृता स्वाती विशाख तुरीया
ज्येष्ठा मूलोत्तराषाढा पूर्वाभाद्रपदोत्तराभाद्रपदा सुघतमेव होमद्र
राधा सुवल्गिरपिते नैवान्यत्र तु होमेव लोचविशेषस्तत्र तत्र वक्षते ।
शेषाः - न्यादक्रमेण दुग्धाक्तैः क्षारवृक्षसमिधो होमो दध्यो दने व
क्ताः स्तिलाः १ घृतं दध्यो दनं च क्षारा चैव लो मुद्रति लाः १ घृतमध
क्ता अक्षता होमि गंधमाल्यो दनं वलो ७ गंधमाल्यो दनं वलो मिक्षा
घृताक्ता अक्षत तिला होमे अक्षत तिला वलो १ गंधपुष्पाणि वलो १ त
लमाषाः १३ गंधपुष्पं वलो १३ जलमुत होमे सघृता मुद्रा वलो १४ गंध
पुष्पाणि वलो १५ दुग्धान्न गंधमाल्यानि वलो १६ ७ गंधमाल्यं वलो १८ पा

म.शा.
१६२

य संवलो १८ शालयो होमे पाय संवलो १२० होमे पाय संवलो २१ वा जातता हो
मे गंधपुष्पा शिवलो २२ अश्वत्थस मि धो हो मे घ ता क्त मुक्ता वलो २३ जलपुष्पा
शि हो मे पाय संवलो २४ गंधमाल्योदन वलो २५ गंधपुष्पा शिवलो २६ घ ता
क्ता मला हो मे गंधपुष्पा शिवलो २७ अयं च नक्षत्रेषु जरा घात तत्रा विष्वा निष्ठका
लः तत्रा श्वि च न्यादिषु पंचविंशतिः २५ एकविंशतिः २१ एकविंशति २१ न वट
न वट दशमलुः मलुः विंशतिः एकविंशतिः २१ विकल्पतो मासा द्यौः सप्तविं
शतिः २० सप्त अष्टौ दश १० अष्टौ च अष्टाविंशतिः २८ एकविंशतिः २१ विं
शतिः २० विंशतिः विंशतिः २ पंचविंशतिः २५ विकल्पतः पक्षत्रयो दशदि
न मासाः दश ११ दश १० दश १० अष्टाविंशति २८ दिनानि क्रमात् ३

राम
१६२

अंते सप्त आशु पाम धा पूर्वा पूर्वा माद्र पदा सु पक्षे मत्कर पि स मा व्यते ॥
अपग्रह राशो मत्स्यपु राशो होरा योग्य स्पत यस्प नक्षत्रे वा निशा क
रा प्रा रा सं देह मा प्रो तिस द्यो मर रा म्छति । य स त्रि जन्म न क्षत्रे ग्स्प ते
राशि मा स्करो त ज्ञाना न भवेत्सा जये जनाः शास्त्रि वा र्जताः । य स्प राशिः समा
सा घ म वेद्र ह रा सं भवः । त स्प च्छानं प्रवक्षामि मंत्रौ पधिस म न्वितो चंद्रो
परा गे सं प्राप्ते कृत्वा वा ह्य रा वाचनं । स पूज्य चतुरो विप्रान् शुक्ल सान्या तु ले
प नैः । पूर्व मे यो परा ग स्प स मानी यौ पधा दिके । स्या पये चतुरः कुं मान ग्मतः सा
गरा ति चा ग जा श्वर ध्या वल्मीक संग मा दू र गो तुला ता रा ज द्वा र प्र दे शा द्वा
मृ द मानी य नि क्षि पे त । पंच ग व्यं पंच र त पंच व क् पंच प ह्न वे । रो च कं प

जन्म दशमे को विंशति ता नु २ जन्म वि ५

म. शा.
१६३

प्रकंशं खं कुं कुं मं रक्तचंदनं। शुद्धस्फटिकजीर्णं वुसितसर्वपणोक्तुलात्।
मधुकंदेवदारुचविष्कृतांशतावरी। बलांसहदेववनिशाहितपमे
वचाशतत्सर्वविनिस्तप्यकुंभेधावाहयेत्कराच। सर्वसमुद्रासरितस्तीर्था
निजलदानदाः। आयांतु यजमानस्य दुरितक्षयकारकाः। गंगेचपमुनेचै
वेति यो सो यजधरो देव आदित्यानां प्रभुर्मतः। सहस्रनवनखंदो ग्रहपीठं
व्यपोहतु। मुख्यमः सर्वदेवानां स प्राचिरेव तृतीया चंद्रो पराग संभ्रतो
ग्रहपीठं व्यपोहतु। यः कर्मसाक्षी लोकानां धर्मागृहिषवाहनः। यमश्च गेम
दो परागो त्याग्रहरस्तोगराधिपः। साक्षात् ज्ञानसंमप्रभः। खड्गह
स्तातिमादृष्यग्रहनाशपाशधरो देवः सदा मकरवाहनः। चंद्रो परागव्य

नुषेवसुतोमः। पोहतु। वायोरूपोऽलोकानः सदा। समुद्रापापाः। अंद्रो
परागो त्याग्रयो सो निधिः। तितैवः सः शुभ्रल नदाधरः। चंद्रो परागडंतध
दो मेव्यपोहतु। यो साधिदुधरो देवः पितृकीदृषवाहनः। चंद्रो परागपापा
नितिनारयतुशंकरः। त्रैलोक्येयानिभूतानि स्थापराणि चराणि च। प्रहृवि
स्वर्करुद्राश्च दहंतु ममपातकं। एवमावाहयेत्कुमात्रमंत्रैरभिश्च्यवातरीः।
एतानेव तप्यामत्रास्वर्गापदेविलेखयेत्। ताम्रपदेषवालो र्वनव्ययसंत
थैयव। मस्तकेयजमानस्य निदधुस्तो द्विजोत्तमाः। कलशः। नद्रव्यसंयुक्ता
नूना नारूप्यसमन्वितान्। ग्रहीत्यास्यापयेदूढं भद्रपीठोपरिस्थितो। प्र
वेत्तैरेवमंत्रैश्च यजमानं द्विजोत्तमाः। अभिषेकं ततः। कुर्युर्मंत्रैर्यरासूक्तं

मःशा

१६५

तूनारिपुत्रंभयोःशोऽन्तवर्षतेयत्रतत्रशस्त्रभयंभवेत्।अंगारपांसुवर्षेगान
गरंतद्दिनश्चपति।मज्जास्थिस्नेहमासानांजनमारभयंभवेत्।फलपुष्पतथा
धान्यंपुरेणातिमयायत्त।पांसुजंतूपलानांचवर्षतोगजंभयोःछिद्रावात्र
प्रवर्षेणासस्यानामीतिवर्द्धने।विरजस्करवोव्यभ्रेपदाद्यायानदृश्यते।दृश्यते
तुप्रतीपावातत्रदेशेभयंभवेत्।प्रतीपाप्रतिकूलाद्याविपरीतव्यामेत्यर्थः।
निरम्बेवातपारात्रोष्येतेयाम्यात्ररेणात्तु।उंद्रापुधंतपादप्याउक्तापानंतयेव
चदिग्दाहपरिघोषोवैगंधर्वनगरंतथा।परचक्रमयावंधादेशोपद्रवमेव।राम
चासूयेंदुपुत्रंभयसमीरानांपागस्तु।काप्याविधिबहिर्तेद्र।धान्यान्त१६५
गोकाचनदाक्षराश्चदेयादिजानामघनागहेतीति॥इतिवृष्टिवैकत

शोऽन्त...अथाग्निप्रेकृतशोऽन्तःगर्गउवाच॥॥अग्निःप्रदीप्यते।यत्ररा
ष्ट्रेभ्यःशमनिधनः।नदीप्यतेपंधनंस्तद्राष्ट्रेपाउयन्तुप।जलदाइश्च
वंशेवातथाद्रात्रंमृदासुधा।प्रसादतोरसाद्वारंनृपवश्मस्त्रालय।
सुतानियत्रदृश्येतेतत्रराजःभयंवदेत्।विघ्नतावापदत्येतेतत्रापिनृपतर्भ
यो।अनैशानितमांसिस्फुर्विनापांसुरजासिच।धूमश्चानग्निजोपत्रतत्रवि
घान्महामयेतडिद्विनाभ्रेगगनेभयेस्यादृष्टिवर्जिते।दिवासतारंगग
नेतयेवभयमादिशेत्।ग्रहनपुत्रवैरुत्येताराविकृतिदर्शने।पुत्रपाह
नदारेषुचतुष्पदगहेषुचास्वभावाद्वापिहीयेतधेनुवत्सादिकंचपत्तला
हापुधविकारःस्यान्तेत्रसंभाममःदिशेत्।त्रिरात्रोपोषितस्तत्रपुरोधाः

मःशाः
१६६

सुसमाहितः समिद्धिस्तारवृक्षाराणो सर्पवैश्वघतेन वा होमेन कुर्यादग्नि
मेवैवाह्यगोश्चैव भोजयेत्। दधात्कवरांचतः। द्विजेभ्यो गाश्चैव वस्त्राणि त
धामुवंच। एषं कृतं तत्समुपैति नाशयदग्निवैकृत्य भवं द्विजेन्द्र॥ ॥ इत्यग्नौ वै
कृतशोतिः॥ ॥ अथ प्रतिमा एवैकृतशोतिः॥ गगः॥ ॥ देवतार्चाः प्रन्यस्त
तिवेषेते प्रजुलेति वा आरंभेति च रोदेति प्रस्विज्येति हसति वा उन्निषंति
निषीदंति प्रधावन्ति रमेति चामजोतिरुक्तातिभूत्तामानुपाशो मया बहः
प्रत्यक्ष्णवावतिष्ठेति स्थानात्स्थानेभ्यमंति वा वसेत्यथिन्तया धूमस्त
हरन्ते तेषां वसो। एवमाद्यान् दृश्यंते तेषां काराः सह जोष्यन्ते। त्रिणा पत
नचित्रेषु तत्र वासनरोचते। राज्ञो वा व्यसनेन तत्र सच देशात्तत्र पतति।

वया वास्तु चोत्पातान् दृष्ट्वा दशानयेय देवयात्रोत्पाता यत्तु सहितो जाते
। विना साहसधर्मगातत्र वासनरोचयेत्। पशूनां रुद्रजे ज्ञेयेन पारां लोक
पालजे रुद्रजे रुद्रजात्मास्तन्मन्त्रैकृतं पशुभयदमित्यर्थः एवैसर्वजाति
ज्ञातव्या ज्ञेयसेनापतीनां च पत्न्यास्तं दविशारवजो लोकानां विष्मत्स्विद
विश्वकर्मसमुद्रये। विना यको ह्यपज्ञे मंगरा नो सेवका यच देय हंत चयाः
प्रेष्यां देवस्त्री पुनर्पस्त्रियः। यास्तु देवेषु विज्ञेये गृहारा मे वना न्यथा। देवता
चधिकारे पुष्कतिवेत्ता पुरोहितः। देवता चोत्तु गत्यो वै स्नाता माघा घभूषये
त्। पूजयेत्तामहमागं गंधमाल्यान्त्रसंपदा। मधुपर्कैराविधिवदुपनिष
दनंतरं तद्विन्नगेन चमंत्रेण स्थालीपाके पथापि धि। पुरोधानुद्गुयादौ

स्य

म.शाः
१६७

सप्तमत्रमतेदितः। विप्रं पूज्यामधुराज्यानेः सदक्षिणोः सप्तदिनेनरेंद्रा।
प्रा। नेषमद्विद्वितीगोप्रदानेः सकौचनेः शांतिसुपेतिपापशयद्रुतशांति
उदेवताप्रतिमावेकतशांतिः॥ ॥ अथाकस्मिकप्रासादपतनादिशांतिः॥
॥ गार्गः। प्रसादतोखादालहारप्राकारवेश्मनां अनिमित्ततुपतनेदृढानोरा
जमृत्यवे स्नसावापधूमेनदिशापत्रसमानुलाः। आदिसश्वदः ताराश्रवि
वराभयवृद्धपोराक्षसायत्रदृश्यतेब्राह्मणाः। श्रुविधर्मिणाः। अतयश्रुवि।
पर्यस्ता अपूज्यपूजयेजनः। नक्षत्राणां विषयान्तिनन्महेद्रपलक्षणां क रा न
तदयोपरागोचरिद्वंवाशशिक्षुर्ग्योः। ग्रहक्षविकृति यत्रतत्रापि १६७
मयमादिशेत्। स्त्रिपश्चकलहायतेवाला निघ्नतिवालकान्। क्रियारा

मुचितानांचविधिर्निर्यत्रदृश्यते। अग्निर्यत्रनदृश्येतहयमानाथशाम्पति
॥ क्रव्यादावायसावाहायातिबोत्ररतस्तथा। पुराणाकुंभाः। अवेतेववदयो
वा विलेपते। मंगल धनयोयत्रनश्यतेसमेततः। सुवर्णवर्धतेवाथ
प्रोत्साहेसतिनिदि ताः। नदेवतेषुवर्ततेपथावद्वाहरोषुवा। मदघोषा
शिवाधानिवाधतेविस्वराशिचगुरुमित्रद्विषायत्रशत्रुषुपरताः सदावा
ह्यरान्सुहृदोमातान्जनोयत्रावमन्यते। शांतिमंगलेहमेषुनास्तिव्यत्र
मन्यते। यज्ञावाम्नि यतेतत्राथवादेशोविनश्यतिराशोविनाशोसं प्राप्तेनिमि
तानिनिबोधमेवाह्यरान्प्रप्यमद्वेषिवाह्यरांश्चविनिंदति। ब्राह्मरा

५. ५५:

[illegible]

वैकुण्ठसूक्तं श्रद्धां योताद नैकां दुष्टं न विधीनं न भुङ्क्ते यो ज्ञातं ते मातस्याः
जयोत्तमीः कीर्तिः सुख्यज्जायता ॥ इति श्रीसूरदेवात् ॥ अथ यन्मायारूपोऽयं
तिः ॥ जगद्विधायां प्रविशति यः सारण्यप्रजायां हराः ॥ अरण्येधातिव्याप्त्याः
स्य लेयंति जलोन्मवाः ॥ स्थलजावाजले योतधोरवालकाः ॥ भयाभाजहं गुरुरहं शिवा
श्चाप्यहं प्रहः ॥ देवरात्रिचत्वारिणां वापि देवभराः ॥ यन्मासु जतिग्रानवातः शीघ्र
तस्मिन्निदिशते ॥ इत्यतस्मिन्नेह गामतिशेयः ॥ दक्षचत्वारिणां वापि दिवाचगः ॥ यो
म्यासु जतिवातश्चोत्थानस्य निदिवासं तिस्र्यसु मंडला निवकुर्वते ॥ वासुते विसृ
यन्नेतदप्रेतफलेन नेत ॥ प्रदोषकुक्कुटयोवातो द्वे संते वापिका किलः ॥ अकीदृश कीर्ति
मुखं स्तदामात्यभयं येदेत ॥ गहं कपोतः प्रविशेत्कुम्भाद्यनुविलीयते ॥ मधुव
मङ्गिकानुप्युङ्गि ॥ त्कृते हते न वेत्त ॥ प्राकारद्वारगेहेषु तोरणाय शायी ॥ यधुर्कितुं

۷۲

[illegible]

यत्तमातस्यानुस्तरता आवापोवेद प्रातःसाहस्रांसीपमकमनताः प्राज्यान्विभ्यस्यतीद ॥ ध्यातृधिता
नीमानेनेदगताशततदर्थनईवागजतमीवेदगां स्यापमवर्गगातेपातायवाप्यतीपायाइताकथः
एवेकतेमअंग्रातःकाकागयविनागती ॥ २ ॥ तिगमेसंहिताकाकाकेमेयुनदर्शनीदर्शतिः ॥ सूर्या
सिसनृवलापवायससंख्यम्यादनिःशवावामशराजंयुनीन ॥ ३ ॥ प्ररायकाअंगनावेत्सूर
काकावेधभतत्रनिर्दिशतानर्दतीरगवागोयताश्चतसुराख्येनरोवायससंख्येवधवेध
नमाह पाताप्रतिवेद्रेप्रातःसंवायसःस्यरातयाहअर्थरातितयामरुगएत्तरावविनिर्दि
शेत्तमासैपवभिरयास्यनिशाभाः फलमादिशतातादनादिफलसंङ्गः प्राक्तमत्रमभायुभायो
तितत्रप्रकुवांतशास्त्रदृष्टकर्मरामानयभासस्नात्वाशिवलिगंतिशेख्यतानत्वासेपूज
तिगंतुस्तत्वायां रयातीनपि ॥ ४ ॥ नन्दनैनांदववायसेभ्यावलिसेवेत ॥ रातेअरदिनेनाह
एकंतेसुभमदिग्दृष्टमानेनयस्त्राणि अहतातिनकानिचयवैहिकमयोगेनस्यापयेच्चयय

भा.शा. कए वरु। भा.य हस्यप्रमाराणस्वापुंनचक्रायसायवैव्याकास्तेनचस्वापुंनचक्रायवैव्याकास्तेन
 १२ श्रीवमथापनस्यायास्यां व। विहृतस्वरे। नचस्तिचन्येसकौचमथमरविनाशनाविहृतिह्वे वा
 राणा वा न्याहुसकवेराकौवेव्याकास्तेनामा। मीणायाञ्चितमववा अस्तहमवचतुपुनमध्यन
 एजयेत्। भा.हं धं कम्पवर्त्तव्यममायनचतपत्र। मक्तमोगमवचन्यामवचनसमान्वितो लोह
 डेवतुवीकुं एजयन्त्रयवर्त्तकां पालनचस्तिपरावैव्यासु गीतयथमवचनसमान्वितो लोह
 ताप्पदानोनासमेवेत। अक्रान्तमन्युत्तयोम्यापवचनसमान्वितो लोहतापदानोनासमेवेत
 वसुतावितो म्यापयत्तत्र विरोधतयातिमरस्वमेवेति। तन्मनसवी न्येव विरोधतया
 पत्ता कृतिस्त्ववयगीनमभापुनामन्युत्तयोम्यापवचनसमान्वितो लोहतापदानोनासमेवेत
 एव हाणा विरोधतयातिमरस्वमेवेति। तन्मनसवी न्येव विरोधतया पत्ता कृतिस्त्ववयगीन
 मभापुनामन्युत्तयोम्यापवचनसमान्वितो लोहतापदानोनासमेवेत। तन्मनसवी न्येव विरोधतया

वयममुनचक्रकृति। भा.शा. मयारुतेकीवसाम्पयमववा। अक्रतिह्वेनमसम। अक्रतिह्वेनमसम। अक्रतिह्वेनमसम।
 १३ वयममुनचक्रकृति। भा.शा. मयारुतेकीवसाम्पयमववा। अक्रतिह्वेनमसम। अक्रतिह्वेनमसम। अक्रतिह्वेनमसम।
 वयममुनचक्रकृति। भा.शा. मयारुतेकीवसाम्पयमववा। अक्रतिह्वेनमसम। अक्रतिह्वेनमसम। अक्रतिह्वेनमसम।
 वयममुनचक्रकृति। भा.शा. मयारुतेकीवसाम्पयमववा। अक्रतिह्वेनमसम। अक्रतिह्वेनमसम। अक्रतिह्वेनमसम।
 वयममुनचक्रकृति। भा.शा. मयारुतेकीवसाम्पयमववा। अक्रतिह्वेनमसम। अक्रतिह्वेनमसम। अक्रतिह्वेनमसम।
 वयममुनचक्रकृति। भा.शा. मयारुतेकीवसाम्पयमववा। अक्रतिह्वेनमसम। अक्रतिह्वेनमसम। अक्रतिह्वेनमसम।
 वयममुनचक्रकृति। भा.शा. मयारुतेकीवसाम्पयमववा। अक्रतिह्वेनमसम। अक्रतिह्वेनमसम। अक्रतिह्वेनमसम।
 वयममुनचक्रकृति। भा.शा. मयारुतेकीवसाम्पयमववा। अक्रतिह्वेनमसम। अक्रतिह्वेनमसम। अक्रतिह्वेनमसम।
 वयममुनचक्रकृति। भा.शा. मयारुतेकीवसाम्पयमववा। अक्रतिह्वेनमसम। अक्रतिह्वेनमसम। अक्रतिह्वेनमसम।
 वयममुनचक्रकृति। भा.शा. मयारुतेकीवसाम्पयमववा। अक्रतिह्वेनमसम। अक्रतिह्वेनमसम। अक्रतिह्वेनमसम।

भाः प्राः नदघादक्षिरायायुताय धावितानु सारेरान्दनाधिसस्यके ल्य ना । अन्वाध्यायश्रोत्रि पता
 गोदद्यात्कुटुम्बिनेपस्मात्त्रययिवीसधा पेनोवैक ससन्निभे सर्वस्वकहरे नित्यमतः शान्तिप्रयत्नम् ।
 ब्राह्मणोपनिषदः पथा शक्ताचरक्षणा ब्राह्मणान् भाजयेत् श्राद्धात्तवाचन पर्वका एव
 पः कुरुते सम्पूजितस्माद्देवात्रमुच्यते ॥ रतिकामैश्वर्यशान्तिः ॥ अद्भुतसागरनारदः । भा
 ना विरगते वा घस्यगोः संप्रसयते । मरणांतस्य निदिष्टं यस्मिन् सेवेने शयः । अतः शान्तिप्रय
 स्यामियेन संपद्यते शुभां प्रस्तुतांतत्तृणादेवतंगां विप्रा यदा पयेत् । ततो रोमप्रकुंभीतघ
 ता क्रैराजमर्घ्ये । आहुतीनां घृताक्तानामपूतं जुहुयात् । ततः सोपवासः प्रवर्त्तयेत् ।
 विप्राय हस्तिराजं । अश्वपुमं यवं चैव । सस्ववर्त्तयेत् । प्रराय यदा । अष्टद्वयं तमेवराततः शान्तिर्भवेत् ।
 हितगमिणां प्रस्तुताव उवाच । बरोच विशेषतः । माघमासे यथैव प्रसवे । नदिधाम
 शान्तिहेगावः प्रसवेत्स्वामिने । मरुदायकाः । जंगमस्याचरेत् । तस्य चाचरेत् । वा म जंगम

नाव । प गमो भवेत् । त्यागं विवासादानं वा । कृत्वाप्यामुमुमेतमेतत् । व उवा
 त् । नैगि । सुमन्त्र । ते । विज्ञास्यं विरुते वापि । पृथु सैन्ध्रिये तव । विपानिषु च गच्छ । त
 मन्त्रे । नाना । अन्धजने । रोस्य नर्त्तयतां वा । ज्ञातिभ्यो नाना । मर्घ्यं मय्युक्तं । भाजीरमस्यश्चान
 न । नयादु । इकान् । स्वजातिवि । शिताशनाः । अकालजो मरुदोद्योश्च । तृष्यान्मृग
 ता । प्रसता । भयेते स्माद्देव । नुश्वातो विशेषतः । अध्यानं दानं नृणां हृदये तु यं तुं पिबेद्य
 वाध । नो । तु सुनीधे । तु रयापिवा । तिर्ष्यको नौ । मानुषी वा । परत्वं कागमो भवेत् ।
 मातुषी । मा । तु यः । तस्येति । प्राणिनां यदि । विरुते वा । प्रसवेने परवकागमं वेदेत् ।
 तासां । नव । ते । न कार्यं । विज्ञानता । तर्पयेद्वा । सृणां । श्वेवजपे । होमोश्च । कार्ये । ताम् ।
 तस्ये । पर । सशोभनै । सजाव । कार्यी । त्रिदिवैकतानां । धातुस्तथे । विधिना । वकापी । दे
 त । तस्ये । व । विज्ञे । मरुति । गां । वत्तं । वामुशले । वापि । स्फुटते । वापु । लला । वत्तं । दत्तं । नये

२. शो
१. ५५

वर्तमानां सांस्कृतिकानां तेषां अस्ति शिवांगी । इति शेषः । ततस्तस्मात्पते पापं निरागिबचनेयं ध्याशौनकाः ।
अथयदास्वमहाककुंभस्यात्तीक्ष्णमायासोऽजकुं लविवाशेवाभा ननु तत्रास्मान्नावस्तु जगद्देहकं
श प्रमेजेनेराजवा तिसृयाः प्रसीयते वाहति नैवमाद्यतिरस्यवमाही नितान्यतानि सौतीरद्वेवसाय
इति प्रायश्चित्तो निमं वति । इदं देवताकत्तीहनी चयेकातानी इदेवसा निअभुता नितेयु प्रायश्चित्त
न्य पीइरेवसा निमं वति । इदं विवेवा तस्यात्तीपाकुं कुत्वा पिचमिरात्पाइती नु होतिरं दयसाहा शचीपतये
स्वाहा । श्वराय स्वाहा । सर्वपाप शमनाय स्वाहा । इति व्याहृतिभिश्च पृथक् पृथक् । स एवाग्रहारे
गावासर्गो गच्छति को ते प्र विनाति शरीरे रोहति कृष्ण स्त्रोदरी नमैव शरी नितान्यतानि सर्वातिथ
मरेवसा निअभुता निते प्रायश्चित्तो निमं वति । नां कनु परा मिति स्थानो पाकं इत्वा पचमिराद्या इती
कुं कुं पात्नयमाय स्वाहा । त्रिधा पिपतये स्वाहा । इदं पात्रा न स्वाहा । सर्वपाप शमनाय स्वाहा । इति व्याहृतिभि
श्च पृथक् पृथक् जुहोति । मरुवादिरोदशरस्येति के तथं स्थाति दाता कोऽग्रेण दुधिरस्य वति अस्
ये हि मां भुज्यते इत्येवमाही तिसर्वात्ता सोमं स्वसायभुता निते प्रायश्चित्तो निमं वति । तानि राजानि

ये

एव

तिस्यन्तीपाकुं कुत्वा पचमिरात्पाइती नु होति । सोमाय स्वाहा । ननु तत्राणां पतेये स्वाहा । सीरपाया
ये स्वाहा । श्वराय स्वाहा । सत्पाप शमनाय स्वाहा । इति व्याहृतिभिश्च पृथक् पृथक् जुहोति । अथा
अथ शान्तिगर्गः । अथ शान्तिप्रथमः । मिश्रणाशनकयत्नतः । अथ शान्तो समीपे तु कुं उकुर्यदिधा
नतः । एतवात हस्तमात्रं चेत्यामं वत् । मेखलात्रयसंयुक्त्यातिरस्य पचमिराकुं इत्वा त
रयं वतु वारिकुयीत्तु शमनासार्धहस्तं तथायाममुत्सधं हस्तमात्रकावर्तुलोचतुरां वरे
वानास्थापनाय वाक्कुयीरष्टदले पद्यतं तुलैर्वारिकोपरितन्मध्यपूजयेद्देवस्तुवरी न प्रक
लिते । अथ्वा रूढमहातजः सप्तहस्तमहावत् । अथ्वा रिष्टहरं रं रं देवं तद्वत् । अथ्वा भीदेव
वत् । धीशुवरी न प्रकल्पयेत् । चरुणा च तथिशा न रजते न प्रकल्पितं । यिमं च
लोहेन ताभेगापितये वं च निःसीति च तथा वायुनागं
नैव प्रकल्प

म. ग. ग.

येतामोमे चरुतेनेवकस्येत्सुसमाहितः कवेवंत्वाकपालांश्चैपुष्पानिमुविनसेता। अथा
हनाघपाद्याधर्मधपुष्पादिभुजैः पक्षैश्चनेवमुपजयसीतेपक्षैः। पंचामतेनसपनेच
रेवस्वमेचकैः। सप्रभुकाजिनमितिमेत्रेणावाहनंचरन्। अथश्चघरावितिरुयोसंस्थापने
। मानस्तोकेतिमेत्रेणाप्तानसम्पदपक्षस्येतामुलेव। सीमितेप्यावश्चैवप्रदापयता। पत्ता
पर्वमेदातयस्वस्येतिमेत्रेवित्तरयेतिमेत्रेणाश्चैवयत्नामपादितः। हातवगंधमु
प्यस्त्रीभर्तववाधरसंतिज्याधरपरायण। विशेषतः। अत्रपंतमनेनामने। वरुक्क
मयत्तापर्वमेपज्यविषयविपुत्रेदगाधिपः। संप्रत्यग्रीतोनामपादितः। तादृशेव
विप्रापागकेप्रतिरेतेतिपुत्रमसमायमासंतिज्याधरपरायण। तादृशेव
उत्तातववोपतिगतिनिनिगंधनं। संप्रत्यग्रीतोनामपादितः। तादृशेव
पनिवेदने। संप्रत्यग्रीतोनामपादितः। तादृशेव

स्वरुद्रचरंते। संप्रत्यग्रीतोनामपादितः। तादृशेव
नेकु रुशचापतमिषीरुद्रमहाते। संप्रत्यग्रीतोनामपादितः। तादृशेव
विनाशयाकालेइधरादेवसुहृमांरुपया। नाकावरंरुद्रंरुद्रं। संप्रत्यग्रीतोनामपादितः। तादृशेव
महामामनिकेत। तातवाहनांरुद्रंरुद्रं। संप्रत्यग्रीतोनामपादितः। तादृशेव
रामकराहना। तातवाहनांरुद्रंरुद्रं। संप्रत्यग्रीतोनामपादितः। तादृशेव
। तातवाहनांरुद्रंरुद्रं। संप्रत्यग्रीतोनामपादितः। तादृशेव
शक्त्याचाभु। तातवाहनांरुद्रंरुद्रं। संप्रत्यग्रीतोनामपादितः। तादृशेव
नव्रित्तोचन। तातवाहनांरुद्रंरुद्रं। संप्रत्यग्रीतोनामपादितः। तादृशेव
यत्त। तिलव्रीहियवैश्वप्रत्येकं। तातवाहनांरुद्रंरुद्रं। संप्रत्यग्रीतोनामपादितः। तादृशेव
वाज्यसस्था। तातवाहनांरुद्रंरुद्रं। संप्रत्यग्रीतोनामपादितः। तादृशेव

मः शाः सायम्वाहायापेवेस्वाहाविष्णवेस्वाहासमुन्तायस्वाहा सर्वश्रितनाथायस्वाहा रोवेतायस्वाहा सर्वका
 मफलप्रदायस्वाहा प्रतापतेयस्वाहा सवेत्रहोमः कार्यः अग्निराग्निर्नयतिरत्ना घमसितयते
 यमानायद्दत्तस्वाहा सोमराजरातपतिः एवेसवेत्रहोमविधिः इत्युक्त्वा होमकर्म आचार्यविनिव
 तताशक्तो भवेत्तु मे त्रैराश्वशालो प्रवेशयेत्तु पवित्रं तेति मे त्रैराश्वान् प्राकृवादेतः एष वा
 जंति मे त्रैरातथाश्वान् विस्त्रयेत्मानो मित्रेति मे त्रैरातग्यान् स्थापयेत्तथो एषा इति
 च जुहुयादिति च तथारथो भवेत्तस्य श्रवणे रक्षा तत्रैत्रात्रे मे त्रयपूर्वका असुराः पन्थापयन्ता
 यातु धानाश्चरासः पिशाचा मिश्रगेयविवेता लायागनीति वाकिनी साकिनी च वशाकि
 नो जव्कोरयः अस्वादिष्यन्तां न्ययेव निगन्तुं विमेयरा इत्येखा वति सस्य भूतेभ्यश्च वि
 धानतः अश्वचरन्ति राघुने प्रतिमो वत्स मेयुतो इत्येखा स्वरवमाचायाः प्ररापयेत्तथा
 कर्तव्यतानावदिष्टाभ्यो वस्त्रसंयुतः रथोत्तारिष्टाभ्युक्तः स्रजपतः समाहितः आकृतीः प्र

निमोऽवानां नेदहीनो अनामविधिना कृत्या नो शोतिकं मरुत् अस्वाजानो हतनवव लेपु
 धितलेतथा लस्त्रीः स्थितामन्त्रोचन्यामे विज्यामन्त्रात्तान्तामन्त्रमेयमन्त्रतः
 शोतिमे विध्यति इत्यश्वशोतिः ॥ अय गज शोतिः ॥ ॥ मानेत्कमारुवाव ॥ ॥ अयराजात्र
 कुर्वीत चतुर्थी गजवाजिनो गतिमा मन्त्रानां तदुत्पाता रथोत्तारिकं बलान्विता र
 त्रेयदा त्वश्वशोतिमुचति सद्यः प्रशोतो निर्बराय रास्या न्मदवर्जितः ॥ पहीनगतमस्य
 परिशीरात रुद्धिषा विमाना स्वस्तसंवांगुलान्ध पराक्रमः नखशोभः सदाहीनो न
 ष्टसे होरुयान्वितः ॥ नानाव्याधिसमुत्पानिः पीरुभिः पीडितेयदा अरिषोपनिपातियुत
 योस्यातमेषु च तराशोति प्रकुर्वीत गजरात्तापरो नपः अरिषाद्यश्वमेव वाजिनो
 त्वस्येत सदा पुद्गरेषु च तद्योतयो शोतिं चकारयेत्ताराश्वमेव वाजिनो मे उपचतुर
 स्तकाद्वा दशरत्निमानेन सस्मिते कारयेत्तु धीः वा कुप्रमारां मध्येतु यानिना भिसमुज्ज

कुशुभ

ले कुशुभे खले कुर्यात्तत्वाचतुरस्त्रकं तत्तुरस्तादृश्यातः पञ्चमे चोचरेतया चतुरस्त्रततः
 माः शाः कुपीहस्तप्रमायाके कोरोषुचतया कुपीहस्तवाचतुरस्त्रकं अकुर्वीरपालाशवत्वाश्वख
 वरेरपि औदुवरअपा मागेलमिस्त्रतत्रतुवा मध्ये सर्वसमिद्धिवापालाशोवाचतुरस्त्रकं तति
 तत इललाजामिस्त्रकसिद्धार्थशासिभिः नवेरभिल्लिमधुक्तेर्मध्ये सर्ववितिस्त्रितिः इत्वा नपप
 सचिवद्यतेनमधुनापिवाकोरोषुचतयासनमध्ये तकलेशरपास्यापयेततः कुमानाया
 यासुदिस्तुवावस्त्रसुमेनमं कनारसंवायधिसमन्विता नमवैरत्नतायुग्मागंधमुप्यार
 कर्गपाहस्तावरप्रमायातुहहकुं मेतुमधमे। तीर्थादकनसंयत्तामवैरत्नायधिरपाचतुरः क
 योतत्रचतुर्थस्यस्मृततः कर्मायुवयु न्यायं जलवत्प्रादिकेपुतोस्मरेत्यधानकुं मेतु
 नमः सिद्धिर्तिहृष्टिचक्रं गरापयेवमो सिद्धारयक्तयः यवीदिकमपागनध्यातव्यं
 कनशेष पिबहिः शक्रादिक्यालोस्तत्रतत्रनमं स्मरता प्रधानकुं मानरतः कुपीह

ॐ

आनुमेले तत्रसंप्रत्यक्षं पश्चाच्छ्रुतिमापयत्। अतोयेतया कुं मेतुमाये कुं मेतुमेव वा
 सर्वज्ञानलसंस्कारान्स्वयं लोकेन कर्मणा तु कुपादयिस्त्रिचार्थमायाडति स हस्त्रकं अ
 स्त्रमेनमंत्रेण गुरुवीर्यपुरोहितः। आनुष्टभानसिंहनमः रशस्तारस्त्रमनेते समिद्धय
 रुपापवैद्व्यामं ग्रीसमाहितः। संपत्त्याया कुं माना वसहस्त्रवायुतेचरेतततः स्विष्टकारिह्या
 दिसमापनविधिमात्। एवं समाप्यविधिबद्धमतेने सुरोहितः। संस्थेरादुर्कुं मेचत्रपेद
 रासहस्त्रकं पर्वतकलशान्दृष्ट्यातुपत्तत्रसहस्त्रकं अनंतरं सुकुं उद्युगायत्रा प्रगावनवा
 । अत्रिभि सुगपत्कायं हेमतेनेतु पूर्ववत्। प्रति कुं मे स हस्त्रवृत्तपत्तानपुं संस्थेरा
 पतेयेलोकपालादीनाधादिनि रतं इतः॥ अथ एत्यानमाकार्यस्वस्तीर्णसिंहविष्टरासमा
 पावशुचिस्ताने सवीलेकारसंयुतां कुं मोदकेनेदेवायेतसंत्रेराभिषेचयेत्पर्वस्वस्तीर्ण
 सिंहविष्टरेसमाप्यशुचिस्ताने सवीलेकारसंयुतां कुं मोदकेनेदेवायेतसंत्रेराभिषेचयेत्

५

म.शो. पृथक्कलशैश्चापन्येपश्चादुत्तरादिर्क. अनेश्च वाहनाय्स्वयैवसंस्थासंयुतान् गताहीना व
 शिष्टेन तांयनस्त्रापयहधः॥ अन्यवाहं द्विपतीपांनसर्वानेव समाहृतः वाहकं मोदकं नेव स्त्रापेप
 कत्रसाधकः एतेनीतानेन कुर्याद्वाहनयुचमंत्रवित्ताश्चन्येष्टावेविधः कार्यस्तु हिरन्करः
 पुरः। राजाने वाहनादीश्च तथा स्योश्चमुहोहितः सवलेकारसंयुक्तान् मंत्रां लसेयुतान् क
 वातुवावेषयश्चाद्वास्तोराणावाहं प्रज्ञागामप्यवेदत्वा सन्निभ्योगुत्तेन पः। वाहने वक्ष्यम्
 पुराणावाच्यार्थय निवेदयेत्। दामरासीयुन्ययुग्यामा। पृथुचसर्वे। सवलेकारसंयुक्त
 पतवाहप गिस्थिते आगेतेश्चापि मयुत्तेन। ताने वाहमेस्थितेने द्वेष्टी पदेष्वैव वा न गौमास्त्रवा
 वनेता नाने। स्वेव आलिगमि ह्वैर्मंत्रवैरेस्तथा। कार्यो गत भवनेन प्रवेशे शयत्पया।
 नाना। त्रिगोत्रं न कुंभे तोष न मेच वित्। गतया को न मे प्रो सवति। गतां तेषु वचमिहार्थे त
 मयनेन पुष्पार्थे वकीर्ण्य वा गन्तव्येन निवेदयेत्। ग्रीनमनीमया प्र. त्रयः ध्वजः ध्वजः म

मीनेकारसंयुतः सक्तुभिः कुर्यात्संयुक्तं। मयुत्तवानेव दितं। राजा सुमन्त्रो मुवाहारा।
 विदिते। ततः तं वेगानेन कुर्याद्वाहयेत्। गतवाहना। वशाति प्र. वी। तनिमित्तम। ततः दुरु।
 मपरि कुर्यात्पतमं ववितं मुसमाहितः। सवेकस्यागसे प्रणः सवेतधा विपुलितः। मपुत्राग तमेव
 कन्व नव नमहीपते। प्रतिगत्त गतां। मयुत्त। हराति। श्रीकृष्ण उवाच। महाशोते प्रवस्यी
 । नमहा रव नमपितो। पा। र्थानां हि तार्थीयम। मयुत्त रतारिणा। तपा मयुत्त का कार्यो यानाका
 लेन पस्पतु। दुःखेद्वा नैमिन्ते वमहे वेगुत्त संमवे। विद्युत्कातिपा तवजन्म र्त्तमहमेद
 नेकेतये वनिधीते। तिके पस्प संमवे। प्रस्तो मत्त गते यमल स्पच संमवे। त्वागो
 वधुजा नावस्वस्थानो सतने मुविकाको लककयो तानां प्रवेश वम नस्तथा। क्रूरयह
 गा वक्रेयुजन्मादियुविशयतः। जन्म निहादशे च वनतये वाह मृतथा। पुरासुगुहमेस
 रः स्वयं च वविशयतः। मेदः शतिः आराभौ म. सुद्वेपहणा नासर्वोत्तम्येकी तो मुकीस

मःशाः कोवस्त्रायुः गवाश्वेषुनास्मिन् शयनाशनेऽप्यग्निः पारस्वितरात्रविदुःपुस्तयाविश्वमनश्चतुल
 भोगभोग्यवतरीमुचरविर्विदुःपुष्टमहाशान्तिः प्ररास्यते सवीरिणो निमित्तानि प्रशमं योऽतस्त्वं
 यातां कुम्भेनासताः पंचकुलशीलसमन्विताः चतुर्वरास्त्रिवेदाश्च द्वादशप्रापिणोऽयं आ
 यवरा विराधरावदुच्चाश्च सुसयताः सुचपः श्रुतसंयन्नाजपहो मयरापराः कृष्णपत्र
 सनक्राष्टैः कृतकार्ये विरोधनाः सर्वमारुध्य संक्रांस्तु पारमार्थिकतः क्रियाभेदा निवेदया
 समाराणां दशदशहस्तवा मे उपकारय तन्मध्यवेदिकां कुपी चतुस्तत्रमातां
 आग्नेयां कारयत्कृतमात्रेणुगमनेमिखत्तायमसंयुक्तं वाचाचापिसमन्वितां वीह रूप
 गोपुमं होत्वा पतनेषु वृत्तातपुतयान्ययुनिमित्तं युवन्वर्गममवेदित्यपरा मती मती
 शान्तिः प्ररास्यमात्रावदेनमाने वतोरणात्वे कृतं तद्वर्गमवतापविमवमेरुपतेदिजां
 मधुः केवरे धातातामुज्जमात्यानुनेनाः कमेकपुं गितक्रिया ततश्च पंचकुलशील

१

विद्युत्तानं प्ररापेत् आग्नेयादियुकागावपुनमेमश्चतस्तया अष्टपञ्चकतपेनोद्धतपस्त्रव
 त्वाग्रां ब्रह्मकृत्वे विधानेन पंचगव्यं तु कारयत् चलकृत्वे विधानेनामन्त्राश्च वराया
 इत्यादिना ब्रह्मकृत्वे प्रकरणावाक्तेः आद्यधीः पंचरत्नातिरोचने वेदनतया सिद्धये कान्श
 मीदुर्वाचं कुर्वीत वीहियवास्तया अपामार्गं फलवतीं स्यग्राधां वगतया प्रज्ञाशय
 त्यकपित्याश्च प्रियं मे श्रुतं तस्य वा हस्तिरेते मरुदे वैवकाशकुंभे युविमसता फलव
 ती गंधप्रियं गुः प्रियं गुः कंगुः पुष्पतीर्यादृक्पतं पंचगव्यं च मध्यमाश्च वाचमितीद
 चवद्विक्तं भागमेतन्नाः आयुः शशाननेन त्रीसंयद्वावाप्योचरो रशावास्पृशत यं युव
 मस्पृशेमिमेतन्नाः मध्यमत्वं यजप्रवारुधः कुंभे यजुर्मे वा गंधधृष्या ततर्वस्त्रेनैवेद्यं धृतपा
 वितेः फले श्रुतालिके गृह्ये दीपकैः कुंभपूजनेनैवास्तवाचनं कंचैव कारयेत् तदनंतरं क्रा
 मेरानेन शनैर्नैकां गितकार्यं प्रयोजयेत् अनेन वस्त्राणां न आग्निहूतमिहानि च यव

[illegible][illegible]

169

Indira Gandhi National
Centre for the Arts